Oscar Wilde

# DE PROFUNDIS

## MEKTUP

Çeviren
YAŞAR GÜNENÇ



YABA

YABA YAYINLARI : 63
Çeviri Kitaplar : 17

DÜNYA YAZARLARINDAN SEÇMELER

ISBN 975 - 386 - 029 - 3

● 1. Basım, Mayıs 1996
● Kapak Düzeni: D. Piranlı
● Dizgi: Sabire Özdemir
● Basım & cilt: Zirve Ofset
YABA YAYINLARI P.K. 404 06043 Ulus-ANKARA
Tel: (0-312) 435 08 50, Tel/Fax: 316 64 00

# Oscar Wilde

# DE PROFUNDIS

## MEKTUP

Çeviren
YAŞAR GÜNENÇ

YABA YAYINLARI



**OSCAR WILDE**
(Doğum: 16 Ekim 1854 Dublin - Ölüm: 30 Kasım 1900 Paris)

# LANETLİ ERMİŞ: OSCAR WILDE

Çok yönlü bir yazar olan Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde, 1854 yılında Dublin'de doğdu. Doktor olan babasının yazarlığı da vardı. Speranza takma adını kullanan annesi, devrimci bir şairdi ve Kelt mitolojisiyle ilgileniyordu. İnsan yaşamında sanatın önemini vurgulayan John Ruskin'in ve Walter Pater'in etkisinde kalan Wilde, "De Profundis"te, yaşamın bir sanat yapıtı gibi olmasını savunmuştur.(*) Ona göre yaşam, bir ahlak sorunu değil, estetik sorunuydu; sanatın ve güzelliğin ahlakla bir ilgisi olamazdı. "The Picture of Dorian Gray" (Dorian Gray'in Portresi) romanı, 1891'de yayımlandığında ahlaksızlıkla suçlandı. Dostları kadar, düşmanları da vardı. Eleştirici bir bakışla yazdığı *Lady Windermere's Fan* (1892-Lady Windermere'in Yelpazesi), *A Woman of No Importance* (1893-Önemsiz Bir Kadın), *An Ideal Husband* (1895- İdeal Bir Koca), *The Importance of Being Earnest* (1895-Ciddi Olmanın Önemi) oyunları hayranlık uyandırdı. *Salomé* (1893) oyununu Fransızca yazdı; bu oyun, Kutsal Kitap'taki kişileri canlandırdığı gerekçesiyle yasaklandı. Wilde, sanatın işlevinin "öykünme" olmadığını savunuyordu. "Sanat, mükemmelliğini kendisinin içinde bulur, kendisinin dışında değil." Ona göre, sanat, doğaya

(*) Bunun, eski Yunan aydınlarının felsefesi olduğunu belirten Michel Foucault, Wilde'la aynı görüştedir: Neden şu lamba, bu ev bir sanat nesnesi olsun da, benim hayatım olmasın?" (Söylemin Düzeni; Michel Foucault -Çev. Turhan Ilgaz, Hil Yayın, 1987).

öykünmez; doğa, sanata öykünür. Wilde, öznelci bir felsefeye sahipti. "Şeyler, biz onları gördüğümüz için vardırlar; gördüklerimiz ve nasıl gördüğümüz, sanatın bizim üzerimizdeki etkilerine bağlıdır." Yine: "Şeyler, bizim seçtiğimiz özlerle var olurlar. Şeylerin niteliği, bakış açısına bağlıdır."

Ününün doruğunda bulunduğu yıllarda Wilde, Lord Alfred Douglas'la yakın dostluğu yüzünden, Douglas'ın babası olan Queensberry Markisi tarafından eşcinsellikle suçlandı. Douglas'ın kışkırtmasıyla Marki'ye karşı dava açtı, ama kendisi için bunun kötü olacağını anlayınca davadan vazgeçti. Marki tarafından mahkemeye verildi ve iki yıl hapisle cezalandırıldı. Hapisliğinin büyük bölümünü geçirdiği Reading Cezaevi'nde, Douglas'a uzun bir mektup yazdı; ölümünden sonra bu mektup, iyice kısaltılarak 1905 yılında *De Profundis* adıyla yayımlandı; tam metin olarak yayımlanması, 1960 yılındadır (bizim çevirdiğimiz bu tam metindir). Cezasını bitirince, yazarlık yaşamını sürdürmek amacıyla Fransa'ya gitti; burada, cezaevinin güç koşullarına ilişkin *The Ballad of Reading Gaol* (1898 - Reading Zindanı Baladı)'nı yazdı, bu onun İngilizce'deki son yapıtıdır.

Fransa'daki yazılarında "Sebastian Melmout" takma adını kullandı; Sebastian, öldürülmüş bir ermişin adıdır, Melmout ise ruhunu şeytana satan bir roman kişisidir. Buradan, ermiş olmak için günah işlemek gerektiği sonucu çıkarılabilir. Zaten Wilde, çevirisini sunduğumuz mektubuna "Epistola" adını vermişti; İsa'nın havarileri tarafından yazılan aydınlatıcı mektuplara da "Epistola" denirdi. (Jean Genet, çok sonraları, Sartre tarafından "Ermiş Genet" diye anıldı.) Toplumca aşağılanmış kişilerin, kendilerini yüceltme biçimleri, ilginç bir araştırma konusudur.

Oscar Wilde'ın önemli yapıtları arasına şunları da katabiliriz: *Poems* (1881 - Şiirler), *The Happy Prince and Other Tales* (1888 - Mutlu Prens ve Başka Masallar), *Intentions* (1891 - Niyetler), *Lord Arthur Savile's Crime and Other Stories* (1891 - Lord Arthur Savil'in Suçu ve başka Öyküler), *A House of Pomegranates* (1891 - Narlar Evi), *The Sphinx without a Secret* (1894 - Gizsiz Sfenks).

"Tanrılar bana hemen hemen her şeyi vermişlerdi... Yükseklerde olmaktan bıkınca, yeni heyecanlar aramak üzere de-

rinliklere indim." Yaşamını *De Profundis*'te böyle özetleyen Wilde, Fransa'da yeniden Lord Douglas'la biraraya geldi. Beyin iltihabından 1900 yılında ölünceye dek, Bernard Show'un deyimiyle "ruhunun yenilmez neşesi"ni koruduğuna inananlar vardı.

*De Profundis*'i Türkçeleştirirken gerekli yerlere dipnotlar koyduk; İngilizce baskıdaki dipnotlar ayrıca belirtilmiştir.

Ankara, Mart 1996

**Yaşar GÜNENÇ**

# EPISTOLA: IN CARCERE ET VINCULIS [1]

H.M. Cezaevi,
Reading.

Sevgili Bosie,

Uzun ve sonuçsuz bir bekleyişten sonra, sana kendim yazmaya karar verdim; hem benim için iyi olacak bu, hem de senin için; çünkü cezaevinde iki uzun yılımı, senden tek bir satır mektup, ya da herhangi bir haber ya da bilgi almadan (bana acı verenleri saymıyorum) geçirmiş olduğumu anımsamak hiç de hoşuma gitmeyecekti.

Kötü talihli, acınası dostluğumuz, benim yıkımımla ve toplumca aşağılanmamla sonuçlandı; ama geçmişteki tutkunluğumuzun anısı, sık sık yokluyor beni; bir zamanlar sevinin kalbimde tuttuğu yeri şimdi sonsuza dek nefretin, burukluğun, küçümsemenin alabileceği düşüncesi, bana acı veriyor; sen, mektuplarımı benden izinsiz yayımlatmak ya da isteğim dışında bana şiirler adamak yerine, cezaevinin yalnızlığına gömülen bana mektup yazmanın daha iyi olduğunu, sanırım, anlayacaksın; ama gerçekte senin, yanıt vermek ya da benden istekte bulunmak için, üzüntü ya da tutku yansıtan, pişmanlık ya da ilgisizlik belirten sözcüklerden hangilerini seçeceğini kimse bilemez.

(1) Mektup: Hücrede ve zincire vurulmuş olarak.

Kuşku duymadığım bir şey daha: hem senin yaşamından, hem benim yaşamımdan ve hem geçmişten, hem gelecekten, hem acıya dönüşmüş tatlı şeylerden, hem mutluluğa dönüşebilecek acı şeylerden sözetmek zorunda kaldığım bu mektupta senin kendini beğenmişliğini derinden yaralayacak çok şey var. Böyle bir şey olursa, mektubu baştan sona tekrar ve tekrar oku ki senin kendini beğenmişliğini öldürebilsin. Burada, sana haksız yere yöneltildiğini düşündüğün bir suçlamaya rastlarsan, şunu aklına getir: İnsan, kendisine yüklenen bir suçun asılsız oluşuna şükretmelidir. Tek bir paragraf da olsa, gözlerini yaşartacak bir yer bulursan, ağla; geceler kadar gündüzlerin de gözyaşlarıyla doldurulduğu cezaevinde ağlıyormuşuz gibi. Seni kurtaracak tek şeydir bu. Eğer, Robbie'ye yazdığım mektupta seninle ilgili olarak dile getirdiğim eleştiri yüzünden kalkıştığın işi yinelersen; yani annene, seni pohpohlaması ve sakinleştirmesi, kendini beğenmişliğine, tepeden bakışına seni kavuşturması için yakınmaya gidersen hepten yittin demektir. Tek bir özür bulursan kendine, sahtesinden, çok geçmez yüz tane bulursun ve eskiden ne isen yine o olursun. Robbie'ye cevabında söylediğin gibi, sana "değersiz güdüler" atfettiğimi söyler misin yine? Yazık! Yaşamında hiç güdülerin olmadı senin. Yalnızca açlıkların vardı. Güdüler, yüksek düşünceye bağlıdır. Dostluğumuzun başlangıcında 'çok genç' olduğunu öne serecek misin? Senin eksikliğin, yaşam hakkında pek az şey bilmek değildi; aksine, pek fazla şey bilmekti. Sen yeniyetmeliğin şafağını, alımlı çiçekleriyle, apaçık aydınlığıyla, günahsızlığın ve umut etmenin hazlarıyla, gerilerde bırakmıştın. Koşar adım geçmiştin, Romantizm'den Gerçekçiliğe. Bayağılık ve bunun içinde boy veren şeyler seni çekiyordu. Bütün sıkıntın buydu, bu yüzden benden yardım istemiştin; bu acımasız ve kaba dünyanın işleyişine aptalca uyarak ben de sana yardım etmiştim. Mektubu baştan sona okumalısın; doktorun, nazik eti yaktığı ateş ya da kan akıtan neşteri gibi gelse de her sözcük sana, hepsini okumalısın. Anımsamanı isterim ki aptallığı tanrılar başka gözle görür, insanlar başka gözle. Sanattaki anlatım biçimlerini, düşünmenin gelişen yöntemlerini hiç bilmeyen ve latin dizesinin görkemiiıden ya da ünlü sesleri nedeniyle Yunanca'nın sahip olduğu daha zengin müzikten, Toskana heykelciliğinden ya da, Elizabeth dönemi

şarkılarından tümüyle habersiz bir kimse, yine de güçlü bir düşünme yeteneğiyle donatılmış olabilir. Tanrıların yıkıma uğrattığı ya da alay ettiği gerçek bir aptal, kendini bilmeyen kişidir. Ben uzun zaman, böyle bir kişi olarak kaldım. Sen de, uzun zaman böyle bir kişi olarak kaldın. Artık yetsin. Korkmamalı. En büyük kusur, sığlıktır. Gerçekleşen her şey, yerindedir. Şunu da anımsa ki okumak seni ne denli sıkıyorsa, yazmak da beni o denli sıkıyor. Görünmez Güçler seni kayırdılar. Yaşamın alışılmadık ve trajik biçimlerini, bir kristaldeki gölgeleri görür gibi, görmeni sağladılar. Yaşayan insanları taşa çeviren Medüza'nın başını, yalnızca aynada görmene izin verildi. Sen çiçekler arasında özgürce yürüdün. Oysa renklerin ve devinimin çekici dünyası, benden uzaklaştırıldı.

Kendimi acımasızca suçlamakta olduğumu söylemek isterim sana, herşeyden önce. Bu karanlık hücrede, tutuklu giysileriyle otururken ben, gözden düşmüş, yıkılmış adam, kendimi suçluyorum. Huzursuzluk ve bunalımlarla geçen geceler boyunca acıyla dolu tekdüze günler boyunca bendim suçladığım. Entellektüel yanı olmayan bir dostluğa izin verdiğim için kendimi suçluyorum; güzel şeyler yaratmak ve düşlemek amacına yönelik olmayan bu dostluk, yaşamıma tümüyle egemen olmuştu. Daha başlangıçtan, aramızda büyük bir uçurum vardı. Okul yıllarında tembeldin, üniversitede ise tembelden de beterdin. Bir sanatçının, hele benim gibi birinin iyi yapıt vermesinin, kişilik yoğunlaşmasına bağlı olduğunu; sanatının gelişmesi için, düşünmenin ve tasarlamanın, entellektüel bir atmosferin, sessizliğin, dinginliğin, yalnızlığın gerekli olduğunu sen anlayamıyordun. Bitirmiş olduğum yapıtlarıma hayranlık duyuyordun; ilk oynandıkları gecenin parlak başarıları ve bunların ardından gelen görkemli şölenler, hoşuna gidiyordu; böylesine ünlü bir sanatçının yakın dostu olmak sana, doğal olarak, kıvanç veriyordu; ama bir sanat yapıtının üretilmesini olanaklı kılan koşulları kavrayamamıştın. Birlikte olduğumuz tüm zaman boyunca tek bir satır yazmadığımı sana anımsatırken, sanatsal abartma yapmıyorum; mutlak bir gerçeği dile getiriyorum. Torquay'de, Goring'de, Londra'da, Floransa'da ya da öteki yerlerde, yaşantım, sen yanımda olduğun sürece, tümüyle kısır, verimsiz geçti. Kısa araları saymazsak, her zaman yanımda olduğunu da üzülerek belirteyim.

Bu konuda bir çok örnekten bir tanesini seçmek gerekirse, Eylül 1893'te rahatsız edilmeden çalışmak için bir oda tutmuş olduğumu anımsatmak isterim; çünkü bir oyun yazmak üzere kendisiyle sözleşme yaptığım John Hare, sözleşmeye uymadığımdan dolayı beni sıkıştırıyordu. İlk hafta boyunca sen, benimle kalmamıştın. Yaptığın *Salomé* çevirisinin[2] sanatsal değeri konusunda seninle, kaçınılmaz olarak anlaşamamıştık. Sen de, kaldığın yerden bana bu konuda aptalca mektuplar göndermekle yetinmiştin. O hafta *An Ideal Husband*'ın birinci perdesini en küçük ayrıntılarına dek yazıp bitirdim. İkinci haftada dönüp geldin; benim buradaki çalışmalarım, zorunlu olarak, kesildi. Her sabah 11.30'da, evimdeki gibi kesintisiz bir düşünme ve yazma olanağına kavuşmak için St. James Meydanı'na gitmeye başladım; burası, bir ev kadar dingin, huzurluydu. Gelgelelim bu girişimim boşa çıktı. Sen, saat 12'de buraya da geldin; artık, sigara içerek, gevezelik ederek 1.30'a kadar kalıyordun yanımda; bu saatte seni, öğle yemeği için Café Royal'e ya da Berkeley'e götürmem kaçınılmaz oluyordu. Bu içkili yemek, genellikle 3.30'a dek sürüyordu. Bir saatliğine White'ın yerine çekiliyordun. Çay zamanında yeniden ortaya çıkıyor ve akşam yemeği için giyinme vaktine kadar kalıyordun. Benimle birlikte Savoy'da ya da Tite Street'te yemek yiyordun. Genellikle geceyarılarından önce ayrılmıyorduk; o saatte Willis'in yerinde yediğimiz yemek, bu güzel günü noktalıyordu. Üç ay boyunca, her gün, yaşamım böyle geçti; senin yurtdışında olduğun dört günü saymazsak. O zaman, doğal olarak, seni geri getirmek üzere Calais'ye gitmek zorunda kalmıştım. Benim yaradılışımda bir insan için hem komik, hem trajik bir durumdu bu.

Senin de artık anlaman gerek: Yalnız kalmayı beceremeyişin; başkalarının dikkatini çekmek ve zamanını almak için duyduğun aşırı istek ve sabırsızlık; düşünceni yoğunlaştırma gücünden yoksunluğun; bir talihsizlik olduğuna inanmayı yeğlediğim o kusurun, yani düşünme alanında 'Oxford tarzı'na sahip olamayışın, şu anlamda ki düşüncelerle zarif bir biçimde oynayabilmiş, ama sonuç olarak düşünce karmaşasından başka bir

(2) Wilde'ın Fransızca yazdığı Salomé oyununu Lord Douglas, İngilizceye çevirmişti.

yere ulaşamamış bir insan oluşun; bütün bunlar, senin tutku ve ilgilerinin Sanat'a değil, Yaşam'a ilişkin olduğu gerçeğiyle birlikte, hem senin kültür yönünden ilerlemene zarar verdi, hem bir sanatçı olarak benim çalışmalarıma. Seninle arkadaşlığımı, John Gray ve Pierre Louÿs gibi daha da genç adamlarla aramdaki arkadaşlığa kıyasladığımda, kendimden utanıyorum. Benim gerçek yaşamım, daha yüksek yaşantım, böyle kimselerle birlikte geçti, onlarınki gibi.

Seninle dostluğumun korkunç sonuçlarından sözetmiyorum daha. Yalnızca, onun bittiği sıradaki niteliğini düşünüyorum. Entellektüel açıdan beni geriletti. Sanatçı yaradılışı, tohum halinde vardı sende. Ama ben, seninle ya çok geç karşılaştım, ya çok erken; bilmiyorum hangisi. Sen uzaktayken, işlerim yolunda gidiyordu. Yani seni İngiltere'nin dışına göndermesi için anneni kandırmayı başardığım Aralık başlangıcında, hayalgücümün yırtılmış, kördüğüm olmuş ağını onardım, yaşamımı yeniden kendi ellerime aldım ve *An Ideal Husband*'ın öbür üç perdesini bitirmekle kalmadım, çok farklı nitelikte olan *Florentine Tragedy* ve *La Sainte Courtisane* oyunlarını tasarlayıp nerdeyse bitirdim; ama sen apansız, davetsiz, mutluluğumu yıkmak üzere, dönüp geldin. Geliştirilmesi gereken bu iki oyunu yeniden ele alamadım. Onları yaratan hayal gücü, dönmemecesine gitti. Sen ki şimdi bir şiir kitabı yayımlamış bulunuyorsun, burada söylediğim her şeyin doğru olduğunu artık anlayabilirsin. Anlasan da, anlamasan da, bu iğrenç gerçek, dostluğumuzun odak noktasıydı. Senin benimle birlikteliğin, sanatım için kesin bir yıkım oldu; senin, sürekli biçimde sanatımla benim aramda dikilmene izin verdiğimden dolayı kendimi acımasızca kınıyor, lanetliyorum. Sözkonusu gerçeği sen bilemez, kavrayamaz, kabul edemezdin. Bunu senden beklemeye hiç hakkım yoktu. Seni yalnızca iştahın, isteklerin ilgilendiriyordu. Sadece eğlenmek, bayağı ya da az bayağı zevklerini doyurmaktı senin amacın. Bunlar, senin zihinsel ve ruhsal durumunun gereksinme duyduğu, ya da sanırım o an için gereksindiği doyumlardı. Seni, özel olarak çağırdığım zamanların dışında, evimden ve odalarımdan uzak tutmalıydım. Zayıflığımı bahane etmeden, kendimi lanetliyorum. Zayıflıktan başka bir şey değildi bu. Sanat'la birlikte geçirdiğim yarım saat, seninle geçen günlerimden daha yararlı

olmuştur bana hep. Aslında, yaşamımın hangi döneminde olursa olsun, benim gözümde hiçbir şey, Sanat'a kıyasla en küçük bir değere bile sahip değildi. Ama bir sanatçı için, zayıflık cinayettir; hayalgücünü felce uğratan bir zayıflıksa bu.

Beni kesin ve utanç verici bir parasal yıkıma sürüklemene izin verdiğim için kendimi lanetliyorum. Bracknell'in sararan koruluğunda, 1892 yılı Ekim'inin ilk günlerinde bir sabah vakti annenle birlikte oturduğumu anımsıyorum. O sıralarda senin yaradılışın hakkında pek az şey biliyordum. Seninle, bir Cumartesinden Pazara kadar, Oxford'da kalmıştım. Sen, Cromer'da on gün benim yanımda kalmış, golf oynamıştın. Annen, konuşurken sözü sana getirdi, bana senin kişiliğinden söz etti. Senin iki önemli kusurunu, kibirliliğini ve kendi deyimiyle 'para konusundaki yanlış tutumunu' anlattı. Nasıl güldüğümü iyi anımsıyorum. Sözkonusu kusurlardan ilkinin beni cezaevine, ikincisininse iflasa götüreceğini aklıma getiremezdim. Kibirliliği, genç bir adamın takacağı güzel bir çiçek olarak görüyordum; israfa gelince –çünkü annenin, senin tutumsuzluğundan başka bir şeyi kastetmediğini sanmıştım– sağgörün ve tutumluluğun erdemleri benim doğamda ya da soyumda yoktu. Ama, daha dostluğumuz başlayalı bir ay olmadan, anenin gerçekte ne demek istediğini anladım diyebilirim. Tutumsuz bir yaşam sürdürmekte direnişin, sonu gelmeyen para gereksinimin, senin yanında olsam da olmasam da tüm zevklerinin bedellerinin benim tarafımdan ödenmesini isteyişin, bir süre sonra para durumumu kötüleştirmeye başladı; ama yaşamım üzerinde senin egemenliğin giderek güçlenirken, buna kıyasla hiç önemli olmayan sözkonusu israf, benim açımdan, yemek, içmek gibi zevkler için harcanacak paradan daha fazlasını ödememden kaynaklanmıyordu pek. Kimi zaman, insanın, masasını şarap ve güllerle kırmızıya boğması, güzel bir şeydir; ama sen, yemekte ve içmekte sınır tanımıyordun. Kabaca istiyor, teşekkür etmeden alıyordun. Öyle ki, geçimini benim paramla sürdürmeye ve hiç alışık olmadığın ölçüde lüks bir yaşantı için savurganlık yapmaya bir tür hakkın olduğunu düşünür hale gelmiştin; işte bu yüzden, doyumsuzluklarına sınır koymadın; en sonunda, Algiers Casino gibi yerlerde kumar oynayıp kaybettiğinde sadece bir telgraf çekiyordun Londra'ya, bana, yitirdiğin para kadar bir miktarı ban-

kadaki hesabına yatırmamı isteyerek; ondan sonra da bu konuyu bir daha düşünmüyordun.

Seninle birlikte ve seninle ilgili olarak harcamalarım, 1892 sonbaharından benim hapsedildiğim güne dek, günümüzün parasıyla 5000 sterlini aşmıştır; ödemek zorunda olduğum bonoları hiç katmıyorum. Buna göre, sürdürmekte direndiğin yaşam türü hakkında bir kanıya varabilirsin. Yoksa abarttığımı mı düşünüyorsun? Seninle birlikte Londra'da geçirdiğim sıradan bir gün boyunca olağan harcamalarım –kahvaltı, öğlen ve akşam yemekleri, eğlence, at arabaları ve başka şeyler için– 12 sterlinle 20 sterlin arasında oynuyordu; bu durumda haftalık harcamam 80 sterlinden başlayıp 130 sterline kadar çıkıyordu. Goring'de geçirdiğimiz üç ayın giderleri (elbette kirayla birlikte) 1340 sterline ulaşmıştı. Adım adım yaklaşan iflas memuru, yaşamımın her şeyini elimden aldı. Korkunç oldu bu, benim için. 'Sade yaşamak, ama yüksek düşünmek' kuşkusuz, senin o zaman kabul edemediğin bir ülküydü; ama savurganlığımız, ikimiz için de utanç vericiydi. Şimdiye dek yediğimi anımsadığım öğle yemeklerinin en zevklilerinden biri, küçük bir Soho lokantasında Robbie(*) ile birlikte yediğim, bir sterlin bile tutmayan, ama seninle olsaydım birkaç sterlin tutacak olan yemektir. Robbie ile yediğim bu yemekten, tüm dayaloglarımın ilki ve en güzeli doğdu. Düşünce, başlık, işleme biçimi, anlatım, herşey, üç buçuk franklık bir *table d'hôte*'un sonucuydu. Oysa seninle yediğim özelliksiz yemeklerden, kala kala çok fazla yenildiğinin ve çok fazla içildiğinin anısı kaldı. Senin her isteğine boyun eğişim, kötülük oldu sana. Artık bunu anlıyorsundur. Böyle davranmam, seni genellikle açgözlü yaptı, bazan çok vicdansız, ve her zaman kaba. Sana evsahipliği yapmak, seni ağırlamak, pek çok nedenle, bana pek az zevk ya da ayrıcalık getirdi. Unuttun (biçimsel nezaketi kastetmiyorum; çünkü biçimsel nezaket, sıkı dostluk bağlarını yıpratır); sıcak dostluğun kurallarını, güzel konuşmanın tadını, yani Yunanlıların τε ρπυὸυ καλὸυ dediği şeyi ve insan olmanın tüm iyi özelliklerini unuttun sen; o özellikler ki yaşamı güzelleştirir ve her şeyi birbiriyle uyumlu kılarak, boğucu ya da ıssız yerleri müzikle doldurarak yaşamı zenginleştirir. Korkunç

(*) Robbie: Robert Ross (İngilizce metindeki dipnot).

bir duruma düşmüş benim gibi birinin, bir onursuzluk türü ile başka bir onursuzluk türü arasında ayırım yapması, belki senin tuhafına gider; ama tüm içtenliğimle açıklayayım ki bu kadar parayı senin, servetimi benim zararıma olduğu kadar kendi zararına da olacak biçimde çarçur etmene göz yumuşum, bu aptallığım, ikili bir savurganlığa yol açarak beni iflasa sürükledi; işte bu aptallığımdan iki kat utanç duyuyorum şimdi. Ben başka işler için yaratılmıştım.

Ama en çok, ahlakımdaki alçalma yüzünden kendimi lanetliyorum; beni bu duruma getirmene göz yuman da bendim. Kişiliğin temeli, iradeli olmaktır; benim irademse seninkine bağımlıydı. Bu sözlerim, tuhaf görünebilir, ama kesinlikle doğrudur. Senin sanki bedensel bir gereksinimin olan, aklınla bedeninde bozulmalar yaratan, ve senin hem sözlerinle hem görünüşünle korkunç bir şeye dönüştüğün, sonu gelmeyen o sahneler; kalıtım yoluyla babandan devraldığın o ürkünç saplantı, yani saldırgan ve iğrenç mektuplar yazma saplantısı; uzun süren sessizliklerle dışa vurduğun dargınlıklarında, yine bunlar kadar sık ve sara krizine tutulmuşcasına apansız öfkelenmelerinde görüldüğü gibi, heyecanlarını denetleme gücünden yoksun oluşun; tüm bunlar, sana gönderdiğim ve senin Savoy'da ya da başka bir otelde ortalıkta bıraktığın ve babanın avukatı tarafından bulunup mahkemeye gösterilen bir mektubumda, sevecenlikle karışık bir acıma duygusundan yoksun olmayan, ama senin o zaman bu duygunun ögelerini ya da anlatım biçimini farkedemediğin mektubumda söz ettiğim bu gerçekler, senin günden güne artan isteklerine, kendi yıkımımı hazırlayacak biçimde boyun eğişimin, diyebilirim ki, kaynağı, sebepleriydi. Sen, beni tükettin. Küçük balık, büyük balığı yedi. Bu durum, güçsüz olanın, güçlü olan üzerinde sürdürdüğü tiranlıktı, oyunlarımdan birinin bir sahnesinde belirttiğim gibi: 'yok olmayan tek tiranlık'.

Kaçınılmaz bir şeydi bu. İnsan, başkalarıyla kurduğu her ilişkide bir tür *moyen de vivre* [3] bulmak zorundadır. Seninle ilgili olarak, ya sana boyun eğmek gerekir, ya senden uzaklaşmak. Başka bir seçenek yoktu. Senin için, yanlış da olsa duyduğum

(3) Yaşama yolu.

derin sevgi yüzünden; öfkelenmeye yatkın huyundaki bozukluklara karşı büyük bir acıma duyduğumdan; herkesçe bilinen iyi yaradılışım ve Kelt'lere özgü uyuşukluğum yüzünden; bir sanatçı olarak, çirkin sahnelere ve kaba sözlere beslediğim nefret yüzünden; o zamanki yaradılışımın bir özelliği diyebileceğim, herhangi bir dargınlığa dayanma güçsüzlüğümden dolayı; çok başka şeylere çevrilmiş olan bakışlarımın bir anlık düşünce ya da ilgiden daha fazlasına değer bulmadığı ufak tefek şeyler için yaşanın, bana yakışmayacak biçimde tarafımdan acılaştırılmasını görmek istemediğimden dolayı; –işte çok basit sayılabilecek bu nedenlerle, sana hep boyun eğmiştim. Bunun doğal sonucu ise, senin isteklerinin, dediğini yaptırma çabalarının, zorla para almalarının gittikçe artarak aşırıya varması oldu. En sıradan güdülerin, en basit isteklerin, en aşağılık tutkuların, senin gözünde, her zaman, başkalarının yaşamlarını yönlendireceğin ve gerekirse acımaksızın uğruna kurban edeceğin yasalardı. Bir öfke gösterisi yaparak amacına ulaşmayı biliyordun; ama kaba şiddetin her türüne, inanıyorum ki kendinde farkında olmadan, geçtiğin de görülmedik bir şey değildi. Sonuçta sen de hangi hedefe doğru koştuğunu ya da neyi amaçladığını bilmiyordun. Benim dehamı, irademi, servetimi, kendi yararına en iyi biçimde kullandıktan sonra, doyumsuz bir açgözlülükten kaynaklanan körlüğünle, tüm varlığımı ele geçirmek istedin. Aldın da. Yaşamımın en tehlikeli, en trajik anında, saçma eylemimi başlatmak üzere attığım zavallı adımın tam öncesinde, bir yandan baban saldırıyordu bana, kulübüme bıraktığı iğrenç ifadeli kartlarla; bir yandan sen saldırıyordun, aynı derecede iğrenç mektuplarınla. Babanın tutuklanması için o gülünç müzekkerenin uygulanması amacıyla Polis Karakolu'na dilekçe yazmama neden olduğun günün sabahında senden aldığım mektup, yazmış olduğun mektupların en kötüsüydü ve utanç verici gerekçelerin en utanç vericisine dayanıyordu. İkinizin arasında, usumu yitirir gibi oldum. Düşünme yeteneğim beni terketti. Onun yerini korku aldı. Doğrusu, ikinizden de kurtulmanın bir yolunu bulamadım. Öküz gibi ve körcesine koşuşturdum. Büyük bir psikoloji yanlışlığı yapmıştım. Önemsiz konularda sana boyun eğmemin bana zarar vermeyeceğini, yaşamsal önemi olan anlar gelip çattığında ise irademin üstün gücünü ortaya ko-

yabileceğimi sanmıştım. Öyle olmadı.Tam da o büyük anda, irademsıfırı tüketti. Aslında, yaşamda önemli şey, önemsiz şey yoktur. Her şey, her konu, aynı önemde, aynı büyüklüktedir. Her şeyde sana boyun eğişim, başlangıçta bunu önemsemeyişime bağlı olarak, bende bir alışkanlık haline gelmiş ve sonunda yaradılışımın bir özelliği olmuştu, ben farkına varmadan. Düşünme, duyumsama yeteneğim, sürekli ve öldürücü bir basmakalıplığa sürüklenmişti. Denemelerinin ilk basımına yazdığı, özgün düşüncelerle dolu son sözde Pater, bu gerçeği şöyle dile getirir: 'Zayıflık, alışkanlık oluşturur.' Onun budala Oxford'lulara söylediği bu tümce, Aristo Etik'inin biraz yavan metnindeki bir ifadenin, kendisi tarafından bilinçli olarak ters çevrilmiş biçimiydi ve görkemli, çarpıcı bir gerçeği içeriyordu. Kişiliğimi yavaş yavaş kemirmene göz yummuştum; böylece bende bir alışkanlığın oluşumu, zayıflık yaratmakla kalmamış, tam bir yıkım getirmişti. Ahlak yönünden bana getirdiğin yıkım, sanatımdaki yıkıcılığından çok daha büyüktü.

Müzekkere bir kez onaylanınca, artık her şeyi senin iraden yönetir oldu. Londra'dan ayrılmayıp avukat tutmamın gerektiği bir zamanda, kendi kendimi yakalattığım iğrenç tuzak –babanın deyimiyle, bubi tuzağı– konusunda sakin bir kafayla düşünmek zorunda olduğum bir sırada, seni, Tanrının yarattığı şu dünyada çirkef yerlerden biri olan Monte Carlo'ya götürmem için direttin; orada, gecegündüz, Casino açık kaldığı sürece kumar oynayabilecektin; oynadın. Bense –bakaraya ilgi duymadığımdan– dışarıda, yapayalnız bırakıldım. Babanla birlikte başımı soktuğunuz dert üzerine beş dakika olsun konuşmak istemedin benimle. İşim, yalnızca, senin otel giderlerini ve kumardaki kayıplarını karşılamaktı. Beni bekleyen felakete en küçük bir değinme, sıkıntı verici sayılıyordu. Masamıza getirilen değişik türden bir şampanya, senin daha çok ilgini çekiyordu.

Londra'ya döndüğümüzde, benim gerçekten iyiliğimi isteyen dostlarım, yurtdışına gitmemi ve böylece kötü duruma düşmememi rica ettiler benden. Bana bu tür önerilerde bulunanları artniyetlilikle, onları dinlediğim için beni de ödleklikle suçladın. Aptalca yalanlamalarla, hakkımda mahkemede öne sürülenlere karşı, sanki mümkünmüş gibi, direnmeye zorladın beni. Sonuçta, elbette tutuklandım; baban da günün kahramanı oldu; aslında,

günün kahramanı olmakla kalmadı; şimdi senin ailen, oldukça tuhaf ama, Ölümsüzler arasına girdi; tarihte Klio'yu, Esin Perileri'nin en önemsizi durumuna düşüren Gotik'i andıracak biçimde baban, ortaya serdiği grotesk görüntüyle, dinsel çocuk yazınının iyi babaları arasında yaşayacak her zaman; sen de çocuk Samuel'lerden biri olacaksın; bense Malebolg bataklığının ta dibinde oturacağım, bir yanımda Gilles de Retz, bir yanımda Marquis de Sade.

Seni başımdan atmam gerekiyordu elbette. Üzerine konup kendisini sokan bir böceği yakasından silkip atan bir adam gibi, seni yaşamımdan silkelemeliydim. Yazmış olduğu oyunların en güzelinde Aeschylus, evinde bir arslan yavrusu, λέοντος Γνιν, besleyen bir beyi anlatır; çağrıldığında gözleri parlayarak koşup gelen, karnı acıkınca kendisine kuyruğunu sallayan bu hayvanı, bey pek sever: φαιδρωπως ποτὶ χειρα σαινοντα γασιρὸς ἀνάγκας ve gelişip azmanlaşan arslan, soyunun doğasına göre davranır sonunda, ἦθος τὸ πρὸς τοκεως, efendisini öldürür, onun evini ve sahip olduğu her şeyi yıkar, parçalar. İşte ben, o adamın durumuna düştüğümü anlıyorum şimdi. Ama benim yaptığım yanlışlık, senden ayrılmamak değildi; çok sık, yinelemeli bir biçimde senden ayrılışımdı yanlışlığım. Doğru anımsıyorsam, seninle arkadaşlığıma, düzenli olarak her üç ayda bir, son veriyordum. Her son verişimde sen, yalvarmalarla, telgraflarla, mektuplarla, arkadaşlarının aracılığıyla, benim arkadaşlarımın aracılığıyla ve benzeri yollarla, geri dönmene razı olmamı sağlayabiliyordun. Torquay'de evimden ayrıldığında, 1893 Mart'ının sonlarında, seninle bir daha konuşmamaya, ya da ne olursa olsun benimle birlikte bulunmana izin vermemeye kararlıydım; öylesine iğrenç bir sahne sergilemiştin ayrılışından önceki gece. Bana Bristol'dan mektup yollayarak, telgraf çekerek bağışlanmanı ve seninle görüşmemi rica ettin. Seni desteklemekte olan üniversitedeki öğretmenin bana, bazan senin ne söylediğinin ve ne yaptığının pek ayırdında olmadığını, Magdalen'deki insanların hepsi değilse bile çoğunluğunun, kendisiyle aynı kanıda olduğunu söyledi. Ben de, seninle görüşmeye, dolayısıyla da bağışlamaya razı oldum. Kente döndüğümüz sırada, benden, seni Savoy'a götürmemi rica ettin. Bu, tam anlamıyla yıkıcı bir ziyaretti benim açımdan. Üç ay sonra, Haziran'da, Go-

ring'deydik. Oxford'dan bazı arkadaşların, cumartesi ve pazar konuk olmak üzere geldiler. Ayrıldıkları günün sabahı, öyle sıkıcı, öyle ürkütücü bir sahne sergiledin ki sonunda dayanamayıp birlikteliğimizin sona ermesi gerektiğini bildirdim sana. Güzel bir çimenliğin ortasındaki kroke[4] alanında söylediklerimi iyi anımsıyorum; birbirimizin yaşamını zehirlemekte olduğumuzu, benimkini senin tam bir yıkıma götürdüğünü, benim de seni gerçekten mutlu etmediğimi, bundan dolayı, geri dönmemek üzere uzaklaşmanın ve kesin olarak ayrılmanın, yapılacak tek akıllıca iş olduğunu göstermeye çalışıyordum sana. Öğle yemeğinden sonra sinirli bir halde buradan gittin; ardından en kaba mektuplarından birini bırakarak, ayrılışından sonra bana kahya tarafından verilmek üzere. Gideli daha üç gün olmadan, Londra'dan çektiğin telgrafla, seni bağışlamamı, geri dönmene izin vermemi rica ettin. Burayı, senin için almıştım. Öyle istediğin için, senin hizmetçilerini tutmuştum. Pençesinden kurtulamadığın korkunç öfke nöbetleri, beni her zaman kaygılandırmıştır. Sana tutkundum. Bu yüzden geri dönmene izin verdim, seni bağışladım. Ama üç ay sonra, Eylülde aynı tür olaylar yeniden başladı; bunların nedeni ise, kalkıştığın *Salomé* çevirisindeki öğrenci acemiliklerini sana göstermiş olmamdı. Asında bu çevirinin, birr Oxford'lu olarak sana yaraşmadığı gibi, çevirmeye kalkıştığın yapıta da yaraşmadığını anlayacak kadar yetenekli bir Fransızca uzmanı olmalıydın çoktan. Gelgelelim, o zaman bunu anlamadın ve bana bu konuda yazdığın öfkeli mektuplarından birinde, bana 'hiçbir düşünsel ve kültürel borcunun olmadığını' belirttin. O zaman bu tümceyi okuduğumda, bütün dostluğumuz boyunca bana yazmış olduğun tek doğru, yalansız tümce olduğunu hissettiğimi anımsıyorum. Sana kültür düzeyi düşük bir insanın daha iyi uyum göstereceğini anladım. Bunu, öfkeye kapıldığım için söylemiyorum; arkadaşlığımızın bir gereği olarak belirtiyorum. İster evlilik olsun, ister arkadaşlık, dostluğun harcı, konuşmadır; konuşma ise, ortak bir temele dayanmalıdır; ama kültür düzeyleri arasında büyük farklılık bulunan iki insanın sahip olacağı ortak temel, ortak ilgiler ancak en aşağı düzeyde olabilir. Düşüncede ve eylemde sıradanlığın bir

(4) Sopayla ve tahta topla oynanan bir oyun.

çekiciliği vardır. Ben bu gerçeği, oyunlarımda ve paradokslarımda sergilediğim gözalıcı felsefenin özü haline getirmiştim. Ama yaşamımızdaki saçmalıklar, aptallıklar beni genellikle bunaltıyordu; çirkeflik çukuruydu tek buluşma ortamımız; ama çekiciydi, müthiş çekiciydi, senin konuşmalarının tek bir konuda odaklaşmasına ve bunun beni sonunda bıktırmasına karşın. Sıkıntıdan öldürüyordu beni bu, ama karşı çıkmıyordum; senin, müzikhollere gitme tutkunluğuna, yeme içme konusunda saçma israflar yapma çılgınlığına ve benim için pek çekici olmayan başka ilgilerine de karşı çıkmıyordum; diyebilirim ki bunlara, seni tamanın yüksek bedeli olarak, katlanmam gerektiğini düşünüyordum. Goring'den ayrılıp Dinard'a, iki hafta dinlemeye gittiğimde seni yanımda götürmediğim için bana çok kızdın; yola çıkışımdan önce, Albemarle Oteli'nde bu yüzden tatsız olaylar yarattın; daha sonra da, kalmakta olduğum yazlığa aynı yavanlıkta telgraflar çektin. İyi anımsıyorum: biraz da kendi ailenin yanında bulunmanın, görevin olduğunu, çünkü tüm mevsimi onlardan uzakta geçirdiğini sana söylemiştim. Ama doğrusunu söylemem gerekirse, ne olursa olsun, benimle birlikte olmana izin veremezdim. Nerdeyse on iki haftadır birlikteydik. Kafamı dinlemeye, arkadaşlığının bana getirdiği gerginlikten kurtulmaya gereksinimim vardı. Biraz kendi başıma kalmam, benim için zorunluydu. Yaratıcılığım için zorunluydu. Bu yüzden, açıkça söyleyeyim, bana gönderdiğin mektupta, yine senin burada belirttiğin gibi, aramızda başlayan ölümcül arkadaşlığı sona erdirmek, ama düşmanlık yaratmadan sona erdirmek için çok iyi bir fırsat yakaladığımı sandım; üç ay önce de Goring'de, o parlak Haziran sabahı aynı şeyi yapmaya çabalamıştım. Ama bana – yalan söylemeden belirtiyorum; sıkıntıya düşünce gittiğin benim bir dostum tarafından– yaptığın çevirinin, bir öğrenci ödeviymişcesine sana geri gönderilmesinden çok incinebileceğin, belki de kendini aşağılanmış hissedeceğin, senden beklediğim yaratıcılığın aşırı olduğu, yazdıkların ya da yaptıkların ne olursa olsun bana büyük bir hayranlık duyduğun söylendi. Edebiyat alanına daha ilk adımını attığında seni denetleyen ya da caydırmaya çalışan ilk kişi olmak istemedim ben. Yapıtının çevirisinin, bir şair tarafından yapılmadıkça, aslının rengini ve

ahengini, gerektiği ölçüde taşımayacağını pek iyi biliyordum; hayranlık, benim gözümde, çarçur edilmeyecek kadar değerli bir şeydi, yine de öyledir; bundan dolayı çevirinden ve senden vazgeçtim. Tam üç ay sonra, bir pazartesi akşamı, iki arkadaşınla birlikte evime geldiğinde sergilediğin ve her zamankinden rezil olan sahnenin ardından, bir dizi çirkin sahnenin doruğu olan bu sahnenin ardından ben, ertesi sabah, senden kurtulmak için kendimi yurtdışına kaçar buldum; bu apansız ayrılışımı aileme saçma bir gerekçeyle açıkladım ve ertesi günkü trenle beni izleyebileceğin korkusuyla hizmetçime yanlış adres bıraktım. Yaratıcılık açısından olsun, etik açısından olsun, bendeki tüm iyi özellikleri kesinlikle yok edecek bir arkadaşlıktan kurtulmak amacıyla İngiltere'nin dışına kaçmak zorunda kaldığıma göre ben, dünya çapında üne sahip bir adam olduğum halde, yaşantımın katlanılmaz, korkunç, kötünün kötüsü bir duruma geldiğini görmemezlik edemezdim; Paris'e doğru yol alan trende bunları aklımdan geçirdiğim öğlesonrasını iyi anımsıyorum. Kendisinden kaçtığım kişi, günlerimi bana zehir eden şey, lağımdan ya da bataklıktan fırlayıp benim çağdaş koşullara sahip yaşantımı tehdit eden bir yaratık değildi; sendin; Oxford'da benim okuduğum üniversitede okumuş, evimde sürekli konuk olmuş, bulunduğu toplumsal sınıf benimkiyle aynı olan bir genç adam. Bu olayın ardından, her zamanki yalvarma ve pişmanlık telgrafların geldi. Önemsemedim onları. Sonunda tehdit yoluna saptın: seninle buluşmaya razı olmazsam, Mısır'a gitmeyi kesinlikle kabul etmeyecektin. Ben kendim, senin bilgin ve onurunla, annene rica etmiştim seni İngiltere'nin dışına, Mısır'a göndermesi için, yaşamını Londra'da harcamayasın diye. Gitmezsen, annende korkunç bir düşkırıklığı yaratacağını biliyordum; annenin hatırı için seninle buluştum, senin de mutlaka farkında olduğun derin duygululuğumun ağır basmasıyla, geçmişi bağışladım; yine de, gelecek konusunda hiçbir şey söylemedim. Çok iyi anımsıyorum: Ertesi gün Londra'ya döndüğümde, odamda otururken, büyük önem taşıdığını bildiğim bir sorunu çözümlemeye çalışıyordum, mutsuzlukla; sen gerçekten, bende bıraktığın izlenimlerin bir toplamı mıydın? Hem kendine, hem başkalarına yıkım getiren; korkunç eksiklikleri olan; kendisini tanıyanlara ya da kendisiyle birlikte bulunanlara bile zarar

veren bir insan mıydın? Koca bir hafta, bunu düşündüm ve seninle ilgili kestirimlerimde sana haksızlık mı ediyorum, acaba yanılıyor muyum diye düşündüm. Haftanın sonunda annenin mektubu geldi. Sana ilişkin tüm tahminlerimi doğruluyordu bu mektup. Annen senin şu kusurlarını saymaktaydı: Ev halkını hor görecek kadar, bir *candidissima anima*(5) olan ağabeyini kaba, kalın kafalı diye niteleyecek kadar aşırı, kör bir kendini beğenmişlik içinde olduğun; senin nasıl bir yaşam yolu izlediğini hisseden, bilen anneni bu konuda konuşamayacak denli korkutan sinirliliğin; kendisini birkaç kez zor duruma sokan, senin para harcayış biçimin; sende gördüğü yozlaşma ve değişme. Annen, soyaçekimin sana korkunç bir miras bıraktığını elbette biliyordu; saklamaksızın, ama ürküntüyle bu gerçeği vurgularken, 'çocuklarımın içinde, Douglas'ın kötü yaradalışını soyaçekimle devralan tek kişi', diye yazıyordu senin hakkında. Son olarak, kendini, şunu bildirmek zorunda hissetiğini yazdı: Senin, benimle arkadaşlığın, annenin vardığı kanıya göre, sendeki kibirliliği arttırmış ve bu, tüm kusurlarının kaynağı olmuştu. Bu yüzden, seninle dışarıda buluşmamamı özellikle rica ediyordu benden. Ona hemen bir cevap yazdım; mektubunun her sözcüğüne kesinlikle katıldığımı bildirdim. Bunlara daha birçok şey ekledim. Gidebildiğim kadar gittim. Arkadaşlığımızı senin, Oxford'daki öğrencilik yıllarında, altedemediğin bir güçlük için yardımımı istemeye gelerek başlattığını belirttim. Annene, senin o zamanlar da sorunlu bir insan olduğunu açıkladım. Sen, Belçika'ya gidişinin suçunu, yol arkadaşına yıkmıştın; annen de o zaman, seni o kişiyle tanıştırdığım için bana sitem etmişti. Ben bu suçun yükünü, asıl taşıması gereken omuzlara yükledim: Senin omuzlarına. Mektubumun sonunda, annenden, bana güvenmesini istedim: Yurtdışında seninle buluşmaya hiç niyetim olmadığını söyledim. Ondan, seni yurtdışında tutmasını, yapabilirse onursal ataşe olarak kalmanı, olmazsa çağdaş dilleri öğrenmen için kalmanı sağlamasını rica ettim; mutlaka bir gerekçe bulmasını, en az iki ya da üç yıl, hem senin hem benim iyiliğim için, seni yurtdışında tutmasını istedim. O sırada bana,

(5) Tertemiz ruh (lu).

Mısır'dan her postayla mektup göndermekteydin. Bunların hiçbirine, en küçük bir önem vermedim. Öylece okudum, sonra yırttım attım. Seninle ilişkimi kesmeyi iyice kafama koymuştum. Kararımı verdim; sanata, gelişmesini senin engellemene göz yumduğum sanatıma adadım kendimi mutlulukla. Aradan üç ay geçti; derken bir gün annen, kendi yaradılışının bir özelliği olan acınası irade güçsüzlüğüyle, benim yaşanımın trajedisinde senin babanın saldırganlığından daha az yıkıcı olmayan iradesizliğiyle, gerçekten de bir mektup yazdı bana (bunu senin kışkırtmanla yaptığından elbette kuşku duymamıştım); senin, benden haber almayı çok istediğini belirtti, benim de seninle ileşitim kurmamaya bir gerekçe bulmamı önlemek için bana senin Atina'daki adresini, aslında pekala bildiğim adresini bildirdi. Onun mektubunun beni nasıl hayrete düşürdüğünü itiraf etmeliyim. Anlıyamıyordum: Aralık ayında bana yazdığı şeylerden sonra, benim de ona yazdığım cevaptan sonra annen, seninle aramızdaki acınası arkadaşlığın bağını onarmaya ya da yenilemeye herhangi bir biçimde nasıl kalkışabiliyordu? Mektubunu aldığımı bildirdim elbette; senin İngiltere'ye dönmeni engellemek üzere, yurtdışındaki bir elçilikte sürekli görev almanı sağlaması için onu bir daha sıkıştırdım; ama sana mektup yazmadım; gönderdiğin telgraflara da, annenin bana mektup yazmasından önce nasıl önem vermediysem, yine öyle önem vermedim. Sonunda, tuttun karıma telgraf çektin; benim üzerimdeki etkisini kullanarak sana yazmamı sağlamasını rica ettin. Seninle arkadaşlığımız, ona sıkıntıdan başka bir şey getirmemişti; senden bir türlü hoşlanmadığı için değil yalnızca, bunun yanında senin sürekli arkadaşlığının beni nasıl değiştirdiğini (daha iyiye doğru değil) görmekte oluşundan dolayı da. Ama sana karşı hep, çok nazik ve konuksever davrandı; bundan anlaşılacağı gibi, arkadaşlarımdan herhangi birine karşı benim kaba davrandığımı (çünkü öyle sanıyordu) düşünmeye katlanamazdı. Bunun, benim yaradılışıma uymadığını düşünüyor, daha doğrusu biliyordu. Onun isteği üzerine, seninle bağlantı kurdum. Telgrafımda kullandığım üslubu çok iyi anımsıyorum; zamanla tüm yaraların kapanmış olduğunu, ama önümüzdeki birçok ay boyunca sana yazmayacağımı ve seni görmeyeceğimi söylemiştim. Sen de hemen Paris'e doğru yola çıktın; yolda bana tutkulu telgraflar

göndererek, seni mutlaka görmemi rica ettin. Kabul etmedim. Cumartesi, gecenin geç saatlerinde Paris'e vardığında, otelinde seni bekleyen kısa mektubu buldun: Seni görmeyeceğimi yazmıştım. Ertesi sabah Tite Caddesinde senden, on sayfayı aşan bir telgraf aldım. Bu telgrafında, bana her ne yapmış olursan ol seni görmeyi kesinlikle istemediğime inanamadığını söylüyordun; beni bir saat olsun görmek uğruna altı gün ve gece, yolda bir kez bile durmaksızın Avrupa'nın öbür ucuna doğru yol aldığını anımsatıyordun. Bana çok dokunaklı gelen bir yalvarma (bunu yadsıyamam), apaçık bir intihar tehdidi gibi görünen bir ifadeyle son buluyordu. Sen kendin bana sık sıksöylerdin, soyunda ellerine kendi kanlarını bulaştıranların ne denli çok olduğunu; sana kadar uzanan uğursuz çizgide, deliren bir çok akrabanın arasında amcanın kesinlikle, dedenin ise büyük bir olasılıkla kendini öldürdüğünü. Acıma; sana beslediğim şu sevgi; böyle korkunç bir biçimde ölümünle dayanamayacağı kadar büyük bir darbeyle karşılacak olan annene duyduğum saygı; bir gençlik çağının, aptalca yanlışlıklarla dolu da olsa güzel gelişmelere açık bir gençlik yaşamının çok çirkin bir sona varabileceği düşüncesinden duyduğum dehşet; sadece insan sevgisi; tüm bunlar –mutlaka özür bulmak gerekiyorsa– seninle son bir görüşme yapmaya razı oluşumun özürü sayılmalıdır. Paris'e vardığımda, gözlerini tekrar tekrar basan yaşlar, öğle yemeği için Voisin'in yerinde, akşam yemeği için de Paillard'ın yerinde oturduğumuz sırada, yanaklarından yağmur selleri gibi iniyordu. Beni görmekle, çok içten bir sevince kapılmıştın; ne zaman fırsatını bulsan elimi tutuyordun, uysal ve pişman bir çocuk gibi. O sıradaki apaçık, içten pişmanlığın, seninle arkadaşlığımı yenilemeye beni razı etti. Londra'ya dönüşümüzden iki gün sonra, baban, Café Royal'da benimle yemek yemekte olduğunu gördü, masama oturdu, şarabımdan içti ve hemen o akşam sana gönderdiği bir mektupla, bana ilk saldırısını başlattı.

Tuhaf görünebilir; ama bir kez daha, senden ayrılma (şansını demiyeceğim) görevini, omuzlarıma yüklenmiş, buldum. Bana Brighton'da, 1894 Ekim ayının 10'u ile 13'ü arasındaki davranışından söz ettiğimi sana anımsatmam gereksiz sanıyorum. Üç yıl, geriye dönülemeyecek kadar uzun bir zamandır senin için. Ama cezaevinde yaşayanlar, yaşamlarında acıdan başka bir

şeye yer olmayanlar, zamanı, acının nabız atışlarıyla, mutsuz anların kayıtlarıyla hesaplamaktan başka şey yapamazlar. Düşünecek tek şeyimiz budur bizim. Acı çekmek –senin için tuhaf olsa da– bizim, varoluşumuzu gerçekleştirme yolumuzdur, çünkü varoluşun bilincine ulaştığımız tek yoldur bu; geçmişteki acıların anısı, süregelen kimliğimizin bir kanıtı, bir belgesi olarak gereklidir bize. Benimle mutluluk anıları arasında bir uçurum var, yine benimle mutluluğun kendisi arasındaki uçurum kadar derin. Birlikte sürdüğümüz yaşam, herkesin sandığı gibi yalnızca zevk, savurganlık ve kahkahadan oluşsaydı, ben bu yaşamın bir anını bile anımsamayı başaramazdım. Trajik, acılı, uğursuzluk işaretleri veren anlar ve günlerle dolu; tekdüze ve aptalca sahnelerle, çirkin şiddet gösterileriyle dolu olduğu için bu yaşamın her olgusunu tek tek, başka şeylerden daha güçlü olarak görebiliyor, işitebiliyorum. Burada insanlar acıyla öylesine yoğun yaşıyorlar ki, seninle arkadaşlığım –anımsamak zorunda bırakıldığım biçimiyle– bana hep, her gün hissetmek zorunda kaldığım, dahası onlarsız yapamadığım acı çeşitlemeleriyle uyumlu bir prelüd gibi geliyor; tüm yaşantım, bana ve başkalarına nasıl görünürse görünsün, o zamanlar tam bir keder senfonisiydi aslında; ritim açısından birbirine bağlı devinimleri, kesin bir ayrışmayla sonuçlanacaktı; Sanat'ta her büyük temanın gelişimi böyledir.

Üç yıl öncesine dönerek, üç gün boyunca bana nasıl davranmış olduğundan söz edecektim, değil mi? O günlerde, odama kapanmış (Worthing'de), son oyunumu bitirmeye çalışıyordum. Beni iki kez ziyaret etmiştin. Derken, apansız geldin üçüncü kez, yanında birisiyle; onun, benim evimde kalmasını sağlamak niyetindeydin. Kesinlikle reddettim (uygun bir davranış olduğunu kabul etmelisin). Sizleri ağırladım elbette; başka seçeneğim yoktu; ama başka yerde (evimde değil). Ertesi gün, yani pazartesi, arkadaşın kendi işine döndü, sen yanımda kaldın. Worthing'den sıkılıyordun; ama seni sıkan yalnız bu değildi, biliyorum; o sırada beni en çok ilgilendiren şey olan oyunum üzerinde dikkatimi yoğunlaştırmaya çalışmam da sıkıyordu seni; Brighton'daki Grant Hotel'e gitmemizi istedin. Oraya vardığımız gece, hasta düştün; korkunç bir ateşle yattın; ikinci ya da üçüncü krizinde, bunu grip diye adlandırdılar beceriksizce. Sana nasıl

baktığımı, başında nasıl beklediğimi anımsatmam gereksiz; paranın satın alabildiği meyveler, çiçekler, hediyeler, kitaplar getirmekle kalmadım sana; büyük bir şefkatle, sevgiyle ilgilendim ki bunlar, sen nasıl düşünürsen düşün, parayla satın alınır şeyler değildir. Sabahları bir saat yürüyüşün, öğleden sonraları bir saat arabayla gezintinin dışında, otelden hiç ayrılmadım. Otelde satılan üzümleri beğenmediğin için Londra'dan özel olarak üzüm getirttim sana; senin hoşuna gidecek şeyler yarattım; ya senin yanında kaldım ya da bitişik odada; seni sakinleştirmek, eğlendirmek için her akşam seninle oturdum. Dört beş gün içinde iyileştin; o zaman, oyunumu bitirmek amacıyla bir ev tuttum. Doğal olarak, sen de yanımdaydın. Yerleştiğimizin ikinci günü, kendimi pek kötü hissettim. Sen, bir iş için Londra'ya gitmek zorundaydın, ama akşama doğru döneceğine de söz verdin. Londra'da bir arkadaşına rastladın ve ertesi günün akşamına kadar Brighton'a dönmedin; o sırada ben, ateşler içindeydim, doktorların dediğine göre gribi senden kapmıştım. Evde rahat bir ortamın olmaması kadar sıkıcı bir şey yoktur hasta için. Oturma odası birinci katta, yatak odası üçüncü kattadır. Evde hiçbir uşak yok bekleyen; dışarıya haber göndermek ya da doktorun verdiği ilaçları aldırmak için, hiç kimse yok. Ama sen oradasın. Varlığını sezemiyorum. O günü izleyen iki gün boyunca beni tek başıma bıraktın; ne bakımımla ilgilendin, ne yanımda oturdun. Üzümler, çiçekler, hoş armağanlar değildi söz konusu olan; temel ihtiyaçlarımın karşılanması yalnızca: doktorun içmemi istediği sütü bile alamıyordum; limonata bulmaksa bir mucizeydi; senden, kitapçıya gidip bana bir kitap almanı, eğer istediğim kitap yoksa başka bir kitap seçmeni rica ettiğimde, oraya gitmek zahmetine bile katlanmadın. Bu yüzden bütün gün okuyacak bir şeyim olmadığı halde sen, sakin bir tavırla bana, kitabın parasını ödediğini, kitapçının onu göndermeye söz verdiğini söyledin ki tümüyle yalan olduğunu daha sonra, bir rastlantı sonucu öğrendim. Ben bu durumdayken sen, kuşkusuz benim paramla yaşıyor, araba gezintisi yapıyor, Grand Hotel'de yemek yiyor ve paran bittiğinde odamda boy gösteriyordun yalnızca. Cumartesi gecesi sana, sabahtan beri beni yapayalnız, yardımsız bıraktığın için, akşam yemeğinden sonra buraya dönmeni, benimle birazcık oturmanı istediğimi söyledim. Sinirli bir ses tonuyla ve kaba bir

tavırla, öyle yapacağını bildirdin. On bire dek bekledim, sen görünmedin bile. O zaman, odana bir not bıraktım; bana söz verdiğini anımsatıyor, ama sözünü nasıl tuttuğunu gördüğümü belirtiyordum yalnızca. Sabaha karşı üçte, uyuyamadığım ve susuzluktan kavrulduğum için, karanlıkta ve soğukta el yordamıyla ilerleyerek aşağıya, oturma odasına indim; içecek bir şey bulmak umuduyla. Seni buldum. Kendini denetlemekten yoksun, eğitim görmemiş bir insanın kullanabileceği tüm iğrenç sözcüklerle üzerime saldırdın. Bencilliğin büyüsüyle, pişmanlığını öfkeye dönüştürdün. Hastalığımda yanımda bulunmanı isteyecek denli bencil olmakla, seninle ilgilerinin arasında bir engel oluşturmakla, seni zevklerinden yoksun bırakmaya çalışmakla suçladın beni. Geceyarısı geri döndüğünü, ama yalnızca giysilerini değiştirmek için ve yeni zevklerin seni beklediğini umduğun yere gitmek üzere yine çıkmak için eve geldiğini söyledin ki yalan olmadığını biliyorum; beni tüm gün ihmal ettiğini sana anımsatan o mektubumla, senin daha fazla eğlenmek isteğini öldürdüğümü öne sürdün. İçimde bir tiksintiyle merdivenleri geri çıktım; gün ağarana dek uyuyamadım; ondan sonra da epey zaman, bir şey bulup içemedim, hastalığımın ateşinden kaynaklanan susuzluğu gidermek için. Saat on birde odama geldin. Aşağıda sergilemiş olduğun sahneyi seyrederken, mektubumla seni, en azından, nasıl bir insan olduğun konusunda, bir gecede sınavdan geçirdiğimi, hem de gereğinden fazla sınavdan geçirdiğimi düşünmekten kendimi alamamıştım. Sabah kendini toplamış görünüyordun. Şimdi bekliyordum doğal olarak, ne özür göstereceğini, bağışlanmak için neler söyleyeceğini; sen ki, ne yapmış olursan ol, bağışlamamın senin için her zaman gerçekleşeceğini sezmiştin; seni hep bağışlayacağıma olan kesin güvenin, en beğendiğim özelliğindi; belki senin en sevilecek yanın buydu. Ama bu kez, böyle davranmadın; aynı sahneyi, daha büyük bir inatla, daha şiddetli olarak yinelemeye koyuldun. Dayanamayıp sana odamdan çıkmanı söyledim; çıkar gibi yaptın; başımı, gömdüğüm yastıktan kaldırdığımda, gitmediğini gördüm; birdenbire vahşi kahkahalar savurarak, bir öfke kriziyle üzerime doğru yürüdün. Dehşete kapıldım, sebebinin tam olarak farkında değildim; ama hemen yatağımdan fırlayıp yalınayak, olduğum gibi, iki kat

merdiveni inip oturma odasına sığındım ve zili çalıp çağırdığım ev sahibi senin yatak odamdan çıktığını söyleyip gerektiğinde yardımıma gelmek üzere evde kalacağı konusunda güvence verdiği zaman çıkabildim buradan. Aradan bir saat geçti; bu sırada doktor geldi ve beni sinirsel bir yıkım içinde, ateşim eskisinden de yükselmiş bir durumda buldu elbette; sen sessizce dönmüştün para almak için; tuvalet masasında ve şömine rafında bulabildiğin kadarını aldın, bavulunla birlikte evden çıktın. Bundan sonra yapayalnız, bitkin geçirdiğim iki gün boyunca, hasta yatağımda senin hakkında neler düşündüğümü söylememe gerek var mı? Senin önümde sergilediğin nitelikte bir insana selâm bile vermemin benim için onursuzluk olacağını açıkça gördüğümü söylememe gerek var mı? Bu serüvenin sonunun geldiğini anladığımı, bunu benim gerçek kurtuluşum saydığımı belirtmeme gerek var mı? Sanatımın da, yaşantımın da artık daha özgür, daha güzel olacağını kavradığımı söylemem gerekli mi? Hastaydım, ama huzurluydum. Bu ayrılışın kesin oluşu, beni rahatlatıyordu. Salı günü ateşim kalmadı; ilk olarak aşağıda yemek yedim. Salı, benim doğum günümdü. Masanın üzerindeki mektup ve telgrafların arasından bir mektup çıktı senin elyazınla. Onu açarken hüzünlüydüm. Tatlı bir tümcenin, tutkulu bir ifadenin, bir üzüntü sözcüğünün senin geri çağırmamı sağladığı zamanların geçmişte kaldığını biliyordum. Ama kesinlikle yanılıyordum. Sana, hakkettiğinden daha az bir değer biçmiştim. Doğum günüm için bana gönderdiğin mektupta, büyük bir kurnazlıkla ve dikkatle yazıya döktüğün iki sahneyi ustalıkla yineliyordun. Kaba şakalarla dalga geçiyordun benimle. Söylediğine göre, bu olayın seni hoşnut eden tek yanı, kente doğru yola çıkmadan önce Grand Hotel'e yerleşmen ve öğle yemeği yemendi, benim hesabımdan. Hasta yatağımdan çıkarak merdivenlere doğru koşma tedbirliliğimden dolayı beni kutluyordun. 'Çok çirkin bir şey oldu bu senin açından', diyordun, 'düşünemeyeceğin kadar çirkin'. Ah! Aslında farkına varmıştım bunun. Bu hareketimin nedenini bilemiyorum. Babanı korkutmak için satın aldığın tabanca belki yanındaydı; onu ateşleyeceğini düşünmüş olabilirim, bir gün lokantada oturduğumuz sırada yaptığın gibi. Belki aramızdaki masanın üzerinde kalmış bir yemek bıçağına doğru elin uzanıyordu. Belki de kapıldığın öfke içinde çelimsizliğini ve benden daha güsüz olu-

şunu unutarak bana hakaret etmeyi, hatta saldırmayı aklından geçirmiştin, ben hasta yatarken. Hangisi olduğunu bilemiyorum şimdi. Tüm bildiğim, büyük bir korkuya kapıldığımdı ve hemen odayı terketmezsem, yaşam boyunca senin için bile utanç kaynağı olacak bir şey yapacağın ya da yapmaya çalışacağın duygusuna kapıldığımdı. Daha önce, bir kez, yaşamımda bir insan karşısında böyle bir korku duymuştum. Tite Caddesindeki, Kitaplık'ta olmuştu bu: Saraya tutulmuşcasına bir öfkeyle küçük ellerini havada sallayan baban, aramıza girmiş fedaisinin ya da arkadışının arkasından, iğrenç kafasının düşünebildiği tüm iğrenç sözleri söylemiş, sonradan büyük bir kurnazlıkla gerçekleştireceği aşağılık tehditler savurmuştu. Bu olayda, odadan ilk çıkan, elbette o olmuştu. Onu kovmuştum. Seninle aramızda geçen olayda ise, giden ben oldum. Seni senden korumak zorunda kalışım, ilk kez olmuyordu.

Mektubunu şöyle sonuçlandırmaktaydın: 'Kaidende durmadığın zaman, hiç de ilginç değilsin. Bir daha hasta olduğunda, hemen çıkıp gideceğim.'(6) Ah' nasıl bir terbiyesizlik var bu sözlerde! Halaygücünden tam bir yoksunluğu nasıl da sergiliyor! Nasıl duygusuz, nasıl basit bir kişilik oluşmuştu, bunu yazacak kadar! 'Kaidende durmadığın zaman, hiç de ilginç değilsin. Bir daha hasta olduğunda, hemen çıkıp gideceğim.' Ne kadar da sık gelmiştir aklıma bu sözler, gönderildiğim çeşitli cezaevlerinin ıssız, sefil hücrelerinde! Bu sözleri kendi kendime, tekrar tekrar söyledim; ve umarım haksızımdır, tuhaf sessizliğinin gizini yakalar gibi oldum bu sözlerinde. Seni iyileştirmeye çabalarken senden kaptığım hastalıkla ateşler içinde yanan bana bunları yazışın, kabalık, terbiyesizlik, iğrençlikti kuşkusuz; ama şu dünyada bir insanın böyle şeyleri bir başkasına yazması, özürü bulunamayacak bir suçtur, varsa eğer özürü bulunmayan bir suç.

İtiraf edeyim ki mektubunu okuduğumda kendimi pislenmiş gibi hissettim; sanki böyle biriyle ilişki kurmuş ve yaşamımı pisletmiş, onursuzlaştırmıştım, geri dönülmez biçimde. Aslında doğru bu; öyle yapmıştım; ama korkunçluğunu anlayamamıştım, yaşamımın tam altı ayını daha tüketmeden önce. Cuma günü

(6) Mektubu yazan Lord Douglas, yatağında hasta yatan Wilde'ı, kaidesinden devrilmiş heykele benzetiyor.

Londra'ya dönmeye karar verdim.Ayrıca Sir George Lewis ile görüşecektim; senin, benim evime girmene, masama oturmana, benimle yürümene, benimle konuşmana, yani herhangi bir yerde ve herhangi bir zamanda yanımda olmana kesinlikle izin vermemeyi kararlaştırdığımı babana yazıp bildirmesini isteyecektim ondan. Bunu yaptıktan sonra ben kendim sana, sadece benimsediğim davranış biçimini bildirmek için yazacaktım; bunun nedenlerini sen mutlaka kavrayacaktın. Perşembe gecesi tüm kararımı vermiştim. Cuma sabahı, yola çıkmadan önce kahvaltı ederken gazeteyi açacağım tuttu, içinde bir telgraf vardı: ağabeyin, ailenizin asıl yöneticisi, ünvanın mirasçısı, evinizin direği olan ağabeyin, yanında boşalmış tabancasıyla, bir hendekte ölü bulunmuştu. Şimdi bir kaza olduğu bilinen, ama o zamanlar kapalı bir anlamı olan bu trajedinin gerçekleşme biçiminden duyduğum dehşet; evliliğinin nerdeyse arefesinde, kendisini tanıyan herkesçe sevilen bir insanın apansız ölümüne acıyışım; senin duyacağın ya da duyman gereken derin üzüntüyü düşünüşüm; annenin, rahatı ve mutluluğu açısından bağımlı olduğu ve kendisinin bir keresinde banan söylediğine göre, doğduğu günden bu yana kendisine tek bir damla gözyaşı döktürmemiş oğlunu yitirmekle düşeceği acınası durumu farkedişim: hem öbür kardeşlerinin Avrupa'dan uzakta olmaları, hem de buna bağlı olarak annenin ve kızkardeşinin, yalnızca mutsuz günlerinde yanlarında bulunacak değil, aynı zamanda Ölüm'ün yüklediği bunaltıcı sorumlulukları yerine getirecek tek insan olarak sana gereksinme duyuşları yüzünden senin tüm sorunları tek başına çözümlemek zorunda kalacağını aklıma getirişim; *lacrimae rerum*, şu dünyanın yaratıldığı gözyaşları, tüm insanların mutsuzluğu konusunda duygulanışım –beynime üşüşen bu düşüncelerin ve duyguların etkisiyle, sonsuz bir acıma duydum sana ve ailene. Kendi üzüntülerimi, sana olan kırgınlığımı unuttum. Hastalığımda bana davrandığın gibi davranamazdım ben sana, bu büyük kaybın karşısında. Hemen, derin bir duygudaşlıkla telgraf çektim, onun ardından yazdığım mektupta senin, fırsatını bulur bulmaz, evime gelmeni istedim. Düşündüm ki böyle olağandışı bir anda ve mahkemede dava vekilinin karşısında seni yalnızlığa terketmek, korkunç bir şey yolurdu senin için.

Yerini almaya çağrıldığın trajedinin gerçek sahnesinden,

kente döndüğünde hemen bana geldin; en sevimli ve içten halinle, yas giysilerine bürünmüş olarak, gözlerin yaş içinde. Küçük bir çocuk gibi avutulmaya, kollanmaya geresinme duyuyordun. Sana evimi, yuvamı, yüreğimi açtım. Senin acını, kendi acım edindim, buna dayanma gücün artsın diye. Bana nasıl davranmış olduğun konusunda, o çirkin sahneler ve mektup konusunda en küçük bir imada bulunmadım. Yapmacık olmayan acın, seni bana, eskisinden daha çok yakınlaştıracağa benziyordu. Ağabeyinin mezarına koymak için benden aldığın çiçekler, onun yaşamının güzelliğinin bir simgesi olmakla kalmayacak, bütün yaşamların içinde gizli duran ve günışığına çıkarılabilen güzelliğin de simgesi olacaktı.

Tanrılar tuhaftır. Bizi kırbaçlamak için kötülüklerimizi kullanmazlar yalnızca; iyi yanlarımız, yumuşaklığımız, insancıllığımız, sevgimiz yüzünden de yıkım getirirler bize. Ama hem sana, hem ailene duyduğum acıma ve sevgiden dolayı, şimdi bu korkunç yerde ağlamayacağım.

Elbette, tüm ilişkilerimizde yalnız Yazgı'yı değil, Yargı'yı da görüyorum; o Yargı ki her zaman uçaradım yürür, çünkü kan dökmeye gitmektedir. Senin, baba tarafından geldiğin soyun bir özelliği var. Bu soydakilerle yapılan evlilik korkunç, kurulan arkadaşlık yıkım getiricidir ve bu soyun acımasız pençeleri, yalnızca kendisinden olanların yaşamlarına değil, kendisinden olmayanların yaşamlarına da uzanır. Yaşam yollarımızın buluştuğu her küçük olayda; senin bana zevk için ya da yardım istemek için geldiğin çok önemli durumlarda ve önemsiz görünen durumlarda; küçük fırsatlarda, sıradan rastlantılarda (yaşamdaki önemleri açısından düşünürsek bir ışında dans eden toz tanesinden ya da ağaçta çırpınan bir yapraktan daha önemli olmayan bu olaylarda bile) her zaman Yıkım gelmiştir arkadan, öfkeli bir haykırışın yankısı gibi, ya da yırtıcı bir hayvanla ava çıkmış hayalet gibi. Aslında arkadaşlığımız, senin bana çok acıklı ve nazik bir mektup göndererek, herhangi birisi için korkunç olan, ama Oxford'daki bir genç adam için (senin için) iki kat korkunç olan bir durum yüzünden yardım istemenle başladı; ben de istediğini yaptım, ama Sir George Lewis'ın karşısında benim adımı arkadaşının adı diye kullanmanla ben onun saygısını ve dostluğunu, on beş yıldır süren bir dostluğu yitirmeye başladım.

Ben onun öğütlerinden, yardımından ve saygısından yoksun bırakılınca yaşamımın büyük bir koruyucusundan yoksun bırakılmış oldum.

Üniversite'de öğrenci olduğun sırada bana çok güzel bir şiir gönderdin, beğenmem için; yolladığım mektupta bu şiiri, hayalgücüme dayanan sanatsal bir dille övdüm; seni Hyakintus'a, Narsis'e[7] ya da yüce Şiir Tanrısı'nın[8] kayırdığı, sevgisiyle onurlandırdığı birine benzettim. Bu mektup, Shakespeare'in sonelerinden minör anahtarıyla bestelenmiş bir bölümü andırır. Bunu, Platon'un *Şölen*'ini okumuş olanlar anlayabilir, bir de Yunan mermerlerinde bizim için güzelleştirilmiş ciddi duygu ve düşüncelerin ruhunu yakalayanlar. İçtenlikle söyleyeyim bu mektup, hangi üniversiteden olursa olsun, bana kendi yazdığı bir şiiri gönderme inceliği gösteren herhangi bir genç adama, mutlu ama sert bir anımda yazacağım türden bir mektuptu ve bundaki benzetmelerin ne anlama geldiğini anlayacak kadar bu gencin akıllı ya da kültürlü olduğundan kuşku duyulamazdı. Ama bu mektubun başına gelenlere bak! Senden, iğrenç bir arkadaşının ellerine aktarılıyor; ondan, bir şantajcılar çetesine geçiyor; örnekleri çıkarılıp Londra'daki dostlarıma ve oyunumun sergilenmekte olduğu tiyatronun yöneticisine gönderiliyor; bu mektuba, gerçek anlamının dışında her anlam yükleniyor; sana ahlaksızca bir mektup yazdığım için büyük miktarda para ödemek zorunda kaldığım biçimindeki saçma dedikodularla toplum çalkalanıyor; bu, babanın en büyük saldırısının dayanağını oluşturuyor; ben mektubu, aslında nasıl bir şey olduğunu göstermek amacıyla mahkemeye sunuyorum; babanın avukatı bunun, bayağı ve sinsi bir biçimde yazılmış, baştan çıkarmaya yönelik bir mektup olduğunu öne sürüyor; sonunda mektup, cezalandırma gerekçesi oluyor; Krallık makamı, bu konuya eğiliyor; yargıç, bu mektup hakkında, yetersiz br bilgiyle ama fazla bir ahlakçılıkla karara varıyor; sonuçta cezaevine giriyorum. Sonucu bu oluyor sana güzel bir mektup yazmanın.

---

(7) Hyakintus, yunan mitolojisinde Apollon'un sevdiği ve kazayla öldürdüğü delikanlıdır. Narsis aynı mitolojide, kendi yansımasına duyduğu sevgi yüzünden acı çeken ve nergise dönüşen delikanlıdır.

(8) Apollon.

Seninle birlikte Salisbury'de kalmakta olduğumuz sırada, eskiden arkadaşın saydığın birinden sana gönderilen tehdit edici bir haberle büyük korkuya kapılıyorsun; yazanı gidip görmemi, sana yardım etmemi istiyorsun; öyle yapıyorum. Bunun sonucu, benim için yıkım olmuştur. Yaptığın her şeyi üzerime almak, sorumluluğu yüklenmek zorunda kalıyorum. Bitirmeyi başaramadığın için Oxford'dan ayrılman gerektiğinde Londra'ya, bana telgraf çekerek, yanına gelmemi rica ediyorsun. Hemen geliyorum; seni Goring'e götürmemi istiyorsun, çünkü bu koşullarda evine dönmekten hoşlanmıyorsun; Goring'de gördüğün bir evi beğeniyorsun; orayı senin için kiralıyorum; sonucu, her bakımdan bana yıkım getirmiştir. Bir gün bana geliyorsun ve yaşamım boyunca adını bile duymadığım, hakkında hiçbir şey bilmediğim bir arkadaşının çıkaracağı üniversite dergisinde senin için övücü bir yazı yayımlatmamı istiyorsun. Seni hoşnut etmek amacıyla –yapmadığım ne kaldı, seni hoşnut etmek amacıyla?– ona, aykırı düşünceler konusundaki yazımı gönderiyorum; aslında bu yazıyı *Saturday Review* için hazırlamıştım. Bu dergideki yazı yüzünden birkaç ay sonra kendimi Old Bailey'in sanık yerinde buluyorum. Mahkemenin beni cezalandırmasının bir nedeni de budur. Arkadaşının yazısını, senin şiirini savunmaya çağrılıyorum. Birincisini savunmak elimde değil; ama ikincisini, hem senin yaşamının gençliği, hem sanatımın gençliği uğruna tüm gücümle savunuyorum; senin ahlaksızca şeyler yazan biri olmanı hiç istemem. Gelgelelim, cezaevini boyluyorum sonunda, arkadaşının dergisi ve 'Adını açıklamaktan çekinen sevgili' sözleri yüzünden. Noel'de sana, teşekkür mektubundaki sözlerinle 'çok hoş bir armağan' veriyorum; elli pound kadar değeri olan bu armağanı, canının çok istediğini biliyordum. Ama yaşamımın iflas anı gelip çattığında ve ben yıkıldığımda, kitaplığıma haciz koyan icra memuru, bu 'çok hoş armağanın' parasını ödemek için burayı sattı. Evime icra gelişinin nedeni, bu armağandır. Küçük düşürüldüğüm, son ve korkunç an geldiğinde, babana karşı harekete geçip onu tutuklatmam konusunda beni kışkırtarak gülünç duruma düşürdüğünde, kurtulmak için boşuna sarılmaya çalıştığım bu saman çöpü pek pahalıya maloluyor bana. Senin yanında avukata, hiç param olmadığını, bu kadar büyük bir gideri kar-

şılamaya gücümün yetmeyebileceğini söylüyorum. Bu sözlerim, senin de bildiğin gibi, tümüyle doğruydu. O uğursuz cuma günü, Humphrey'nin bürosuna gidip kendi yıkımıma boyun eğeceğime, Avondale Oteli'nden ayrılmayı başarabilseydim, Fransa'da mutlu ve özgür olacaktım, senden ve babandan uzakta, onun iğrenç kartından habersiz, senin mektuplarına ilgisiz. Ama otelin çalışanları, gitmeme izin vermediler. Burada benimle birlikte on gün kalmıştın; aslında, büyük ve senin de şimdi onaylayacağın haklı öfkem pahasına, bir arkadaşını getirmiştin sonunda, benimle kalması için. Yaklaşık 140 pound tutarındaki otel giderlerini ödemem gerekiyordu. Otelin sahibi, fatura bedeli ödenmedikçe eşyalarımı almama izin veremeyeceğini bildirdi. Buydu Londra'dan ayrılmamı engelleyen. Yoksa perşembe sabahı Paris'e doğru hareket etmiş olurdum.

Avukata, bu kadar büyük bir gideri karşılayacak param olmadığını söylediğimde, sen hemen araya girdin. Kendi ailenin, bu parayı ödemekten yalnızca zevk duyacağını söyledin; aile üyelerinin üzerine babanın bir karabasan gibi çöktüğünü, ondan kurtulmak için kendisini bir tımarhaneye kapatma konusunu aralarında sık sık görüştüklerini söyledin; onun, annene ve ailenin öbür üyelerine günlerini zehir ettiğini, eğer tımarhaneye tıkılmasına öncülük edersem ailen tarafından bir kurtarıcı olarak karşılanacağımı ve bu iş için yapılan giderlerin ödenmesinin kendilerine bırakılmasından, annenin zengin akrabalarının büyük zevk duyacağını söyledin. Avukat, hemen, konuşmasının boşuna olduğu sonucuna vardı ve ben çarçabuk alt-mahkemeye gönderildim. Gitmemek için hiçbir özürüm yoktu; zorunlu bırakıldım gitmeye. Elbette ailen, borcumu ödemedi. Bana haciz uygulatan, 700 Pound'a ulaşan önemsiz giderleri için baban oldu. Şu sıralarda karım, geçim gideri olarak haftada üç pound ödeyip ödemeyeceğim gibi önemli bir konuda benimle anlaşamadığı için, benden soğuyarak boşanmaya hazırlanıyor; kuşkusuz yeni bir dava açılması, yeni tanıklar bulunması gerekiyor; bunun ardından belki de daha tehlikeli işlemler gelecek. Ben, doğal olarak, ayrıntıları bilmiyorum. Yalnızca, karımın avukatının güvendiği tanığın adını biliyorum; senin Oxford'lu hizmetçin bu; hani Goring'de geçirdiğimiz yaz boyunca, senin özellikle istemen üzerine hizmetime almıştım.

Ama kötü yazgımın bir uygulayıcısı olarak senin, büyük küçük her olayda beni soktuğun zor durumlara daha fazla örnek vermem gereksiz. Bazan senin, gizemli ve görünmez bir el tarafından, korkunç bir sona ulaşan korkunç olaylar yaratmak üzere oynatılmış bir kukladan başka bir şey olmadığını düşünürüm. Ama kuklaların kendilerinin de tutkuları vardır. Oynadıkları oyuna yeni bir entrika sokarlar ve olayların öngörülmüş sonucunu saptırarak kendi kaprislerine ya da tutkularına göre yönlendirirler. Tümüyle özgür olmak, ama aynı zamanda tanrısal buyruklara tümüyle bağımlı olmak insan yaşamının, her anında farkettiğimiz değişmez paradoksudur; ben sıksık bunun, senin kişiliğin hakkında yapılabilecek tek açıklama olduğunu düşünürüm; eğer insan ruhunun derin ve müthiş gizinin gerçekten tam bir açıklaması varsa, tek bir açıklama dışında; zaten o da, bu gizi akılalmaz hale getirmektedir.

Elbette, senin de kuruntuların vardı; kendini onlara kaptırmıştın; kımıldayan sislerin ve renkli tüllerin arasından, her şeyi değişmiş görüyordun. Çok iyi anımsıyorum: ailenden ve aile yaşantından tümüyle kopacak denli bana bağlanman, senin gözünde, bana verdiğin büyük değerin, duyduğun eşsiz sevginin kanıtıydı. Kuşkusuz sana öyle geliyordu. Ama şunu hatırına getir ki benim yanımda bulunmakla elde edilebilirdi gösterişli yaşam, sınırsız zevk, su gibi para. Ailenin içinde sürdüğün yaşam, seni bunaltmıştı. Senin sözlerinle 'Salisbury'nin soğuk, adi şarabı' seni iğrendirmişti. Oysa benim yanımda bulunmakla ve benim sanatsal –düşünsel çekim alanımda ulaşılabilirdi Doğu'nun gülistanlarına. Yanımda bulunma olanağını yitirdiğin zamanlar, benim yokluğumu duymamak için seçtiğin arkadaşlar sana çekici gelmiyordu.

Yine senin düşüncene göre, bir avukat aracılığıyla babana mektup göndererek, benimle olan ölümsüz dostluk bağını koparmaktansa 250 pound tutarındaki yıllık harçlığından, bence Oxford'daki borçlarını düştükten sonra babanın sana ödemekte olduğu bu paradan vazgeçmeyi yeğlediğini bildirmen, senin mert bir arkadaş olarak görevindi; bencil olmadığının en soylu örneğini vermiştin böylece. Ama bu küçük harçlığından vazgeçişin, senin, en aşırı lükslerinden ya da en gereksiz harcamalarından bir tanesini bile bırakmaya hazır olduğun anlamına

gelmiyordu. Tam tersine, lüks içinde bir yaşam sürme tutkun, büsbütün arttı. Paris'te geçirdiğimiz sekiz gün içinde benim, senin ve İtalyan hizmetçinin giderleri, yaklaşık 150 pound ödememi gerektirdi; Paillard tek başına 85 pound yuttu. Senin sürdürmek istediğin yaşam düzeyini dikkate alırsak; koca bir yıl için aldığın harçlık, yemeklerini yalnız yemen ve çeşitli zevklerin dolayısıyla yaptığın harcamaları azaltman, daha ucuz zevkler bulman halinde bile, sana üç hafta ancak yeterdi. Harçlığından vazgeçmekle gösterdiğin palavracı yiğitlik en azından sana, benim paramla geçinmen konusunda akla uygun bir gerekçe sağlıyordu; olağan buluyordun bu durumu; her fırsatta bu gerekçeden yararlandın; bu gerekçeye en geniş kapsamı verdin; ama para kaynaklarımın sel gibi boşanması, bu kaynaklarımı tümüyle yok etmekte olan bu akıntının yanında annenin para kaynaklarındaki, korkunç bir hıza ulaştığını bildiğim akıntı, pek umurunda olmadı senin; çünkü, en azından benim durumumda, bu akıntıya ne en küçük bir teşekkür sözcüğü eşlik etti, ne de artık bir sınırda durma anlayışı.

Yine sandın ki korkutucu mektuplarla, aşağılayıcı telgraflarla, incitici kartlarla babana saldırdığında, gerçekte yürüttüğün savaş, annenin savaşıydı da sen, onun fedaisi olarak ortaya atılmış, evlilik yaşamında uğradığı haksızlıkların, çektiği acıların öcünü alıyordun. Senin bir kuruntundu bu, hem de en kötülerinden. Annenin babandan çektiklerinin öcünü almak, sence bir oğulun ödevi ise, bunun yolu, anneye karşı her zamankinden daha iyi bir oğul olmaktı; önemli sorunlar hakkında seninle konuşmaktan onu korkar hale getirmemekti; sonunda onun ödeyeceği senetler imzalamamaktı; ona daha nazik davranmak, günlerini üzüntüye boğmamaktı. Bir çiçeğinkini andıran kısa ömründe kardeşin Francis, annenin çektiği acıları gidermesinde ona karşı yumuşak ve iyi davranmasıyla çok yararlı olmuştu. Onu kendine örnek almalıydın. Benim aracılığımla babanı cezaevine kapatmayı başarsaydın bundan annenin mutlaka zevk ve sevinç duyacağını düşlediğinde de yanılıyordun. Hiç kuşkum yok; yanılıyordun. Eğer bir kadının, kocası, çocuklarının babası, cezaevi giysileri içinde, bir hücrede bulunduğunda, gerçekte neler hissettiğini öğrenmek istiyorsan, karıma yazıp sor. O sana söyleyecektir. Benim de boş hayallerim oldu. Yaşam, görkemli bir komedi

olacak, sen de bu oyunda en beğenilen kişiliklerden biri olarak belirecektin; böyle düşünüyordum. Ama yaşam, nefret uyandırıcı, çirkin bir trajedi oluverdi; sen ise, benim kadar seni de yanıltan ve yoldan saptıran o sevinç ve zevk maskesi yüzünden sıyrılınca, büyük felaketin gerçekleştirilmesinde uğursuz bir araç oldun; amacın büyük olmasına karşın buna ulaşmak için çırpınan iradenin sınırlandırılmış olmasıydı bu uğursuzluğun kaynağı.

Çektiğim acının nedenlerini şimdi kavrıyorsun biraz, değil mi? Gazetenin biri, yanılmıyorsam *Pall Mall Gazette*, oyunlarımdan birinin provasını anlatırken, peşimden ayrılmayan bir gölge diye sözetmişti senden; arkadaşlığımızın anısıdır burada benimle gezinen gölge artık; beni asla terketmeyecek sanıyorum; geceleri beni uyandırıp aynı öyküyü tekrar tekrar anlatıyor, bu bezdici yinelemesiyle tüm uykumu benden tansökümüne dek uzaklaştıracak kadar; tansökümünde yeniden başlıyor; cezaevi avlusunda da peşimden geliyor ve beni kendi kendime konuşturuyor, ağır adımlarla yürürken; her korkunç anı tüm ayrıntılarına dek anımsamaktan kurtulamıyorum; bu kötü oynanmış yıllarda olup biten şeylerden bir tane bile yok yeniden canlandıramadığım, beynimin üzüntüye ve umutsuzluğa ayrılmış bu salonunda; sesinin tüm yüksek tonları, sinirli ellerinin her titreyişi ve her jesti, her acı söz, her zehirli tümce belleğimde canlanıyor; yürüdüğümüz caddeyi, kıyısı boyunca gittiğimiz ırmağı anımsıyorum; bizi çevreleyen duvarları ve koruluğu, kadranda saatin ellerinin durduğu rakkamı anımsıyorum ve rüzgârın, kanatlarını hangi yöne doğru çırptığını, ayın biçimini ve rengini.

Biliyorum, sana bu söylediklerimin bir karşılığı var, o da senin beni sevdiğindir. Ayrı yaşamlarımızın ipliklerini tek bir kızıl motife göre kader tanrıçalarının ördüğü iki buçuk yıl boyunca sen, beni gerçekten sevdin. Biliyorum bunu. Bana karşı nasıl davranmış olursan ol, beni gerçekten sevdiğin, yüreğime doğmuştu. Gerçi şunu, oldukça açık görüyordum: Sanat dünyasındaki yerim, kişiliğimin her zaman uyandırdığı merak, param, sürdüğüm lüks yaşantı, yaşamı benimki kadar inanılmaz ölçüde çekici ve görkemli kılan bin bir şey, bütün bunların her biri, seni hayran bırakan ve bana yapışmana neden olan etkenlerdi; ama bunlardan özge bir şey daha vardı, seni çeken acaip bir şey; sen beni, herhangi birini sevdiğinden çok daha fazla

sevdin. Yazık ki senin yaşamında, benimkinde olduğu gibi, müthiş bir trajedi vardı; her ne kadar sen, bana en zıt kişiliklerden biri olsan da. Bu neydi; öğrenmek ister misin? Anlatayım. Sende nefret, her zaman, sevgiden daha güçlü oldu. Babana duyduğun nefret öyle bir özelliğe sahipti ki bana olan sevgini yendi, yere serdi, gölgeledi. Bu ikisi arasında bir savaş olmadı, ya da pek az oldu; böylesine korkunç bir büyüklüğe ulaştı nefretin. Bu iki tutkunun ikisine birden aynı ruhta yer bulunamayacağını anlamadın. Onlar, ince bir oymacılıkla yaratılmış bu sarayda, birlikte yaşayamazlar. Sevgi, hayalgücüyle beslenir; bizim kavrayışımızı olağanüstü arttıran, hissetme yeteneğimizi derinleştiren, bizi yücelten, hayalgücüdür; biz onunla, yaşamı tam olarak görebiliriz; onunla ve yalnız onunla, öbür insanları, ülküsel ilişkilerinde olduğu kadar, gerçek ilişkilerinde tanıyabiliriz. Güzel olan ve güzel olarak düşlenen şeylerdir yalnızca, sevgiyi besleyen. Oysa nefreti herhangi bir şey besleyebilir. Tüm o yıllar içinde, içtiğin tek bir kadeh şampanya, yediğin tek bir tabak pahalı yemek yok ki senin nefretini besleyip semirtmesin. Böylece onu hoşnut etmek için yaşamımla kumar oynadın, paramla oynadığın gibi, dikkatsizce, saygısızca, sonucu önemsemeden. Kaybetseydin, düşüncene göre bu, senin kaybın olmayacaktı. Kazansaydın, bunun senin kazancın olacağını biliyordun, zaferin verdiği sevincin ve yararın yalnızca senin olacağını.

Nefret, insanı kör eder. Sen bunu anlayamıyordun. Sevgi,en uzak yıldızdaki yazıyı okuyabilir; ama nefretinden kaynaklanan körlüğünle sen, kendi bayağı tutkularının küçük duvarlarla çevrili, çürümüş bahçesinden ötesini göremiyordun. Hayalgücünden yoksunluğun, kişiliğinin bu gerçekten giderilmez eksikliği tümüyle, senin içinde yaşayan nefretin sonucuydu. Fidanların kökünden beslenen likenler gibi nefret, ustalıkla, sessizce ve gizlice, senin doğanı kemirince, en basit zevklerden, en bayağı amaçlardan başkasını göremez oldun. Sevginin geliştirebileceği o yeteneğini nefret zehirlemiş, felce uğratmıştı. Baban, bana ilk saldırısını, senin adı gizli bir arkadaşının sana yazdığı gizli bir mektup biçiminde gerçekleştirdi. Ben, kaba sözlerle ve iğrenç gözdağlarıyla dolu bu mektubu okur okumaz, yaşamımın ufkunda korkunç bir tehlikenin belirdiğini anladım; birbirinizden

nefret eden ikinizin arasında bir maşa olmak istemediğimi sana söyledim; baban açısından benim Londra'da, doğal olarak Homberg'deki bir Dışişleri Yazmanı'ndan daha uygun bir av durumunda bulunduğumu ve beni bu duruma bir an için bile olsa düşürmenin bana haksızlık olacağını ve yaşamımda, onun gibi ayyaş, sınıfını yitirmiş, yarım akıllı bir adamla sahneler yaratmaktan daha iyi yapacağım şeylerim olduğunu söyledim. Sen bunu anlayamazdın. Nefret seni kör etmişti. Sen, bu savaşın gerçekte benimle ilgisi bulunmadığında diretiyordun; özel dostlukların konusunda babanın sana baskı yapmasına izin vermeyeceğini, benim bu işe karışmamın çok uygunsuz olacağını söyledin. Zaten, bu sorunla ilgili olarak benimle görüşmeden önce, babana telgraf çekerek akılsızca ve kaba bir yanıt vermiştin. Bu da kuşkusuz, daha sonraki akılsızca ve kaba eylerinden kaçınamamana neden oldu. Yaşamdaki yıkıcı yanlışlıklar, insanın mantıksız oluşundan kaynaklanmaz. Mantıksız bir an, insanın en güzel anı olabilir. Yanlışlıklar, insanın mantıklı oluşundandır. Arada büyük bir fark var. O telgraf, senin babanla bundan sonraki tüm ilişkilerinin yönünü belirledi; buna bağlı olarak da, benim tüm yaşamımın yönünü. Bu telgrafın yadırganacak yanı, en kaba bir sokak delikanlısını bile utandıracak nitelikte oluşuydu. Doğal bir gelişme gibi, yılışık telgraflardan avukatların ukalaca mektuplarına doğru, bir süreç yaşandı; senin avukatlarının babana yazdığı mektupların sonucu ise, elbette onu, daha da ileri gitmesi için kışkırtmak oldu. Sen ona, devam etmekten başka seçenek bırakmadın. Senin yaptığın suçlamanın baskın çıkması olasılığını onun açısından bir onur sorunu, daha doğrusu onursuzluk sorunu haline getirdin ve kendisini böyle davranmak zorunda bıraktın. Bu yüzden o, bana ikinci saldırısını artık gizli bir mektupla ve adı gizli bir arkadaşın kimliğiyle değil de açıkça ve kendi kimliğiyle gerçekleştiriyor. Onu evimden kovmak zorunda kalıyorum. Herkesin içinde bana hakaret etmek amacıyla bir lokantadan öbürüne giderek beni arıyor; öyle hakaretler ki, karşılık vermesem mahvolurum, karşılık versem yine mahvolurum. İşte o zaman sen öne atılıp benim böyle korkunç saldırılarla, aşağılayıcı işkencelerle, senin yüzünden karşılaşmama meydan vermeyeceğini söylemeliydin; hemen ve kendi isteğinle, yanımda bulunmaktan, benimle arkadaşlık yap-

maktan vazgeçmeliydin. Şimdi bunu anlıyorsun sanırım. Ama o zaman kavrayamamıştın. Nefret seni kör etmişti. O zaman bütün düşünebildiğin (babana aşağılayıcı mektup ve telgraflar göndermene ek olarak elbette), gülünç bir tabanca satınalmak oldu; bu tabanca Berkeley'de öyle koşullarda patladı ki çıkardığı rezalet, *senin* kulaklarına gelen biçiminden çok daha kötüydü. Aslında, babanın ve benim durumumdaki bir insanın arasında başlayan korkunç savaşta elde edilmek istenen ganimetin sen olduğunu düşünmek sanki sana zevk veriyordu. Sanki, çok doğal olarak senin gururunu okşuyor, kendini beğenmişliğini körüklüyordu. Senin, beni ilgilendirmeyen bedenine babanın sahip olması ve bana, kendisini hiç ilgilendirmeyen ruhunu bırakması biçimindeki bir çözüm, senin hoşuna gitmiyordu. Toplumsal bir rezalet olasılığının kokusunu aldın ve oraya doğru fırladın. Sana zarar vermeyecek bir savaş görüntüsü, hoşuna gidiyordu. Senin, o mevsimin kalan aylarında herhangi bir nedenle bundan daha mutlu olduğun bir anını hiç anımsamıyorum. Senin canını sıkar gibi görünen tek şey, hiçbir eylemin gerçekleşmemesi, babanla benim daha fazla karşılaşmayışımız ve kavga etmeyişimizdi. Kendini bu bunalımdan kurtarmak için babana öyle telgraflar gönderdin ki zavallı adam sonunda sana mektup yazarak, telgraf biçimine büründürülmüş hiçbir şeyi kendisine getirmemeleri konusunda hizmetçisine buyruk verdiğini bildirdi. Bu seni caydırmadı. Posta kartlarının sağladığı büyük olanağı farkettin, bundan sonuna kadar yararlandın. Daha sıkı peşine düştün onun. Pes etmeyecek ama, benim kanımca. Babanda, soyundan gelen içgüdüler gerçekten çok güçlü. Sana olan nefreti, senin ona nefretin kadar büyük, sürekli; bense ikiniz için de bahane oldum, birbirinize saldırmakta ve arkasına saklanmakta kullandığınız siper. Kendisine kötü ün sağlama tutkusu, onun yalnızca kişiliğinden değil, soyundan da geliyordu. Ama bu tutkusu bir an için küllenmiş olsaydı bile senin mektuplarınla postakartların çarçabuk onun ateşini eski gücüne kavuştururdu. Öyle de oldu. Baban, doğallıkla, hiçbir sınır tanımadı. Adı gizli bir beyefendi olarak ve gizlice, kimliği belli bir adam olarak ve açıkça yaptığı saldırılardan sonra, bir sanatçı görünümüyle kesin saldırısını yapmaya karar verdi bana, hem de yapıtının oynandığı yerde. Oyunumun ilk gecesinde, çevirdiği dolapla kendisine bir koltuk

ayırtıyor ve beni yapıtımla yıkmak amacıyla iğrenç şeyler tasarlıyor; seyircilere karşı benim hakkımda aptalca bir konuşma yapmak üzere, oyuncuları aşağılamak üzere, oyun bittiğinde sahneye çağrıldığımda bana rezil saldırılarda bulunmak üzere, bir bahaneyle oyunu durdurmayı başarıyor. Bereket versin ki herkesin önünde, aşırı alkollü oluşundan kaynaklanan bir içtenlikle övünerek açıklıyor niyetini. Polise haber ulaştırılıyor; baban tiyatrodan daşarı çıkarılıyor. İşte senin için o zaman bir olanak vardı. Senin için tam zamanıydı bu. Şimdi kavrayabiliyor musun, o zaman bu olanağı kaçırmaman gerektiğini, ortaya atılman gerektiğini ve senin uğruna, senin yüzünden sanatımın yıkıma uğratılmasına kesinlikle meydan vermeyeceğini söylemen gerektiğini? Sanatımın, benim için ne anlam taşıdığını biliyordun; kendimi önce kendime, sonra da tüm dünyaya anlattığım başlıca, görkemli araçtı o; yaşamımın eşsiz tutkusuydu ve bu sevginin karşısında öteki sevgiler kırmızı şaraba kıyasla bataklık suyu, ya da ayın büyülü aynasına göre bataklıktaki ateşböceği kadar önemliydi. Artık anlamıyor musun kişiliğindeki en korkunç eksikliğin, hayalgücünden yoksunluk olduğunu? Yapmak zorunda olduğun şey, sence basit ve belirgindi; ama nefret seni kör etmişti, hiçbirşeyi göremiyordun. Nerdeyse dokuz ay bana hakaret eden, en iğrenç biçimde bir tür işkence yapan babandan özür dileyemezdim. Seni yaşamımdan çıkarıp atamıyordum. Tekrar tekrar denemiştim bunu. Senden kurtulmak umuduyla İngiltere'yi terkedip yurtdışına bile gitmiştim. Ama hiçbir işe yaramamıştı. Ancak sen, bir şeyler yapabilirdin.

Bu sorunun çözümü, tümüyle sana bağlıydı. Onca zaman sana duyduğum sevgi ve bağlılığın, gösterdiğim şefkatin ve eliaçıklığın, ilginin küçük bir karşılığını bana vermen için eline büyük bir fırsat geçmişti. Bir sanatçı olarak değerimin onda birini bile biçseydin bana, bu fırsatı kullanırdın. Ama nefret seni kör etmişti. 'Başkalarını, ülküsel ilişkilerindeki kadar, gerçek ilişkilerinde de anlamamızı sağlayan biricik' yetenek sende ölmüştü. Sen ancak, babanı nasıl cezaevine tıktıracağını düşünüyordun. Kendi deyiminle, onu 'yargıcın karşısına dikmek' amacın olmuştu. Bu sözler, senin günlük konuşmalarındaki birçok *scie*'den biriydi.(9) Her yemekte, bu sözleri ağzına sakız ediyordun. Yine

(9) Scie: bıktıracak kadar yinelenen söz, sakız.

de, istediğin oldu. Nefret, ne istemişsen verdi sana. O, eliaçık efendindi senin. Zaten kendisine hizmet eden herkese karşı öyleydi. Merkez Ceza Mahkemesi'nde iki gün, polis görevlileriyle birlikte, yüksek koltuklarda oturdun ve yargıcın karşısında dikilen babanın görüntüsüyle gözlerine ziyafet çektin. Üçüncü gün, onun yerini ben aldım. Sonuç ne oldu? Nefretle birlikte oynadığınız korkunç kumarda, benim ruhum üzerine zar attınız ve sen oldun kaybeden.

Senin kendi yaşamını sana benim anlatmak zorunda kaldığımı, senin de bu anlattıklarımı kavraman gerektiğini görüyorsundur. Dört yıldan fazladır, birbirimizi tanıyoruz. Bu sürenin yarısında, birlikte olduk; öbür yarısını, arkadaşlığımızın sonucu olarak cezaevinde tüketmek zorunda kaldım. Bu mektubu nerede alacağını, sana ulaşıp ulaşmayacağını bilmiyorum. Kuşkum yok: Roma'da, Napoli'de, Paris'te, Venedik'te, deniz ya da ırmak kıyısındaki güzel bir kentte bulunuyorsun. Benimle birlikteyken sahip olduğun o saçma lüksle çevrili olmasan bile, göze, kulağa ve damağa güzel gelen herşeye sahipsindir. Yaşam, senin için oldukça tatlı. Ama akıllıysan ve daha güzel bir yaşamı, farklı bir anlamda ancak, elde etmek istiyorsan, o zaman bu dehşet dolu mektubu (öyle olduğunu biliyorum) okumalısın ki bir sarsıntı ve dönüm noktası gerçekleşsin yaşamında; bu mektubu yazmakla benim yaşamımda gerçekleştiği gibi. Solgun yüzün, şaraptan ya da zevkten kolayca kızarırdı. Eğer, burada yazılanları okurken, yüzün zaman zaman, ocağın alevleri birden yükseldiğinde olduğu gibi, utançla kızarırsa, senin için çok iyi olurdu bu. En büyük eksiklik, sığlıktır. Kavranılan her şey, doğru olur.

Şimdi ben, en sonunda cezaevini boylamış bulunuyorum; öyle değil mi? Nezarethanede bir gece geçirdikten sonra bir yük vagonuyla oraya gönderildim. Sen çok nazik, sevecen davrandın. Hemen hemen her ikindi, aslında her ikindi olmasa da, arabanla Halloway'e gelip beni görme sıkıntısına katlandın, yurtdışına gittiğin güne dek. Ayrıca çok tatlı ve güzel mektuplar yazdın. Ama beni cezaevine tıktıranın baban değil sen olduğun, baştan sona kadar sorumlu kişinin sen olduğun, senin için ve senin aracılığınla oraya tıkıldığım, bir an bile dank etmedi kafana. Tahta kafesin parmaklıkları arkasındaki görünüşüm bile, bu ha-

yalgücünden yoksun ölü yaradılışı canlandıramadı. Oldukça acıklı bir oyun seyreden insanların duygululuğu içindeydin, bir tür acıma duyuyordun. Bu uğursuz trajedinin yazarının sen olduğunu anlayamıyordun. Ne yaptığının farkında değildin; görüyordum bunu. Senin kendi yüreğinin sana söylemesi gereken sözleri, eğer onu nefretin katılaştırmasına ve duygusuzlaştırmasına izin vermeseydin sana gerçekten söyleyeceği sözleri ben söylemek istemezdim sana. İnsanlar, kendi düşünme ve duyumsama özellikleriyle sınırlıdırlar. Bir insana, hissedemeyeceği, anlayamayacağı bir şeyi söylemenin yararı yok. Eğer şimdi sana yazıyorsam, cezaevinde geçirmekte olduğum uzun zaman içinde senin sessizliğinin ve yaptıklarının bunu zorunlu kılmasındandır. Ayrıca, bütün darbeler yalnızca beni bulmuştu. Bu benim için bir zevk kaynağı oldu. Birçok nedenle acı çekmekten zevk duydum; gerçi seni seyrederken gözlerime, kesin körlüğünde hiçbir küçümseme belirtisi çarpmadı. Ucuz gazetelerden birinde büyük bir övünçle benim hakkımda yayımlattığın mektubunu anımsıyorum. Çok akıllıca, soğukkanlı ve aslında sıradan bir yazıydı. 'İngiliz halkının adalet duygusuna' ya da buna benzer yavan bir şeye sesleniyordun, 'düşürülmüş bir adam' için. Sözkonusu ettiğin, ağır bir suçlamaya uğratılmış saygın kişinin senin pek tanımadığın bir kişi olması halinde yazabileceğin türden bir mektuptu o. Ama sen, görkemli bir mektup olduğunu sanıyordun. Sanki Don Kişot'unki gibi soylu bir kahramanlığın bir kanıtı sayıyordun onu. Başka gazetelere de mektuplar gönderdiğini, gazetelerin bunları yayımlamadığını biliyorum. Babana olan nefretinden başka bir şey yoktu bu mektuplarda. Senin nefretin, kimseyi ilgilendirmiyordu. Daha öğrenememiştin; nefret, aklın sonsuza kadar olumsuzlanmasıdır; duygu açısından ise bir körelmedir; kendisinden başka her şeyi yok eder. Gazetelerde, birisinden nefret ettiğini bildiren bir yazı yayımlatmak, insanın kendisinde gizli ve utanç verici bir hastalık bulunduğunu gazetelerden duyurmasına benzer; nefret ettiğin kimsenin öz baban olması ve onun da senden nefret etmesi, senin nefretini soylu ya da haklı kılamazdı. Bu karşılıklı nefret, gösterse gösterse, kalıtsal bir hastalığın varlığını gösterir ancak.

Yine anımsıyorum; evime haciz geldiğinde, kitaplarımla mobilyalarıma el konulup satışları ilan edildiğinde, iflasım ke-

sinleşmek üzere iken, ben doğal olarak sana yazıp bunu bildirdim. Sana almış olduğum armağanların parasını ödemek gerektiği konusunda bir şey söylemedim; senin o kadar sık gelip yemek yediğin evime icra memurlarının girdiğini yazmadım. Doğru ya da yanlış; bu tür haberlerin sana acı verebileceğini düşündüm. Olayları, vurgulamadan anlattım. Bunları senin öğrenmenin doğru olacağını sandım. Hemen Boulogne'dan bir mektup yazdın; seni nerdeyse kendinden geçiren bir zafer sevinciyle. Babanın 'meteliğe kurşun attığını' ve mahkeme giderlerini karşılamak için 1500 pound borçlandığını; benim iflasımınsa onun açısından 'parlak bir yenilgi' olduğunu, çünkü böylece benden mahkeme gideri olarak beş para alamayacağını söylüyordun. Anlıyor musun şimdi, nefretin insanı nasıl kör ettiğini? Nefret, kendisinden başka her şeyi yok eder, dediğimde bilimsel olarak gerçek bir psikoloji olgusundan sözettiğimi şimdi kavrıyor musun? Sahip olduğum güzel şeylerin tümü satılacaktı: Burne-Jones resimleri, Whistler resimleri, Monticelli, Simeon Solomon'lar, Çinişi eşyalarım, ve kitaplığım ki Hugo'dan Whitman'a, Swinburne'den Mallarmé'ye, Morris'ten Verlainé'e dek çağımın hemen tüm şairlerinin bana armağan ettikleri kendi yapıtları, annemle babamın çok güzel ciltlenmiş yapıtları, okuduğum kitaplar ve bu gibi şeyler vardı raflarında. Ama bunlar senin için hiçbir önem taşımıyordu. Kötü bir olay olduğunu söyledin; o kadar. Gerçekte sen bu olayda, babanın birkaç yüz pound zarara girme olasılığından başka şey görmüyordun ve bu basit düşüncenle kendinden geçercesine sevinç duyuyordun. Mahkeme giderleri konusunda, şu haber belki ilgilendirir seni: baban, Orleans kulübü'nde, herkesin içinde açık açık, ulaşmış olduğu böyle bir mutluluk ve zafer uğruna 20.000 pound harcaması gerekseydi bile seve seve bu parayı gözden çıkaracağını söyledi. Onun, beni iki yıl cezaevine tıktırmakla kalmayıp birkaç saatliğine buradan çıkartarak iflas işlemlerimi yaptırmasıyla ulaştığı başarı, beklemediği ölçüde büyük bir zevk verdi ona. Ben, rezil olmanın zirvesine ulaşırken o, zaferin zirvesine çıktı. Eğer baban yaptığı giderlerin benim tarafımdan ödenmesini istemeseydi, çok iyi biliyorum ki sen, benim kitaplığımı yitirmem konusunda, sözcüklerin elverdiği derecede, benim duygularıma katılırdın; bunun, bir yazın adamı için giderilmez bir kayıp,

benim maddesel kayıplarımın en korkuncu olduğunu kabul ederdin. Bu kadarla da kalmazdın; senin uğruna paralarımı nasıl saçıp savurduğumu, yıllarca benim paramla yaşadığını aklına getirirdin ve satılığa çıkarılan kitaplarımın bir kısmını benim için satınalma sıkıntısına katlanırdın. Hepsini alsaydın bile, en fazla 150 pound öderdin ki bu, senin bir haftalık olağan giderlerini karşılamak üzere ödediğim para kadardı. Ama babanın cebinden birkaç peni çıkacağını düşünmenin basit, küçük zevki sana unutturdu benim bu yaptıklarıma küçük bir karşılık olsun diye senin bir şeyler yapabileceğini; senin hiç sıkıntıya düşmeden, kolayca ve açıkça yerine getirebileceğin bu yardım, beni tarifsiz bir sevince boğacaktı. Nefret, insanı kör eder demekte haksız mıyım? Şimdi görüyor musun bunu? Görmüyorsan, görmeye çalış.

Ben bunu, şimdi olduğu gibi o zaman da öyle açık seçik gördüm ki, anlatamam sana. Ama içimden şunu geçirdim: 'Neye malolursa olsun, yüreğimde sevgiyi korumalıyım. Cezaevine, sevgiden yoksun girersem, ne olur ruhumun hali?' O zaman sana Halloway'den yazdığım mektuplar, sevgiyi, yaradılışımın esas melodisi olarak koruma çabalarımın sonucuydu. İsteseydim, keskin azarlamalarla parçalardım seni. Lanetlemelerle lime lime ederdim. Sana bir ayna tutup kendi yüzünü öyle belirgin biçimde gösterirdim ki bunun senin görüntün olduğunu, senin korku dolu mimiklerini eksiksiz yinelediği zamana dek anlayamazdın, buna inanamazdın, ama kimin görüntüsü olduğunu kavrayınca ondan da, kendin de hep nefret ederdin.Aslında ben bu kadarla da kalmayabilirdim. Bir başkasının günahları, benim hesabıma yazılıp durmuştu. İsteseydim, her iki durumda, bu kişinin zararına kendimi, utançtan değil ama hapislikten kurtarabilirdim. Bana karşı çıkarılan tanıkların, hele en önemli üç tanesinin baban ve avukatları tarafından yönlendirildiğini; neleri söylemeyecekleri konusunda değil yalnızca, neleri öne sürecekleri konusunda da özenle eğitildiklerini; bir başkasının bana karşı davranışlarını çarpıtılmış olarak aktarmak için kendilerine prova yaptırıldığını göstermek isteseydim, bu tanıkların yargıç tarafından kovulmasını hem de yalan yere yemin eden alçak Atkins'in kovulmasından daha çabuk, sağlayabilirdim. O zaman mahkemeden, zafer kazanmış bir insan havasıyla, ellerim ceplerimde,

özgür bir insan olarak çıkıp giderdim. Bana bunu yaptırmak için çok uğraşanlar oldu. Benim ve ailemin yararından başka bir şey düşünmeyen kişiler, böyle yapmamı içtenlikle önerdiler, rica ettiler, bana yalvardılar. Reddettim. Böyle yapmayı yeğlemedim. Seçimimden bir an bile pişmanlık duymadım, hapisliğimin en acı döneminde de. Öyle bir davranış biçimi, benim gözümde hiçtir. Bedenin günahları önemli değil. Bunlar, doktorların iyileştireceği hastalıklardır, iyileştirilmeleri gerekiyorsa. Yalnızca ruhun günahlarıdır utanç verici olan. Ceza yemekten kendimi böyle yollarla kurtarmak, bana yaşamboyu acı çektirecekti. Ama sen gerçekten inanıyor musun; sana o zaman duyduğum sevgiye değer olduğuna, ya da senin sevgime değer olduğunu bir an bile benim düşündüğüme? Sana gösterdiğim sevgiyi, arkadaşlığımızın herhangi bir döneminde haketmiş olduğuna gerçekten inanıyor musun; ya da benim, bunu hakettiğini bir an bile düşündüğüme? Benim sevgime değer olmadığını biliyordum senin. Ama sevgi, pazaryerinde ticaret yapmaz, bir satıcı gibi ölçüp tartmaz. Onun mutluluğu, aklın mutluluğu gibi, yaşadığını hissetmektir. Sevginin amacı, sevmektir; ne eksik, ne fazla. Sen, benim düşmanım oldun; hem de hiçbir insanın olamayacağı kadar. Sana yaşamımı verdim; ama sen, insanın en basit, en aşağılık tutkuları uğruna, nefret ve kibir ve açgözlülük uğruna, çarçur ettin onu. Üç yıla kalmadan, yıkıntıya çevirdin yaşamımı, her bakımdan. Ben, kendim için, seni sevmekten başka bir kurtuluş yolu bulamamıştım. Biliyordum ki kendimi senden nefret etmeye bırakacak olsam; yol almak zorunda kaldığım, şimdi de yolculuğumu sürdürdüğüm şu varoluşun kuru çölünde her kaya, gölgesini yitirecek, tüm palmiyeler çürüyecek, tüm pınarlar diplerine dek zehirlenecekti. Şimdi anlamaya başlıyor musun? Hayalgücün, serilip kaldığı uzun uyuşukluktan sıyrılıyor mu? Nefretin ne olduğunu çoktandır biliyorsun. Sevginin nasıl bir şey olduğunu anlamaya başlıyor musun? Öğrenmen için vakit geç değil pek; her ne kadar ben, sana bunu öğretmek için cezaevi hücresine kapatılmak zorunda kalmışsam da.

Mahkemenin hakkımda verdiği korkunç karardan sonra, hükümlü giysileri üzerime giydirilip cezaevinin kapısı kapanınca, kederin beni ezen yükü altında, dehşetten şaşkın, acıyla aptallaşmış, kalakaldım görkemli yaşamımın yıkıntıları arasında.

Ama senden nefret edemezdim. Hergün, kendi kendime: 'Sevgiyi yüreğimde tutmalıyım bugün, yoksa bütün gün nasıl yaşarım?' diyordum. Senin bana kesinlikle kötülük yapmak istemediğini hatırıma getiriyordum; senin, sadece yayını hedefsiz gerdiğini ve attığın okun da bir kralı, zırhının ek yerinden girerek vurduğunu düşünmeye alıştırıyordum kendimi. Acılarımın en küçük bir bölümünden, yitirdiklerimin en önemsizlerinden bile seni sorumlu tutmak, sana karşı haksızlık olur kanısındaydım. Seni de acı çeken bir insan olarak görmeyi kararlaştırdım. Gözlerini kapatan perdenin uzun zaman sonra açılmış olduğuna inanmaya zorladım kendimi. Yaptığın korkunç işin farkına vardığında nasıl bir dehşete kapıldığını, acıyla hayal etmeye alıştım. O kara günlerde ki yaşamımın en kara günleriydi, seni avutmayı içtenlikle istediğim anlar bile oldu; yaptıklarının en sonunda farkına vardığından öylesine kuşku duymuyordum.

Senin çok kötü, derinliksiz bir kişiliğin olabileceği, hiç aklıma gelmemişti. Bunu sana benim bildirmek zorunda kalışım, gerçekten bana büyük acı verdi. Alacağın ilk mektubun aile sorunlarıma ilişkin olması gerekirdi; evimden böyle bir mektup almaya çalışmalıydım ama kayınbiraderim bana yazdığı mektupta, karıma bir tane bile mektup gönderirsem, hem benim yararım için hem çocuklarımızın yararı için karımın boşanmamız konusunda hiçbir girişimde bulunmayacağını bildirmişti. Aslında böyle yapmanın, benim görevim olduğu kanısındaydım. Öbür nedenler bir yana, Cyril'den ayrılma düşüncesine dayanamıyordum; benim güzel, tatlı, sevimli çocuğum, aynı zamanda benim en yakın arkadaşım, bütün yoldaşlarımdan daha değerli yoldaşımdı; onun küçücük altın başının bir teli, benim gözümde, tepeden tırnağa senden demeyeceğim ama koca dünyanın tüm topazlarından daha değerli olmalıydı; gerçekten de öyleydi her zaman, her ne kadar ben bunu çok geç anlamış olsam da.

Senin yaptığın başvurudan iki hafta sonra, hakkında haberler alıyorum. Tüm erdemli varlıkların en dürüstü, en merti olan Robert Sherard beni görmeye geliyor ve söyleşimiz sırasında bana, sanat alanındaki çürümenin gerçek kaynağı olmaya soyunan şu gülünç *Mercure de France*'ta senin, hakkında bir yazı yayımlatacağını ve buna mektuplarımdan bölümler koyacağını söylüyor. Bunun gerçekten benim isteğimle olup olmadığını so-

ruyor bana. Büyük bir şaşkınlık duydum, o kadar da öfkelendim; hemen bunun durdurulması için emirler verdim. Mektuplarımı ortalıkta bırakarak şantajcı arkadaşların tarafından aşırılmasına, otel çalışanlarınca çalınmasına, evdeki hizmetçiler tarafından satılmasına yol açmıştın. Bu tutumun, sana yazdıklarıma değer vermeyişinden kaynaklanıyordu. Ama senin de kalan mektuplarımdan alıntılar yayımlatmayı gerçekten istemen, inanılır gibi değildi benim için. Hem hangi mektuplardı bunlar? Hiçbir bilgi alamıyordum. Bu oldu senin hakkında duyduğum ilk haber. Hiç de hoşuma gitmedi.

İkinci haber çok geçmeden geldi. Babanın avukatları cezaevinde göründüler, harcamalarının vergilendirilmiş tutarı olan 700 pound kadar az bir paraya ilişkin bir iflas bildirgesi ilettiler bana. İflasıma karar verilmişti, mahkemeye çağrılıyordum. Çok öfkelendim, yine öfkeliyim; bu giderler, senin ailen tarafından karşılanmış olmalıydı. Ailenin ödeyeceğini bildirme sorumluluğunu sen kendin üstlenmiştin. Avukatın sorunu böyle çözmek istemesine bu neden oldu. Kesinlikle sen sorumluydun. Bu konuyla ailenin ilgilenmesini sağlayacağına söz verdiğini bir yana bıraksak bile, şunu anlaman gerekirdi ki yıkıma uğrayışımın tek nedeni olan sen, en azından beni, önemsiz miktarda bir para yüzünden iflasa düşmek gibi ikinci bir aşağılanmadan kurtarmalıydın; bu para, Goring'de geçirdiğimiz üç kısa yaz ayında senin için harcadığımın yarısını bulmuyordu. Ama bu konuda fazla söz gereksiz. Yadsımıyorum; bu konuyla ilgili olarak, ya da dolaylı biçimde ilgili olarak senden bir mesaj aldığımı kabul ediyorum. Avukatın yazmanı, cezaevine benim kanıtlarımı ve ifademi almak için geldiğinde, masanın üzerine eğildi –çünkü gardiyan yanımızdaydı– cebinden bir kağıt çıkarıp buna bakarken alçak sesle bana, 'Prens Fleur de Lys size saygılarını sunuyor', dedi. Ona baktım. Sözlerini yineledi. Ne demek istediğini anlayamıyordum. 'Beyefendi yurtdışında bulunuyor', diye gizemli bir havayla ekledi. O zaman şimşek çaktı kafamda, ve anımsıyorum, tüm hapislik yaşamımda ilk ve son kez güldüm. Bu gülüşte, tüm dünyanın tüm küçümsemeleri toplanmıştı. Prens Fleur de Lys! Olup bitenlerin sana hiçbir şey öğretmediğini görmüştüm; daha sonraki olaylar benim doğru gördüğümü kanıtladı. Sen hâlâ kendi gözünde, saçma bir komedinin yücegönüllü prensiydin, trajik bir gösterinin karanlık kişisi değil. Olup bi-

tenler, dar bir başı süsleyen şapkaya takılacak tüy gibi, bir yüreği gizleyen cekete iliştirilecek çiçekti sanki; öyle bir yürek ki nefret, yalnızca nefret ısıtabilir ve sevgi, yalnızca sevgi burayı soğuk bulur. Prens Fleur de Lys! Benimle sahte bir ad altında haberleşmekte kuşkusuz, oldukça haklıydın. Ben kendim, o zaman, hiçbir ada sahip değildim. Kapatıldığım koca cezaevinde, uzun bir koridor boyunca sıralanan ufacık hücrelerden birinde harf ve rakkamdım yalnızca; yaşamsız numarası, yüzlerce yaşamsız yaşamdan bir tanesinin. Ama gerçek tarihte gerçek adlar kesinlikle var, sana daha uygun düşecek, seni hemen tanımamı engellemeyecek! Yalnızca eğlenmeye gidilen bir maskeli balo için uygun düşen, gösterişli ama çirkin bir maskenin parlak pulları arkasına gizleneceğini hiç ummazdım senin. Ah! Ruhun, acıyla yaralanmış, pişmanlıktan ezilmiş, üzüntüden iki büklüm olsaydı, ki yalnızca kendini arındırmak için bile olsa gerekliydi, o zaman Acılar Evi'ne girmeye çalışırken gizleneceği kılık bu olmazdı! Yaşamın büyük şeyleri oldukları gibi görünürler; işte bu yüzden, sana tuhaf gelse de, anlaşılmaları genellikle zordur. Ama yaşamın küçük şeyleri, simgedirler. En acı derslerimizi, en kolay onlarla alırız. Senin rastgele seçmiş göründüğüm takma ad, aslında bir simgeydi ve simge olarak kalacak. Seni anlamlandırıyor o.

Altı hafta sonra, üçüncü bir haber geliyor. Cezaevinin hastalıktan bitkin yattığım sağlıkevinden cezaevi müdürünün yanına çağrılıyorum; kendisi, bana senin özel bir mesajını iletecek. Ona yazdığın mektubu okuyor bana; sen bu mektupta, 'Bay Oscar Wilde olayı üzerine' hazırladığın bir yazıyı *Mercure de France*'da (İngilizce *'Fortnightly Review* dergisinin eşdeğeri olan bir dergi' diye, nedeni anlaşılmaz bir açıklama yapıyordun) yayımlatmak niyetinde olduğunu söylüyordun ve benden izin istediğini, örnekler ve alıntılar yayımlatmak için... hangi mektuplardan? Sana Halloway Cezaevi'nden yazdığım mektuplardan; dünyadaki her şeyden daha kutsal, daha gizli tutman gereken mektuplardan! İşi bitmiş *décadent*'ları hayrete düşürmek, açgözlü *feuilletoniste*'lerin bunları toplamasını ve *Quartier Latin*'in küçük aslanlarının ağızlarını açıp yutmalarını sağlamak üzere senin yayımlatmak istediğin mektuplar bunlardı işte![10] Kut-

(10) "Décadent": On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, yaşam konusunda, yadırgatıcı bakış açılarından ötürü "yozlaşmış" diye nitelenen sanatçılar. "Feuilletonist": Seri halinde yayımlanan yazılara düşkün olan. "Quartier Latin": Paris'te sanatçıların toplandığı bir semt.

sallığın böyle hoyratça çiğnenmesine karşı yüreğinde isyan gücü olmasaydı bile, Londra'da John Keats'in mektuplarının açık arttırmada satılmasını üzüntüyle ve ayıplamayla izleyen kimsenin yazdığı sonnet'yi aklına getirebilirdin en azından ve sonunda kavrardın şu dizelerimin gerçek anlamını:

*..... Bence sevmiyorlar Sanat'ı*
*Bir şairin yürek kritalini kıranlar,*
*Küçük ve hastalıklı gözlerin acımasız bakışlarına sunanlar.*

Sözkonusu yazın, neyi gösterecekti? Sana olan düşkünlüğümü mü? Paris'in *gamin*'leri bunu bilmiyor değiller.([11]) Hepsi gazeteleri okuyorlar, çoğu da gazetelere yazıyorlar. Bir dahi olduğumu mu? Fransızlar bunu anlamış bulunuyorlar, dehamın kendine özgü niteliğini de; senin anladığından, ya da anlayacağını bildiğim kadarından daha fazla anlamış bulunuyorlar. Yoksa dehaya genellikle aşk ve tutkularda büyük bir sapkınlığın eşlik ettiğini mi gösterecektin? Güzel; ama bu konu, senden çok Lombroso'yu ilgilendirir. Ayrıca, bu çarpıklık, dehaya sahip olmayanlarda da bulunabilir. Hakkımdaki yazın, babanla tutuştuğunuz nefret dolu savaşta, benim, daha başta birbirinizin hem kalkanı, hem silahı olduğumu göstermeyecek miydi? Bu savaşın sona ermesiyle birlikte başlayan, benim yaşamıma yönelik iğrenç avlanmada sen ağını ayaklarıma dolamış olmasaydın babanın asla beni yakalayamacağını mı gösterecekti yoksa, bu yazın? Yalan değil; ama bu işi çoktan Henri Bauer'in büyük bir başarıyla gerçekleştirdiğini öğrendim.Onun görüşlerini doğrulamak için, eğer niyetin bu idiyse,benim mektuplarımı yayımlatmana gerek yoktu, hele Halloway Cezaevi'nden yazdıklarımı.

Sen bu sorularıma cevap olarak, beni dünyanın küçük bir kısmıyla birlikte doğru bir yere yerleştirmeye çalışmanı Halloway'den yazdığım bir mektupta senden istediğimi mi söyleyeceksin? Evet, istedim. Şimdi buraya nasıl ve niçin düştüğümü aklına getir. Sanır mısın ki mahkemeye çıkan tanıklarla aramdaki ilişkiler yüzünden burada bulunuyorum? Bu tür kişilerle gerçek ya da uydurma ilişkilerim, ne hükümetin ne de

(11) Külhani, serseri.

toplumun dikkatini çekecek bir şeydi. Onlara ilişkin hiçbir şey bilmiyorlar, merak da etmiyorlardı. Ben, babanı cezaevine tıktırmaya çabaladığım için şimdi cezaevinde bulunuyorum. Bu çabalarım başarısızlıkla sonuçlandı elbette. Benim kendi avukatım, onların sözlerini kustu. Baban, durumu benim açımdan büsbütün kötüleştirdi; cezaevine kapatılmamın sebebi odur. İşte bundandır, bana duyulan nefret; insanların beni hor görmesi. Korkunç hapisliğimin her gününü, her saatini, her dakikasını doldurmak zorunda kalışım bundandır. Dilekçelerimin dikkate alınmaması bundandır.

Bir tek sen, hem de kendini hiçbir tehlikeye atmadan, aşağılanmaya ya da suçlanmaya uğramadan, olaylara farklı bir renk verebilir, bu soruna farklı bir ışık tutabilir, işin aslının ne olduğunu bir ölçüde gösterebilirdin. Senin, Oxford'da karşılaştığın bir güçlükle ilgili olarak benim yardımımı nasıl ve ne amaçla istediğini söylemeni elbette beklemiyordum, hem istemiyordum da; ya da nasıl ve ne amaçla, eğer gerçekten bir amacın olmuşsa, üç yıla yakın bir zaman yanımdan ayrılmadığını. Bir sanatçı olarak, saygıdeğer konumlu bir insan olarak, hatta Toplum'un bir üyesi olarak bana böylesine yıkım getiren bir arkadaşlığı sona erdirmeye yönelik ardı arkası kesilmez girişimlerimin, burada benim yaptığım gibi doğru ve ayrıntılı bir tarihini yazmaya gerek yoktu. Bıktırıcı bir biçimde yinelediğin o sahneleri anlatmanı istemiyordum senden; bana göndermiş olduğun, romantizmle para tutkusunun acaip karışımından oluşmuş telgraflarının eşsiz dizisini yayımlamanı istemiyordum; mektuplardan en iğrenç ve acımasız bölümleri aktarmanı, ben öyle yapmak zorunda kalmışsam da, istemiyordum senden. Ama arkadaşlığımızı babanın yorumlayış biçimine karşı çıksaydın, benim için olduğu kadar senin için de iyi olurdu diye düşünmüştüm; babanın yorumlayış biçimi, hem düşmancaydı hem kaba ve benim için onur kırıcı olduğu ölçüde, senin için de çıkardığı sonuçla çok saçmaydı. Bu yorum, şimdi tehlikeli bir öyküye dönüştürülmüş bulunuyor; anlatılıyor, inanılıyor, kronolojisi oluşturuluyor; papaz, vaazına bunu konu ediniyor ve ahlakçı, kısır düşüncesini buna yöneltiyor; bütün çağlara seslenen bir insan olan bense, hakkımdaki mahkeme kararını, bir maymun ve soytarıdan başka bir şey olmayan birinin eliyle almak zorunda kalıyorum. Bu mektubumda

daha önce, kiliselerin pazar kurslarında dağıtılan kitapçıklarda babanın, kaderin bir cilvesiyle kahraman olarak yaşayacağını, senin de çocuk Samuel gibi anılacağını, benim yeriminse Gilles de Retz ile Marquis de Sade'ın arasında olacağını söylemiş, bunu acıyla kabul etmiştim. Açıkça belirtiyorum, böyle olması daha iyi. Yakınacak değilim. Cezaevinde öğrenilen gerçeklerden bir tanesi şu: Her şey, ne ise odur ve olacağına varır. Hiç kuşkum yok: ortaçağcılığın cüzamlısı ile *Justine*'in yazarı, *Sandford ile Merton* arasındaki dostluktan daha sıkı bir arkadaşlık kuracaklar aralarında.

Ama aynı zamanda sana, avukatı aracılığıyla babanın kaba bir dünyaya eğitim gereci sunmak üzere ortaya attığı öyküyü kabul etmemenin, hem senin hem de benim iyiliğim için yararlı, gerekli ve doğru olduğunu düşündüğümü, işte bu yüzden senin gerçeği en eksiksiz yansıtacak bir şeyler düşünüp yazmanı istediğimi de bildirmiştim. Böylesi, en azından, Fransız gazetelerine annenle babanın ilişkileri hakkında yazılar karalamaktan daha iyiydi senin için. Annenle babanın mutlu bir yaşam sürüp sürmedikleri, Fransızları niye ilgilendirsin? Onları hiç ilgilendirmeyecek bir konu olarak bundan daha uygunu düşünelemezdi. Onları asıl ilgilendirecek şey; benim gibi, simgelediği sanat akımıyla Fransız düşüncesine önemli etkide bulunan seçkin bir sanatçının, sürdüğü yaşam dikkate alınırsa, nasıl olup da böylebir dava açabildiğidir. Eğer senin, korkarım ki sayılamayacak denli çok olan mektuplarımdan yayımlamak istediklerin, sana benim yaşamıma getirdiğin yıkımlardan sözettiğim mektuplar, seni egemenliğine almasına izin verdiğin ve bana zararlı olduğu kadar sana da zararlı olan öfke nöbetlerinden sözettiğim mektuplar, benim için her bakımdan yıkıcı bu arkadaşlığı sona erdirmeyi arzu etmekle kalmayıp buna kararlı olduğumu söylediğim mektuplar olsaydı, anlayabilirdim bunu, gerçi böyle mektupların da yayımlanmasına izin vermezdim; babanın avukatı, benim yalanımı yakalamak arzusuyla, bir mektubumu apansız mahkemeye sunduğunda kendimi zor durumda hissetmiştim; sana 1893 Mart'ında yazdığım o mektupta, karşımda sergilemekten korkunç bir zevk duyduğunu sandığım o çirkin sahneleri yinelemene katlanmaktansa, 'Londra'nın tüm kiracılarının bana şantaj yapmasını' yeğleyeceğimi söylüyordum; bu mektubun mahkemeye sunulmasıyla, seninle

kurduğum arkadaşlığın bu yanının, istemeyerek de olsa herkesin gözü önüne serilmesine neden olduğumu düşünerek çok acı çekmiştim. Ama bana en derin acıyı vermiş, şimdi de vermekte olan ve bende en büyük hayalkırıklığını yaratan şey senin, yıllarca sürecek bir aşağılanmaya uğratılan bedenimde sevginin canını ve ruhunu kalıcı kılmak için yazdığım mektupları yayımlatmayı tasarlayacak kadar, olağanüstüyü, narin olanı, güzel olanı kavrama ve hissetme yeteneğinden yoksun, kısa görüşlü oluşundur. Niçin böyle yaptığını, korkarım çok iyi biliyorum. Nefret, senin gözlerini kör etmişse kibir de gözkapaklarını çelik iplerle dikmiştir. 'Başkalarını, ülküsel ilişkilerinde olduğu kadar, gerçek ilişkilerinde anlamayı sağlayan tek yetenek', senin kısır bencilliğin tarafından körleştirilmiş, uzun zaman işletilmediği için yararsız hale getirilmişti. Hayalgücün, cezaevine kapatılmıştı; benim gibi. Kibir, pencerelere demir kafes örmüştü; gardiyanın adı ise, nefretti.

Bütün bunlar, bir önceki yılın kasım'ının ilk günlerinde olmuştu. Benimle o uzak tarihin arasından yaşamın büyük ırmağı akıyor. Sen, bu boşuna akıp giden engin suyun karşı yakasını çok güç görebilirsin, belki de göremezsin. Ama bana, dünmüş gibi demeyeceğim, bugünmüş gibi açık seçik, yeni olmuş görünüyor. Çekilen acı, süre olarak tek ve uzun bir andır. Bunu mevsimlere bölemeyiz. Yalnızca özel durumlarını saptayabilir ve bunların yinelenmelerini tarih olarak sıralayabiliriz. Zaman, bizimle ilerlemiyor. Dönüp duruyor. Sanki acıdan oluşmuş bir merkezin çevresinde döngüsel bir hareketi yineliyor. Felçliymişcesine kımıltısız yaşamın her ayrıntısı değiştirilemeyen bir kalıptan çıkar; öyle ki biz, demir gibi bir düzenin katı yasalarına uyarak yeriz, içeriz, yatarız ve dua ederiz ya da en azından, dua etmek için diz çökeriz; her korkunç günün her saniyesini birbirinin aynı kılan bu kımıltısızlık, kendisini, varoluşlarının özü sürekli değişim olan dış güçlere yansıtır: Tohum ekmek, hasat, orakçıların buğdayların üzerine eğilmeleri, üzüm toplayıcıların asmalar arasından ilerlemesi, meyve bahçesindeki çimenliğin ağaçlardan düşen çiçeklerle bembeyaz kesilmesi ya da düşen meyvelerle kaplanması, bizim bilmediğimiz ve bilemeyeceğimiz olaylar.

Bizim için tek bir mevsim var; mutsuzluk mevsimi. Güneşle ay, sanki bizden alınmıştır. Dışarıda gün, mavi ve sarı parıltılarla

dolu olabilir; ama altında oturulan demir parmaklıklı küçük pencerenin kalın örtüyle kaplı camından sızan ışık, kurşuni ve ölgün. Tutuklunun hücresi, her zaman alacakaranlık; yüreğinin içi de öyle. Düşüncede hiçbir devinim yok, nasıl ki zamanda yok. Senin çoktan unuttuğun ya da kolayca unutabildiğin şey, şimdi bende oluyor, yarın da olacak. Anımsa bunu; o zaman belki biraz anlarsın niçin yazdığımı, ve böyle yazdığımı.

Bir hafta sonra buraya aktarıldım. Üç ay geçiyor ve annem ölüyor. Onu ne çok sevdiğimi, saydığımı senden daha iyi bilen yoktur. Ölümü korkunç bir şey oldu benim için; ama bir zamanlar söz ustası olan ben, acımı ve utancımı anlatacak söz bulamıyorum. Böylesine ağır bir yükü kaldıracak sözcükleri, anlatılmaz acımın görkemli trajedisinde en güzel ezgiyle devinecek dizeleri, bir sanatçı olarak tam bir yetkinliğe ulaştığım günlerde bile bulamazdım. Annemle babam, yalnızca edebiyat, sanat, kazıbilim ve teknik bilimlerde değil, aynı zamanda ülkemin genel tarihinde, halkımın bir ulus olarak gelişiminde soylu ve saygın bir yere sahip kıldıkları bir ad bırakmışlardı bana. Ben bu adı, sonsuza dek onursuz kıldım. Onu, aşağılık insanların andığı bir ad durumuna düşürdüm. Çamurlara buladım. Kaba insanların ellerine bıraktım, kabalaştırsınlar diye; aptallara bıraktım, aptallığın anlamdaşı haline getirsinler diye. Yazacak kalem ya da üzerine yazılacak kağıt sıkıntısı değildi çektiğim sıkıntı o zamanlar, şimdi de değil. Bana karşı her zaman özverili ve ince davranışlı olan karım, giderilmesi böylesine olanaksız bir kaybın haberini başka dudaklardan duymamdansa kendisinden duymam için Cenova'dan İngiltere'ye koca bir yolu aşıp geldi, hasta olduğu halde. Beni hâlâ seven tüm insanlar üzüntülerini ilettiler. Benimle hiç tanışmamış kimseler bile, yaşamıma yeni bir acının girdiğini işitince, bana başsağlığı dileklerinin kabulünü rica eden mektuplar yazdılar.

Üç ay geçiyor. Hücremin kapısına dışarıdan yapıştırılmış, adımın ve cezamın yazılı olduğu, günlük işlerimi gösteren takvim, Mayıs ayında bulunduğumuzu söylüyor bana.

Arkadaşlarım beni yeniden görmeye geliyorlar. Her zaman yaptığım gibi, seni soruyorum. Napoli'deki villanda, bir şiir kitabı hazırlamakta olduğunu öğreniyorum. Ziyaretçim konuşmasını bitirirken, senin bu kitabı bana adayacağını söyleyiveriyor. Aldığım

haber, bende yaşama karşı bir iğrenme uyandırdı. Hiçbir şey söylemedim; sessizce hücreme döndüm, yüreğimdeki nefret ve tiksinme duygusuyla. İznimi istemeksizin bana bir şiir kitabı adamayı nasıl düşleyebildin? Düşlemek mi diyorum? Nasıl kalkışabilirsin demeliyim, böyle bir şey yapmaya? Şimdi sen yanıt olarak, en görkemli dönemimde ilk yapıtlarını bana adadığında bundan hoşlanmış olduğumu mu söyleyeceksin? Elbette o zaman hoşlanmıştım; edebiyatın çetin ama çekici yolunda yeni yürümeye koyulan hangi genç olursa olsun, beni onurlandırmasını kabul ederdim. Onur çelenkleri, sanatçıyı sevindirir, hele onu genç bir insan getirirse daha da güzel olur. Defne yaprakları, yaşlı eller tarafından koparılırlarsa çürürler. Yalnızca gençlik, bir sanatçıyı taçlandırma hakkına sahiptir. Genç olmanın sağladığı gerçek ayrıcalık budur; gençlik bunu bir bilse. Ama alçalmışlık ve aşağılanmışlık günleri, görkem ve üne sahip olunan günlere benzemez. Hâlâ bunu öğrenemedin.

Mutluluk, zevk ve başarı, kaba tanecikli ve kalın lifli bir dokuda olabilir; ama üzüntü, yaratılmış şeylerin en duyarlısıdır. Düşünce dünyasında devinen hiçbir şey yoktur ki üzüntü onun içinde müthiş ve güçlü bir nabız gibi atmasın. Gözün göremeycceği güçlerin tarihçesini içeren titrek, ince dövülmüş altın yaprak bile, ona kıyasla çok kaba sayılır. Sevginin elinden başka bir el dokunduğunda kanayan bir yaradır üzüntü; aslında o el dokunduğunda da kanar, acısız bile olsa.

Mektuplarımı 'İngilizce *Fortnightly Review*'nun dengi *Mercure de France*'ta yayımlatmak için iznimi almak amacıyla Wandsworth Cezaevi'nin yöneticisine mektup yazabilmiştin. Nasıl bir fantastik biçim verdiğini bilmediğim şiirlerini bana adamak konusunda iznimi almak için neden Reading'deki cezaevinin yöneticisine yazmadın? Acaba bunun sebebi, senin de pekala bildiğin gibi yayım hakları bende olan mektupları sözkonusu derginin yayımlamasına bir zamanlar izin vermemiş oluşum muydu? Öte yandan, senin bu girişimini, önleyemeyeceğim kadar geç farketmemi sağlayacak biçimde gerçekleştirme hakkına sahip olduğunu mu düşünüyordun? Benim gözden düşmüş, yıkılmış, hapsedilmiş bir insan olduğum gerçeği seni, madem yapıtının ilk sayfasına benim adımı koymak istiyordun, bunu benden bir kayırma, bir onurlandırma, bir ayrıcalık olarak rica

etmeye yöneltmeliydi; derin bir üzüntüyle ve utanç içinde oturan kimselere bir insanın yaklaşımı böyle olmalıdır.

Nerede üzüntü varsa, orada bir kutsallık vardır. Bunun ne anlama geldiğini insanlar bir gün kavrayacaklar. O zamana kadar, yaşam hakkında hiçbir şey öğrenemeyecekler. Robbie(*) ve onun yaradılışındaki insanlar bunu kavrayabilirler. Ben cezaevinden, iki polisin arasında İflas Mahkemesine getirildiğimde Robbie kasvetli uzun koridorda bekliyordu beni, ellerim kelepçeli ve başım eğik olarak önünden geçerken şapkasını çıkarıp selamlamak için tüm ağırbaşlılığıyla ve koca kalabalığı sessizliğe boğarak bu içten ve güzel davranışıyla. İnsanlar, bundan daha küçük şeyler yüzünden cennete gittiler. Ermişlerimiz, işte bu anlayışla ve böyle bir sevgiyle, sefillerin ayaklarını yıkamak için diz çökmüşler, cüzamlıları yanaklarından öpmek için eğilmişlerdir. Ben, Robbie'ye hiçbir şey demedim bu davranışı hakkında. Bu davranışının değerini ve ne anlama geldiğini benim kavramış olduğumdan haberli mi acaba; bilmiyorum. Resmi sözcüklerle resmi biçimde teşekkür edilecek kadar basit bir şey değil bu. Onu yüreğimin hazine dairesinde saklıyorum. Ödemeye gücümün yetmeyeceğini düşünmekten hoşlandığım gizli bir borç olarak tutuyorum orada onu. Sayısız gözyaşının tarçın ve mürrüsafi sularıyla ıslanmış, taptaze duruyor o. Bana hiçbir yardımı dokunmayan bilgelik, hiçbir işe yaramayan felsefe, pişmanlık törenindeymişim gibi bazı kimselerin beni avutmak amacıyla söyledikleri sözler ve atasözleri karşısında o küçük, güzel, sessiz sevgi gösterisi bana tüm şefkat kuyularının kapaklarını açtı, bozkırın çiçeğini güle çevirdi, beni yapayalnız bir sürgünün bezginliğinden kurtarıp dünyanın yaralı, kırık ama büyük yüreğinin atışlarına uyumlu kıldı. İnsanlar Robbie'nin davranışının yalnızca ne kadar güzel değil,benim için neden böyle büyük bir anlamı olduğunu ve hep olacağını da kavrayacak duruma geldiklerinde, o zaman belki öğrenmiş olacaklar bana nasıl ve hangi anlayışla yaklaşmaları gerektiğini.

.....

Genç bir adamın, insanlığının tam da ilkbaharında dünyaya yayacağı Şiirler'in ilk cildi, bahar çiçeklerinin kokusu gibi,

(*) Robert Ross. –İngilizce metindeki dipnot.

Magdalen'in çayırlarındaki akdikenlerin ya da Cumnor kırlarındaki çuhaçiçeklerinin kokusu gibi olmalıdır. Korkunç ve iğrenç bir trajedinin, müthiş iğrendirici bir skandalın ağırlığı bindirilmemelidir bunlara. Benim adımın böyle bir kitabı müjdeleyici bir işlevle kullanılmasına izin verseydim, sanat açısından büyük bir yanlışlık olurdu bu; yapıtın atmosferini tümüyle bozardı; çağdaş sanatta atmosfer böylesine önemlidir. Çağdaş yaşam, karmaşık ve görecelidir; bunlar onun iki ayırdedici özelliğidir; birinci özelliği sanata yansıtmak için bol ayrıntılı, zengin çağrışımlı, yeni bakışaçıları sağlayan bir atmosfere gereksinmemiz vardır; ikincisi içinse bir arka plan gereklidir. İşte bu yüzden heykel, simgeleyici bir sanat olmaktan çıkmıştır; bu yüzden müzik, simgeleyici bir sanattır ve yine bu yüzden edebiyat, en üstün simgeleyici sanattır ve hep öyle kalacaktır.

En sonunda sana bu sorundan sözetmiş bulunuyorum; çünkü bunun doğuracağı sonuçları kavraman gerekiyordu; niçin hemen Robbie'ye senin hakkında öfke ve küçümseme dolu bir mektup yazdığımı, niçin sözkonusu adama girişimini kesinlikle önlediğimi, o mektupta senin okuman için yazdığım bölümün bir örneğinin çıkarılıp sana gönderilmesini niçin istediğimi anlaman gerekiyordu. Ne yapmış olduğunu sana biraz da olsa göstermenin, algılatmanın, kavratmanın zamanı gelmiş olmalı diye düşündüm. Körlük öyle bir aşamaya vardırılabilir ki bayağı ve hayalgücünden yoksun bir şey olur; eğer iyileştirici önlemler alınmazsa taşlaşarak tam bir duyarsızlığa ulaşır; böylece, beden yiyebilir ve içebilir, zevk duyabilirken, onun içinde barınan ruh, bir ölü olur çıkar, Dante'nin Branca d'Oria'sının ruhu gibi. Mektubum, durumun bu denli kötüleşmesine meydan bırakmadan, tam zamanında yetişmiş görünüyor. Senin üzerine bir yıldırım gibi indi, yanılmıyorsam. Robbie'ye yazdığın mektupta, 'aklının durduğunu, dilinin tutulduğunu' belirtiyordun mektubum yüzünden. Gerçekten de, annene bir mektup yazıp yakınmaktan daha iyi bir şey düşünemedin. Kuşkusuz annen, senin için aslında neyin iyi olduğu konusunda, hem kendisinin hem senin talihsizliğiniz olan körlüğüyle, yapabileceği kadar avutuyor seni ve sanırım, eski mutsuz, uygunsuz haline kavuşturuyor uyutarak. Arkadaşlarıma, senin hakkındaki sert sözlerimin kendisini 'pek öfkelendirdiğini' bildiriyor. Gerçekte öfkesini yalnızca ar-

kadaşlarıma değil, arkadaşım olmayanlara da –ki ne kadar çok olduklarını sana anımsatmama pek gerek yok– iletiyor. Şimdi, seni ve seninkileri kayıran kanallardan öğrendiğime göre, büyük sanat yeteneğim ve korkunç acılarım dolayısıyla bana duyulan ve giderek artan sevgiyle anlayış, bu son olaylar yüzünden tümüyle yok olmuştur. Herkes şunu diyor: 'Vay canına! Önce iyi kalpli babayı cezaevine kapattırmaya çalıştı, başaramadı; şimdi çevreye saldırıyor, başına gelenler için suçsuz oğulu lanetliyor. Ondan nefret etmekte ne kadar haklıydık! Ne adi bir yaratık!' Benim düşünceme göre ise, benim adım, annenin de bulunduğu bir toplantıda geçtiğinde kendisi, yuvamın yıkılışında –hiç de az olmayan– payı yüzünden üzüntüsünü ya da pişmanlığını belirtmeyecekse, yapması uygun düşen tek şey susup oturmaktır. Sana gelince, yakınmak için annene yazacağın yerde doğrudan bana yazsaydın da söylemek zorunda olduğun ya da olduğunu düşündüğün şeyleri söylemek cesaretini gösterseydin, her bakımdan senin için daha iyi olacağını şimdi aklından geçirebiliyor musun? Benim o mektubu yazdığımdan bu yana nerdeyse bir yıl geçti. Sen bu sürede hiç de 'aklın durmuş, dilin tutulmuş' kalamazdın. Bana niçin yazmadın? Yaptıklarınla nasıl derinden yaralandığımı, öfkelendiğimi mektubumda gördün. Daha da fazlasını: Benimle sürdürdüğün arkadaşlığını apaçık bir biçimde gözünün önüne serilmiş gördün, hiçbir yanılmaya meydan veremeyecek kadar güçlü bir ışık altında. Eskiden sana sık sık yaşamıma yıkım getirmekte olduğunu söylerdim. Sen hep gülerdin. Dostluğumuzun daha başlangıcında senin, tüm sorunlarının sıkıntısını benim üzerime yıktığını ve bunlarla ilgili giderleri bana ödettirdiğini, öyle adlandırmak uygunsa Oxford'da uğradığın talihsizlik için de böyle yaptığını gören Edwin Levy, bu konuda kendisinin öğüdünü ve yardımını istediğimde, beni tam bir saat, sana yaklaşmamam için uyarmıştı; bu uzun ve çarpıcı görüşmeyi sana Bracknell'e anlattığımda gülmüştün. En sonunda mahkemeye benimle birlikte çıkarılmak talihsizliğine uğrayan o genç adamın bile, yakınlık kuracak kadar aptallık gösterdiğim sıradan gençlerin neden olduğundan daha büyük bir yıkımı yaşamıma senin getireceğin konusunda, hem de birkaç kez beni uyarmış olduğunu sana söylediğimde, gülmüştün, hoşuna gitmiş olmasa da. Daha sağgörülü ya da daha az iyi niyetli arkadaşlarım seninle olan

yakınlığım yüzünden beni uyardıklarında ya da terkettiklerinde sen, küçümsemeyle gülmüştün. Benim hakkımda babanın sana ilk küfürlü mektubu yazması üzerine, aranızdaki kokunç savaşta bir maşa olarak kullanılacağımı ve aranızın bozulmasına sebep olacağımı farkettiğimi söylediğim zaman da, bol bol gülmüştün. Ama her şey söylediğim gibi oldu sonuna kadar. Olup biten her şeyin nasıl gerçekleştiğini görmeyişine hiçbir gerekçe bulamazdın. Bana neden yazmadın? Korkaklıktan mı? Duygusuzluktan mı? Neden? Sana öfkelenişim ve bunu açığa vuruşum, başlıbaşına, bana yazman için bir sebepti. Mektubuma hak vermişsen, bana yazman gerekirdi. Biraz bile haksız bulmuşsan, yine yazman gerekirdi. Senden mektup bekledim. O eski tutku, tepkiler doğuran sevgi, senin üzerine yağdırdığım ama karşılığını kötü biçimde aldığım sayısız ilgi, senin bana ödemediğin sayısız gönülborcun; tüm bunlar sence değersiz olsaydı bile, yalnızca sorumluluk duygusu, insanla insan arasındaki bağların en gözden düşmüşü olan bu duygu, seni bana mektup yazmaya iter diye düşünüyor, sonunda bunu anlayacağından kuşku duymuyordum. Şimdi sen kalkıp, aile üyelerimin dışındaki kimselerden mektup alamayacağımı sandığını söyleyemezsin. Üç ayda bir bana Robbie tarafından sanata ilişkin haber özetlerinin yazılıp gönderildiğini pekala biliyordun. Kavrayış gücü, bir konuda akıllıca yoğunlaşan eleştiri yeteneği, aydınlatıcılık bakımlarından bu mektuplar kadar büyüleyici bir şey olamaz; onun mektupları, gerçek mektuplardır, karşımda konuşan bir insanı andırırlar, Fransızların *causerie intime*[12] diye adlandırdıkları konuşma türündendirler. Bana saygısını çok incelikli biçimde gösteren, bazan yargı yeteneğime başvuran, bazan hümor duyguma seslenen, kimi zaman güzellik sezgime ya da kültür yüksekliğime başvuran Robbie, benim bir zamanlar sanat dili konusunda birçok kimseyi yönlendirdiğimi, bazılarının tek ustası olduğumu bana çok incelikli yollardan anımsatarak, edebiyatta olduğu kadar sevgide de nasıl yüce bir duyarlığa sahip olduğunu gösteriyor. Onun mektupları, benimle sanatın o olağanüstü dünyası arasında bir haberci olmuştur; ben ki bir zamanlar o dünyanın kralıydım, ve kralı olarak kalacaktım eğer

(12) İçli dışlı, yürekten söyleşme.

bayağı tutkuların ilkel dünyasına kendimi kaptırmasaydım, aşağılık doyumsuzluklara, bitmek bilmez arzulara tutulmasaydım. Ama gönül isterdi ki; Alfred Austin'in bir şiir kitabı hazırladığını, George Street'in *Daily Chronicle*'de tiyatro eleştirileri yazdığını ya da kekelemeden tek bir kaside söyleyemeyen biri tarafından bayan Meynell'in yetenek açısından yeni bir Sibyl olarak ilan edildiğini dolaylı biçimde öğrenmektense, en azından psikolojideki merak olgusu yüzünden bu haberleri senden duymayı yeğleyeceğimi anlayabilesin; aslında anlayabilirdin de.

Cezaevine sen kapatılmış olsaydın; benim suçumdan dolayı değil ama, çünkü bunu düşünmek bile acı verir bana; kendi işlediğin bir suç yüzünden, kendi yanlışlığın yüzünden, değersiz bazı arkadaşlarına inanmandan dolayı, şehvet batağına saplanmaktan dolayı, kötüye kullanılmış bir güven ya da bunların çarpık bir sevgi yüzünden, bunların dışında bir sebepten ya da hepsinin yüzünden cezaevine düşseydin, utancının katlanılmaz yükünü taşımana biraz da olsa yardımcı olmaktan kaçınır mıydım, seni karanlıkta ve yalnızlık içinde kendini tüketmeye bırakır mıydım sanıyorsun? Sen acı çekmekteyken benim de acı çektiğimi, sen ağlarken benim gözlerimde de yaşlar bulunduğunu sana söylemez miydim? Sen bir esir gibi yatarken ve insanlardan nefret ederken ben, üzüntülerimden bir hücre yapıp, bunun içinde sen gelinceye dek kalacağımı ve insanların senden esirgemiş olduğu her şeyi, seni iyileştirmek amacıyla bir hazine olarak toplayacağımı, bunu yüz katına çıkaracağımı bilmeni istemez miydim sanıyorsun? Şu kahredici zorunluluk ya da tedbirlilik, ki şimdi benim için daha da kahredici, beni sana yakın olmaktan alıkoysaydı ya da demir parmaklıkların arkasında ve utanç içinde görünse de senin varlığının vereceği mutluluktan beni yoksun bıraksaydı, o zaman ben sana tek bir tümce, tek bir sözcük, hatta kırık bir yankıyla sevgimi duyurmak için vakitli vakitsiz mektup yazardım. Mektuplarımı almak istemeseydin, yine yazardım; hep seni bekleyen mektupların var olduğunu bilesin diye. Birçok kimse, bana böyle yaptı. Üç ayda bir, insanlar bana yazdılar, ya da yazmaya niyetlendiler. Mektupları ve mesajları, korumaya alındı; cezaevinden çıktığımda bana verilecek. Onların varlığını biliyorum. Onları bana yazanların adlarını biliyorum. Duygudaşlıkla, sevgiyle, incelikle dolu olduklarını biliyorum. Bu

bana yeter. Daha fazlasını bilmeme gerek yok. Senin sessizliğin, korkunç mu korkunç. Haftaların, ayların sessizliği değil yalnızca, yılların da sessizliği; o yıllar ki senin gibi mutluluk içinde hızlı yaşayan ve dansettiği günlerin altın yaldızlı ayaklarına zor yetişen, zevk peşinde koşarken soluğu kesilenlere göre bile uzun bir zamandır.Hiçbir özrü olmayan bir sessizlik bu, hiçbir hafifletici gerekçesi olmayan bir sessizlik. Ayaklarının balçıktan olduğunu biliyordum. Kim daha iyi bilebilir? Aforizmalarımda, bir insanın kendi suretinin altınını değerli kılan, onun şu balçık ayaklarıdır(*) dediğim zaman, sendin aklımdan geçirdiğim. Ama balçık ayaklarla altın bir suret olamadı kendi benzerin olarak yarattığın şey. Herkesin gelip geçtiği ve boynuzlu yaratıkların toynaklarıyla ezdiği yolun çamurundan, benim görmem için, kendi suretini öyle yarattın ki, benim beklentim aslında bu olmasa da, öfke ve küçümsemeden başka bir duygu uyandıramadın bende. Öbür sebepler bir yana, senin kayıtsızlığın, pişkinliğin, duygusuzluğun, tedbirliliğin, ya da sen nasıl adlandırıyorsan o, benim düşüşüm sırasındaki ve ondan sonraki özel durumlar yüzünden bana iki kat acı verdi.

Başka talihsiz kişiler, cezaevine atıldıklarında, dünyanın güzelliklerinden yoksun bırakılmış olsalar bile, en öldürücü sapanların, en müthiş okların ulaşamayacağı bir yerde, bir ölçüde güvenlikte olurlar en azından. Hücrelerinin karanlığında gizlenebilirler ve kendi gözden düşmüşlüklerini bir tür sığınağa dönüştürebilirler. Dünya, keyfine göre yoluna devam ederken onlar, rahatsız edilmeksizin acı çekmeye bırakılırlar. Ama benim için böyle olmadı. Dert üstüne dert geldi, cezaevinin kapısına dayandı; kapıları sonuna dek açtılar ve dertleri içeri saldılar. Dostlarımın beni görmelerine nerdeyse hiç izin verilmedi. Ama düşmanlarım her seferinde, beni hiç engelsiz gördüler; İflas Mahkemesine herkesin gözü önünde iki kez çıkarıldığımda ve yine iki kez herkesin önünde bir cezaevinden öbürüne aktarıldığımda, insanların dik bakışlarıyla alayları karşısında, çok aşağılık bir duruma düşürüldüm. Ölümün habercisi bana uğradı geçti; tam bir yalnızlık içinde ve beni avutabilecek, yardımıma

(*) Dorian Gray, XV. bölüm. –İngilizce metindeki dipnot.

yetişebilecek her şeyden yalıtılmış olarak, annemin anısının bana verdiği mutsuzluk ve pişmanlığın tarifsiz ağırlığını, şimdi bile, sırtlanmak zorunda kaldım. Bu yara, tam kapanmış ve iyileşmiş değil; çünkü karımın avukatlarının sert, acı verici, kaba mektuplarının ardı arkası kesilmedi. Ayrıca yoksulluk gibi gülünç bir durumun tehdidi altındayım. Buna katlanabilirim. Kendimi bundan daha beterine de alıştırabilirim; ama iki çocuğum, yasal yollarla benden alınıyor. İşte bu, benim için sonsuz bir sıkıntı, sonsuz bir acı, sınırsız bir dert kaynağıdır ve hep öyle kalacaktır. Benim, kendi çocuklarımla birlikte yaşamaya uygun bir insan olmadığıma yasanın karar vermek durumunda olması ve bu kararı vermeyi üstlenmesi, bana göre korkunç bir yıkımdır. Cezaevinin verdiği utanç, bunun yanında hiç kalır. Avluda benimle birlikte volta vuran öbür suçluları kıskanıyorum. Biliyorum ki çocukları, onları bekliyor, gelmelerini gözlüyor ve onları çok iyi karşılayacaklar.

Toplumun en altındaki insanlar, bizden daha anlayışlı, daha kavrayışlı, daha nazik, daha duyarlıdırlar. Onların gözünde hapislik, bir insanın yaşamında bir trajedi, bir talihsizlik, bir kazadır; yani başkalarında acıma uyandıran bir şeydir. Cezaevine kapatılmış olan birinden, başı 'dertte' biriyinişcesine söz ederler. Her zaman böyle derler; bu ifade, sevginin bilgeliğini taşır. Ama bizim tabakamızdaki insanlar için durum farklı. Bizde cezaevi, insanı toplumdışı yapar. Benim gibi insanların, açık havaya ve güneşe çıkmaya pek hakkı yoktur. Varlığımız, başkalarının keyfini kaçırır. Yeniden günyüzüne çıktığımızda hoş karşılanmayız. Ayın göz kırpışlarını yeniden seyretmek, bize yasak sayılır. Kendi çocuklarımız bizden uzaklaştırılır. İnsanlıkla aramızdaki güzel bağ, koparılır. Çocuklarımız var olduğu halde biz, yalnız yaşamaya yargılıyızdır. Bizi iyileştirebilecek ve yaşamamızı sağlayabilecek şeyden, yaralı yüreğe merhem olacak ve acılı ruha dinginlik verecek şeyden yoksun bırakılırız.

Tüm bunlara şu küçük, ama acı gerçek de eklenmiş bulunuyor: Sen eylemlerinle ve sessizliğinle, yaptıklarında ve yapılmamış bıraktıklarınla, şu uzun cezaevi yaşamımın her gününü benim için daha da yaşanmaz kıldın. Cezaevinin ekmeğini ve suyunu sen, davranışlarınla kötüleştirdin. Birini yavan mı yavan, öbürünü tuzlu yaptın. Paylaşman gerekirken, mutsuzluğumu iki

katına çıkardın; hafifletmen gerekirken acımı hızla dayanılmaz duruma getirdin. Böyle yapmak istememiştin, kuşkum yok. Böyle yapmak istemediğini biliyorum. Bunun nedeni, yalnızca 'kişiliğinde, kaderin yarattığı bir çarpıklık, sende hayalgücünün hiç olmayışıydı'.

Sonuç olarak, seni bağışlamam gerekiyor. Böyle yapmalıyım. Bu mektubu yazarken amacım senin yüreğine soğukluk vermek değil, ama onu kendi yüreğimden atmaktır. Benim iyiliğim için, seni bağışlamalıyım. İnsan, kendi göğsünde, kendisini yiyip büyüyen bir engerek barındıramaz hep, diken tohumları da ekemez ruhunun bahçesine her gece kalkarak. Seni bağışlamak benim için de hiç de zor değil, sen bana biraz yardımcı olursan. Geçmişte bana her yaptığını, her zaman ben seve seve bağışlamıştım. Ama bu, sana yararlı olmamıştı. Kendi yaşamlarında hiçbir leke olmayanlar, suçları bağışlama hakkına sahiptir; yalnızca onlar. Aşağılanmışlık ve gözdendüşmüşlük içinde oturduğum şu anda durum çok farklı. Bağışlamamın şimdi, senin gözünde büyük bir anlamı olması gerekirdi. Bir gün bunu anlayacaksın. Bunu erken de anlasan, geç de anlasan, hiç de anlamasan, benim yolum artık belli. Benim gibi bir insanın yaşamını yıkıma uğratmış olmanın yükünü, yaşamın boyunca yüreğinde taşımana izin veremem. Bu düşünce seni ya taş gibi duygusuz yapar, ya ölümüne mutsuz. Bu yükü senin üzerinden alıp kendim taşımalıyım.

Kendime demeliyim ki beni yıkan, yine benim; hiç kimse, kendisinden başkası tarafından az yada çok, yıkıma uğratılamaz. Seve seve söyleyebilirim bunu. Böyle söylemeye çalışıyorum; benden şimdi bunu beklemiyor, ummuyor olsalar da. Böylesine acımasızca suçluyorum kendimi. Dünyanın bana yaptığı, korkunç bir şeydi ama benim kendime yaptığım, daha korkunç bir şeydir.

Çağımın sanatının ve kültürünün simgesi oldum ben. Bunu, insan oluşumun şafağında kendim farkettim; sonra çağımı, bu gerçeği kavramaya yönelttim. Pek az insan, kendi çağında böyle bir işleve sahip olabildi ve bunu kabul ettirebildi. Ama onlar ve çağları geçip gittikten çok sonra, tarihçiler ya da eleştirmenler tarafından onların bu işlevleri anlaşılabildi genellikle, eğer anlaşılabildiyse. Benim durumumda böyle olmadı. İşlevimi kendim farkettim ve başkalarına farkettirdim. Byron da bir semgeydi;

ama yalnızca çağının tutkularını ve tutku yorgunluğunu simgeliyordu. Benim simgelediğimse, daha soylu, daha kalıcı, yaşamla daha bağlantılı, daha geniş bir dünyaydı.

Tanrılar bana, hemen hemen her şeyi vermişti. Bir deham vardı, tanınmış bir adım, yüksek bir toplumsal konumum, zekam, düşünce ataklığım; sanatı felsefeye dönüştürdüm, felsefeyi sanata. İnsanların akıllarını değiştirdim, şeylerin de renklerini; her söylediğim ve her yaptığım insanları şaşırttı, hayran bıraktı. Sanatın en nesnel türü kabul edilen dramı aldım, onu bir şiir gibi kişisel bir anlatım biçimi haline getirdim, aynı zamanda alanını genişlettim, kişilikler yönünden zenginleştirdim. Dram, roman, düzyazı, şiir, uyaklı şiir, karmaşık ya da fantastik diyalog; neye dokunduysam onu yeni bir güzelliğe kavuşturdum. Gerçeğin kendisine, doğru olma özelliği kadar, sahte olma özelliği de verdim ve doğru ile yanlışın, zihinsel etkinlik tarafından oluşturulmuş kalıplardan başka bir şey olmadığını gösterdim. Sanatı, en üstün gerçeklik kabul ettim; yaşamı, yalnızca bir kurmaca olarak gördüm. Çağımın hayalgücünü öyle uyandırdım ki hakkımda mitler ve efsaneler yarattılar. Tüm sistemleri tek bir tümcede özetledim, tüm varlıkları bir epigrama sığdırdım. Bunların yanında, başka şeylere de sahiptim. Ama, saçma, gösterişçi ve uzun oyalanma nöbetlerine bıraktım kendimi. Bir *flâneur*[13], bir züppe, bir moda düşkünü olmaktan zevk duydum. Küçük kişilikli, basit kafalı insanları etrafıma topladım. Dehamı kendim, bir mirasyedi gibi tükettim; sonsuz bir gençliği çarçur etmek, bana mutluluk verdi. Yükseklerden sıkıldım, aşağılara indim yeni heyecanlar bulmak için. Düşünce dünyamda paradoksun oynadığı rolü, cinsel tutkularımın dünyasında sapkınlık oynadı. Tutku, sonunda bir hastalığa ya da bir çılgınlığa dönüştü; belki her ikisine de. Başkalarının yaşamına önem vermedim. Benim için zevk verici ne varsa, hepsini yaptım. Şunu unutmuştum: Sıradan bir günden bile en küçük eylemler, kişiliği oluşturur ya da oluşturmaz; bu yüzden, bir gün gelir ki, kuytularda yaptığı bir şeyi insan, çatıya çıkıp bağırarak herkese duyurmak zorunda kalır. Kendi kendimin efendisi olmayı bıraktım. Ruhumun yön-

(13) Aylak.

lendiricisi değildim artık, üstelik farkına varamıyordum bunun. Zevk düşkünlüğünün bana egemen olmasına göz yumdum. Sonum, korkunç bir yüzkarasıyla geldi. Şimdi benim için tek bir şey var tutunacak: Tam bir alçakgönüllülük.

Nerdeyse iki yıldır cezaevindeyim. İçimden çılgınca bir umutsuzluk yükseliyor; insanı acındıracak ölçüde bir üzüntüye kapılmışlık; müthiş ama aciz bir öfke; küskünlük ve hor görme; yüksek sesle ağlayan acı; kendini ifade edecek ses bulamayan sefillik; dilsiz bir keder. Acının olası her biçimini yaşadım. Şu dizeleriyle Wordsworth'ün ne demek istediğini ben, kendisinden daha iyi biliyorum:

*"Acılar süreklidir, gizli ve karmaşık,*
*"Sonsuzluğun mayasıyla yoğrulmuşlardır."*

Zaman zaman, acılarımın sona ermeyeceğini düşünmek beni sevindiriyordu; ama onların anlamsız oluşlarına katlanamıyordum. Şimdiyse, benliğimin uzak köşelerinden bir ses bana, dünyada hiçbir şeyin, hele acının, anlamsız olmadığını söylüyor. Benliğimin uzak bir yerinde, ıssız bir yerdeki define gibi, gizli olup bana böyle söyleyen şey, alçakgönüllüktür.

Bu, bende kalan son şey, hepsinin en iyisi: keşfettiğim sonuncu yer, tam bir gelişmenin boy vereceği yer. Bu bana, benim kendimden geldi; bu yüzden, tam zamanında geldiğini biliyorum. Ne daha önce gelebilirdi, ne daha sonra. Birisi bana bundan sözetseydi, dinlemezdim bile. Bunu bana getirselerdi, kabul etmezdim. Bunu ben bulduğum için, korumak istiyorum, korumalıyım. Yalnızca bunda var ögeleri yaşamın, yeni bir yaşamın, *Vita Nuova*'mın.[14] Bundan daha acaip birşey yok: İnsan bundan vazgeçemez ve bir başkası, insana bunu veremez. İnsan bunu elde edemez eğer sahip olduğu her şeyi feda etmezse. İnsan ancak herşeyi yitirdiği zamandır ki kendisinde böyle bir şeyin kaldığını anlar.

Şimdi onun bende bulunduğunu anlıyorum; ne yapmamın uygun olduğunu, aslında zorunlu olduğunu biliyorum. Böyle söylerken, dışarıdan gelen bir buyruğu ya da onayı kas-

(14) Yeni Yaşam. (Dante'nin Yapıtı).

tetmediğimi belirtmeye gerek görmüyorum. Bunların hiçbirine boyun eğmem. Şimdi ben, her zamankinden daha fazla bireyselliğe inanıyorum. Benim gözümde hiçbir şey, en ufak bir değer taşımaz, insanın kendi özünden elde ettiği şeye kıyasla. Benliğim, kendini baştan var etmenin yolunu arıyor. Benim tek sorunum bu. Yapmam gereken ilk iş, dünyaya karşı olası bir kızgınlık duygusundan kendimi kurtarmaktır.

Beş parasızım ve evsiz barksız. Ama dünyada bundan daha kötü şeyler de var. Yüreğimde dünyaya karşı bir öfkeyle bu cezaevinden çıkmaktansa, kapı kapı dilenirim daha iyi derken, tüm içtenliğimle konuşuyorum. Zenginlerin kapısından boş çevrilsem bile, yoksullar bana verecek bir şey bulurlar. Çok şeye sahip olanlar, genellikle açgözlüdürler; çok az şeyi olanlarsa paylaşmaya hazırdırlar. Yazın soğuk çimenlerde yatmaktan, kışın da tınaz yığınının içinde ya da büyük samanlıkların çatı aralarında barınmaktan kaçınmam; yeter ki yüreğimde sevgi olsun. Yaşamın maddesel şeyleri, şimdi benim için hiç değerinde. Sanırım görüyorsun, kendimi geliştirmekte ne ileri bir aşamaya ulaştığımı –daha doğrusu, oraya ilerlemekte olduğumu; çünkü yol çok uzun ve 'bastığım yerler dikenli'.

Yolda sadaka istemek, elbette benim yazgım olmayacak; geceleri soğuk çimenlere uzanırsam bu, mehtaba şiirler yazmak için olacak. Cezaevinden çıkacağım zaman, demir çivili kapının öbür yanında Robbie beni bekleyecek; o, yalnız kendi sevgisinin değil, birçok kimsenin sevgisinin de bir simgesidir. Yaşamımın dışarıdaki bölümünün herhalde on sekiz ayını, belki güzel kitaplar yazamadan geçiririm, ama mutlaka güzel kitaplar okurum; bundan daha büyük mutluluk olur mu? Ondan sonra, yaratma yeteneğini yeniden yaratabilir duruma geleceğimi umuyorum.

Ama tam tersi olsaydı; dünyada kendime tek bir dost bırakmasaydım; bana sevecenlikle kapısını açmış bir ev bile bulunmasaydı; sefilliğin lime lime pelerininden ve boş cüzdanından başka şeyim olmasaydı; ben yine de, insanlara dargınlıktan ve terss davranmaktan, onları hor görmekten kurtulmuş olduğum sürece, yaşamı daha rahat, daha güvenle karşılayabilirdim, bedenimin güzel giysiler içinde olacağı ama ruhumun nefretten hastalıklı olacağı durumuma kıyasla.

Gerçekten de hiç güçlük çekmeyeceğim. Sevgiyi gerçekten istersen, onun seni beklediğini görürsün.

Yapmam gerekenler bu kadar değil elbette. Yoksa işim daha kolay olurdu. Daha yapmam gereken çok şey var. Çok daha sarp dağları aşmam, çok daha karanlık vadilerden geçmem gerekiyor. Üstelik, bunu kendi gücümle başarmalıyım. Bana ne din yardım edebilir, ne ahlak, ne akıl.

Ahlak bana yardım edemez. Ben, yaradılışımla, ahlak karşıtıyım. Ben yasalara değil, ayrıcalıklara uygun insanlardanım. İnsanın yaptıklarında yanlışlık görmem, ama insanın yapısında yanlışlık görürüm. Bunu öğrenmiş olmak çok iyi.

Din bana yardım edemez. Başkalarının, görülmez bir şeye inanç duymalarına karşılık ben, dokunulabilen, görülebilen şeylere inanırım. Benim tanrılarım, elle yapılmış tapınaklarda otururlar; kendi deneyimlerimin meydanında benim inancım olgunlaşıp yetkinleşti, çünkü cennetlerini bu dünyaya yerleştirenlerin çoğu ya da hepsi gibi bende onda yalnızca cennetin güzelliğini değil, cehennemin dehşetini de buluyorum. Aklımdan din geçtiğinde ise, *inanamayanlar* için bir mezhep kursam iyi olurdu diye düşünüyorum; İmansızlar Cemaati olarak adlandırılabilecek bu toplumun, yüreğinde huzurun zerresi bulunmayan papazı, hiçbir mumun yakılmadığı sunakta, kutsanmamış ekmekle ve boş şarap kadehiyle ayin yapmalıydı. Her doğru şey, bir din olmalıdır. İnanç gibi, bilinemezcilik de, kendine özgü törenlere sahip kılınmalıdır. O, kendi şehitlerini saçtı dünyaya, şimdi kendi ermişlerini devşirmeli ve her gün Tanrı'ya, insandan gizlendiği için şükranlarını sunmalıdır. Ama ister inanç olsun bu, ister bilinemezcilik, bana dışardan gelmemelidir. Onun simgeleri, benim kendi yaratma eylemimin ürünleri olmalıdır. Kendi biçimini kendisi oluşturabilendir tinsel olan. Onun gizini kendi içimde bulamazsam, hiç bulamayacağım demektir; ona çoktan sahip değilsem, bana bir yerden gelmez o.

Akıl da bana yardım edemez. Akıl, bana hüküm giydirmiş olan yasaların yanlış, adaletsiz yasalar olduğunu ve bana acı çektiren sistemin yanlı, adaletsiz olduğunu söyler. Ama ben, bunların ikisini de kendime, doğru ve haklı kılmalıyım. Sanat alanında insan, belli bir şeyin belli bir anda kendisini nasıl etkilediğine önem verir yalnızca; ahlak gelişimi konusunda da insan, aynı şeye önem verir. Başıma neler gelmişse bunların tümünü kendim için iyi kılmak zorundayım. Tahtadan yatak, mide

bulandıran yemek, acıdan parmakuçları körleşene dek çekilip koparılıp üstüpüye dönüştürülen sert halatlar, her gün sabah akşam yinelenen adi işler, zorunluluktan değil de alışkanlıktan verilen katı buyruklar, bakanları tuhaf bir biçimde hüzünlendiren korkunç giysiler, o sessizlik, o yalnızlık, o utanç; bunların her birini ve tümünü, yüceltici deneyimlere dönüştürmeliyim. Bedeni alçaltıcı şeylerin tümünü, ruhu yücelten şeylere dönüştürmeye çalışmalı ve bunu başarmalıyım.

Öyle bir duruma gelmek isterim ki yaşamımda iki önemli dönüm noktasının, babam tarafından Oxford'a gönderilişim ve toplum tarafından cezaevine gönderilişim olduğunu, hiç abartmasız söyleyebileyim. Benim için en iyi şeyin, cezaevine girmek olduğunu söylemeyeceğim; çünkü bu, kendime karşı büyük bir küskünlük demektir. Bunun yerine benim, çağımın tipik bir çocuğu olduğumu, öyle ki aykırılığımla ve aykırılığım uğruna, yaşamımdaki iyi şeyleri kötüye ve kötü şeyleri iyiye dönüştürdüğümü söylemeyi yeğlerim, benden böyle sözedilmesini isterim.

Aslında benim ya da başkalarının söyledikleri, önemli değil pek. Önemli olan, yapmam gereken şey şu: Yaşamımın bundan sonraki kısa bölümünün günleri tökezlemez, duruvermezse, bana yapılanların tümünü kendi benliğimin sindirmesini sağlamak, kendi parçam haline getirmek ve yakınmadan, korkmadan, isteksizlik göstermeden bunları kabul etmektir. İnsanda en kötü huy, düşüncede ve duyguda sığlıktır. Algılanan her şey doğrudur.

Cezaevine girişimin ilk zamanlarında, bazıları bana, kim olduğumu unutmaya çalışmamı salık verdiler. Yıkıcı bir öneriydi bu. Kim olduğumu bilmeliyim ki kendime bir avuntu bulabileyim. Şimdi de kimileri bana, cezaevinden çıkışımdan sonra, bir zamanlar cezaevinde yattığımı belleğimden silmemi öneriyorlar. Bunun, önceki kadar yıkıcı bir öneri olduğundan kuşkum yok. Böyle yaparsam dayanılmaz bir utanç duygusunun bana musallat olmasından kurtulamam ve herkes gibi benim için de değer taşıyan şeyler –güneşin ve ayın güzelliği, mevsimlerin görkemli oyunu, günbatımındaki ezgiler, büyük gecelerin sessizliği, yapraklar arasından inen yağmur, çimenlerin üzerinde yuvarlanıp onları gümüş parıltılarına boğan çiy taneleri– le-

kelenir, iyileştirme güçlerini, yaşama sevinci verme yeteneklerini yitirirler. Kendi yaşadıklarını insanın yadsıması, kendi gelişimini durdurması demektir. Yaşananlar yok sayılırsa, yaşamın dudakları arasına yalan sokuşturulmuş olur. Bu, ruhun yadsınmasıdan başka bir anlama gelmez.

Beden yalnızca, papazların ya da mistik görülerin arıttığı şeyleri değil, bayağı ve temizlenmemiş şeyleri de nasıl sindirirse ve onları çevikliğe, güçlülüğe, güzel kasların devinimine, diri ete ve saçın, gözkapaklarının, gözlerin kıvrımlarına ve renklerine nasıl dönüştürürse, ruh da onun gibi, sindirici işlemler yapar ve kendisindeki bayağı, kötü, alçaltıcı şeyleri soylu düşüncelere, yüce tutkulara dönüştürebilir; hatta bunlarda, kendini olumlamanın en güzel biçimlerini bulabilir; lekelemeye ve yıkıma uğratmaya yönelik şeylerin aracılığıyla kendini en yetkin düzeyde ortaya koyabilir.

Sıradan bir cezaevinde sıradan bir hükümlü olarak yattığımı, çıktıktan sonra içtenlikle kabul etmeliyim: tuhaf görünür belki, ama kendime öğretmem gereken şeylerden biri şu olacak: Geçmişteki hükümlülüğümden utanmamak. Bunu, bir cezalandırılma saymalıyım; ama insanın, cezalandırılmışlığından utanması, sonuç bakımından, hiç cezalandırılmamış olmasına denktir. Aslında yapmadığım birçok şeyden hüküm giydim; ama hüküm giydiğim şeyler arasında gerçekten yaptığım birçok şey vardı; yaşamımda bunların hepsinden daha çoktur bana hiçbir suçlama getirtmeyen şeyler. Madem ki tanrılar güçlüdür ve bizi yalnızca kötü ve sapkın yanlarımız için değil, iyi ve insansal yanlarımız için de cezalandırırlar, o zaman ben insanların, yaptıkları kötü işler yanında, iyi işler yüzünden de cezalandırıldıklarını bir gerçek olarak kabul etmek zorundayım. Bence en doğrusu bu. Bu, sözkonusu olayların ikisini de kavramak ve onlar üzerine fazla düşünmemek konusunda insana yardımcı olur, ya da yardımcı olmalıdır. Eğer ben, işte bu düşünceyle, cezalandırılmışlığımdan utanç duymazsam, ki duymayacağımı umuyorum, özgürlük içinde düşünme, yürüme ve yaşama gücü kazanacağım.

Birçok insan, cezaevinden çıktıktan sonra, tıkılmış oldukları bu cezaevini açık havada, yanlarında taşırlar; hükümlülüklerini gizli bir yüzkarası olarak yüreklerinde saklarlar ve sonunda, zehirlenmiş zavallı bir hayvan gibi, bir deliğe sürünerek girerler ve

ölürler. Sonlarının böyle olması ne kadar acı bir şeyse, Toplum'un onları böyle yapmak zorunda bırakması da o kadar yanlış, korkunç bir şey. Bireyleri ağır cezalara uğratma hakkını kendine alan Toplum, aynı zamanda, sığlık gibi bir kusura sahiptir ve kusurların en büyüğü olan bu sığlığıyla, ne yapmış olduğunu algılayamaz. İnsanı, ceza süresi bitince, kendi haline bırakır; yani bu insanı, tam da ona karşı en büyük ödevinin başladığı anda terkeder. Aslında Toplum, yaptıklarından utanır, işte bu yüzden sanki kaçar cezalandırdığı kimselerden; alacaklısından, borcunu ödeyemediği için kaçan biri gibi ya da gideremeyeceği, bedelini ödeyemeyeceği bir zarara uğrattığı kimseden uzak duran biri gibi. Kendi payıma ben, neden acı çektiğimin farkındaysam, Toplum da bana ne yaptığının farkında olsun diyorum; her iki tarafta, ne dargınlık ne nefret olsun.

Başkalarının durumundan bir bakıma çok ayrı bir durumda bırakılacağımı elbette biliyorum; olayın doğası gerektiriyor bunu. Cezaevinde benimle birlikte yatan yoksul hırsızlarla serseriler, birçok yönden daha şanslılar benden. Onların suçlarına tanık olmuş gri kentin ya da yeşil alanın yolu kısacık; onlar, kendilerinin suçundan habersiz insanlara ulaşmak için, tan alacakaranlığı ile tan arasındaki zamanda bir kuşun uçabileceği uzaklıktan daha fazla yol aşmak zorunda değiller; benim içinse, dünya bir avuçiçi kadar küçülmüş bulunuyor, nereye baksam adımı kurşun harflerle kayalara yazılmış görüyorum. Çünkü ben, tanınmamışlık durumundan geçici bir suçluluk ününe geçmiş değilim; bir tür ölümsüz şandan yine bir tür ölümsüz rezillik ününe geçtim; bunun gösterdiği bir şey varsa o da, şanlılıkla rezillik arasında belki de bir adım uzaklık bulunduğudur diye düşünüyorum bazan.

Yine de, insanların nereye gitsem beni tanıyacakları ve yaşamım hakkında her şeyi, aptallıklarının elverdiği ölçüde, bildikleri gerçeğinden kendi iyiliğim için yararlanabilirim. Bu gerçek, kendimi bir sanatçı olarak, elimden geldiği kadar çabuk, yeniden göstermeyi bir ödev haline getiriyor benim için. Tek bir tane olsun, güzel sanat yapıtı üretebilirsem, o zaman toplumun zehirli kinini, alaycı korkaklığını zorla alabileceğim elinden ve aşağılamanın dilini kökünden koparacağım.

Eğer yaşam, benim için sorun olursa, ki olur, ben de yaşam

için sorun olurum. İnsanlar, bana karşı bir tavır benimsemek ve bu yüzden hem kendileri üzerine, hem benim üzerime yargıda bulunmak zorundalar. Tek tek bireylerden sözetmediğimi belirtmeme gerek yok. Yanlarında bulunmak istediğim insanlar şimdi, sanatçılar ve acı çeken kimselerdir: güzelliğin ne olduğunu bilenler ve mutsuzluğun ne olduğunu bilenler; öbürleri ilgilendirmiyor beni. Yaşamdan herhangi bir şey de istemiyorum. Tek amacım, yaşam karşısında kendime bir bakış açısı saptamak; bana öyle geliyor ki, cezalandırılmışlığımdan utanmamak, başarmam gereken ilk işlerden biri, tam bir kusursuzluğa ulaşmam için; çünkü öylesine eksikliyim.

O zaman, nasıl mutlu olunacağını öğrenmeliyim. Eskiden, içgüdülerimle biliyordum bunu, ya da bildiğimi sanıyordum. Eskiden, yılın tümü ilkbahardı bana. Mutluluğa yatkın bir yaradılıştaydım. Yaşantımı hazlarla doldurup taşırmıştım, kadehi şarapla doldurup taşırırcasına. Ama şimdi, yaşama bambaşka bir açıdan bakıyorum; mutluluk sözcüğünün anlamını hatırlamak bile, benim için son derece güç. Oxford'da öğrenciliğimin ilk yılında okuduğum ve ondan sonra yaşamımı tümüyle değiştiren, Pater'in *Renaissance* adlı kitabında, kendi yaşamlarını keder içinde geçirmekten zevk duyan kimseleri Dante'in nasıl Cehennem'in dibine yerleştirdiği anlatılıyordu; ben bunu okuyunca üniversitenin kitaplığına giderek Dante'nin *Tanrısal Komedi*'sini bulmuş, ilgili bölümünü okumuştum; burada, yaşarken 'güzel havada hüzün duyan' ama şimdi Cehennem'in hüzünlü bataklığının dibinde yatanlar, sonsuzca sürecek iççekişleriyle şöyle diyorlardı:

*"Tristi fummo*
*"Nell'aere dolce, che dal sol s'allegra."*[15]

Kilise tarafından *accidia* [16] lanetlenmekteydi, ama bu düşünüş biçimini gerçeklere aykırı buluyordum, yaşam hakkında hiçbir şey bilmeyen bir papazın uydurabileceği bir günah türü gibi geliyordu bana. Şunu da anlayamıyordum: 'Keder, bizi Tanrıyla birleştirir', diyen Dante, hüzün tutkunlarına (gerçekten böyle bi-

(15) "Üzüntülü olurduk –Güneşle aydınlanan güzel havalarda."
(16) Tembellik.

rileri varsa) nasıl bu denli hoşgörüsüz olabilmişti? Bir gün gelip de hüzünün, yaşamımın en büyük tutkularından biri olacağını düşünememiştim bile.

Wandsworth Cezaevindeyken, ölmek istedim. Tek arzum buydu. Hastanede iki ay yattıktan sonra buraya aktarıldığımda, sağlığımın gittikçe düzelmekte olduğunu farkedince, öfkeyle doldum. Cezaevinden çıkacağım gün kendimi öldürmeyi kararlaştırdım. Bir süre sonra, bu sinir bozukluğum kayboldu; yaşamaya razı oldum; ama siyahlara bürünecektim, bir kralın erguvan rengine bürünmesine karşılık; bir daha hiç gülümsemeyecektim; hangi eve girersem onu bir yas evine döndürecektim; arkadaşlarımı mutsuzlık içinde, yanımda ağır ağır yürür hale getirecektim; onlara melankolinin, yaşamın asıl gizi olduğunu öğretecektim, onları kederle sakatlayıp kendi acımla hasta edecektim. Ama şimdi, öyle düşünmüyorum. Beni görmeye gelecek arkadaşlarımın, somurtkan yüzümün karşısında, duygularıma katıldıklarını kanıtlamak için suratlarını benden fazla asmalarını sağlamak; ya da onları konuk ettiğimde, yavan otların ve cenaze yemeklerinin önünde sessizce oturup kalmalarını istemek; böyle şeyler, arkadaşlarıma karşı nankörlük, kabalık olurdu. Ne yapıp yapıp kendimi mutlu, neşeli bir insan haline getirmeliyim.

Bana arkadaşlarımı görme olanağı veren ziyaretlerden son ikisinde, gelenlere karşı, elimden geldiği kadar sevinçli olmaya, sevincimi göstermeye çalıştım; kentten, beni görmek amacıyla o kadar yolu aşıp gelme zahmetine katlanmalarının küçük bir karşılığını vermek istedim onlara. Küçük bir karşılık bu, biliyorum, ama onları en hoşnut eden şeyin bu küçük karşılık olduğunu da biliyorum. Cumartesi, Robbie'yle tam bir saat görüşme olanağına kavuştuğumda, bu söyleşiden ne büyük bir haz duyduğumu, ki yalan değildi, ona kanıtlamak için tüm gücümle çabaladım. Sonuç olarak; burada kendim için belirlemekte olduğum görüş ve düşüncelerde yanılmadığımı, cezaevi yaşamımda ilk kez şimdi gerçekten yaşamayı arzu edişimle anlamış bulunuyorum.

Önümde yapılacak o kadar çok şey var ki bunların birazını bile gerçekleştirmeme olanak tanınmadan ölürsem, korkunç bir trajedi sayarım bunu. Sanatta ve yaşamda yeni gelişmeler, yetkinleşme biçimleri öngörüyorum. Bana yepyeni gelen bir dün-

yayı keşfetmek içindir yaşamak isteyişim. Bu yeni dünyanın nasıl bir şey olduğunu bilmek ister misin? Aslında tahmin edebilirsin. Şimdi içinde yaşamakta olduğum dünyadır bu. Yani keder ve onun öğrettiği her şey, benim yeni dünyamdır.

Bir zamanlar, yalnızca zevklerim için yaşardım. Her türlü acıdan ve kederden kaçardım. İkisinden de nefret ederdim. Onları, elimden geldiğince görmezlikten gelmeye, sanki onları gelişmemişliğin, kişilik eksikliğinin göstergeleri saymaya karar vermiştim. Onlar, benim yaşam projemin parçalarından değildiler. Felsefemde yerleri yoktu. Yaşam hakkında bütüncül bir kavrayış sahibi olan annem, yıllar önce kendisine Carlyle tarafından verilmiş bir kitaba yine onun tarafından yazılmış ve sanırım onun tarafından çevrilmiş, Goethe'nin şu dizelerini bana sık sık okurdu:

*"Ekmeğine kederi katık etmeyenler,*
*"Ağlamakla, sabahı beklemekle*
*"Gecelerini tüketmeyenler*
*"Tanıyamazlar sizi, ey göksel güçler!"*

Bu dizeleri, Prusya'nın, Napolyon tarafından çok kaba davranılan soylu kraliçesi, aşağılanmışlık ve sürgünlük yaşamında, sık sık söylerdi; bunlar annemin, yaşlılığının dertli yıllarında sık sık andığı dizelerdi. Ben, bunlarda gizli büyük gerçeği kabule ya da onaylamaya kesinlikle yanaşmıyordum. Bu gerçeği kavrayamıyordum. Ekmeğime kederi katık etmek ya da gecelerimi, ağlamakla ve daha beter sabahlar beklemekle geçirmek istemediğimi anneme hep söylerdim, iyi hatırlıyorum.

Benim düşmek istemediğim bu durumun, kader tanrıçaları tarafından benim için özellikle öngörüldüğü, hatırıma bile gelmezdi; yaşamımın tam bir yılını, bu durumdan kurtulamadan geçireceğimi düşünemezdim bile. Ama yazgım böyleydi ve ben, korkunç engellerle boğuşa boğuşa, acının içinde saklı gerçeklerin bazılarını şu son birkaç ayda görmeyi başarabildim. Hem dinadamları, hem dar görüşlü kimseler, bazan acıyı bir giz olarak nitelendirirler. Aslında onu bir esin olarak nitelendirmek gerekir. İnsan, önceden farkedemediği şeyleri onunla algılar. İnsan, geçmişe bambaşka bir açıdan bakar. Sanata ilişkin olarak, içgüdü yoluyla bozbulanık hissedilmiş şeyler, acıçekme sayesinde tam bir görüş netliğiyle ve kesin bir algılama gücüyle zihinsel ve duygusal olarak kavranır.

Artık biliyorum ki insanın en yüce duygusu olan keder, büyük sanatın hem modelidir, hem ölçütü. Sanatçının her zaman aradığı şey, ruhun ve bedenin bölünmez bir bütün oluşturduğu varoluş biçimidir; burada dış, için ifadesi olur; biçim, bir anlamın işaretidir. Böyle varoluş biçimleri az değildir; gençlik ve gençlikle ilgilenen sanatlar bizim için model olabilir; şu da doğrudur ki izlenimlerinin inceliği ve duyarlığıyla, maddesel varlıkların içine sinmiş ve topraktan ve havadan, aynı zamanda sisten ve kentten bir örtüye bürünmüş ruhun varlığını incelikli ve duyarlı biçimde ima edişiyle ve ruh hallerinin, tonların, renklerin hastalıklı bir etki uyandırmasıyla, çağdaş peyzaj sanatı, Yunanlıların plastik bir yetkinlikle bize anlatmayı başardıkları şeyi yine yetkinlikle, resimsel olarak anlatmaktadır. Konunun tümüyle ifade tarafından emildiği ve ondan ayrılmasının olanaksız olduğu müzik sanatı, karmaşık bir örnektir, çiçek ya da çocuk basit bir örnektir, anlatmak isteğim şey konusunda; ama keder, en üstün, en sonuncu örnektir hem yaşamda hem sanatta.

Sevinç ve kahkahanın arkasında kaba, sert, duygusuz bir yaradılış varolabilir; ama kederin arkasında, yine keder vardır. Acı, zevkten farklı olarak, herhangi bir maske takınmaz. Sanatta gerçeklik, bir öz olan idea ile ikincil önemdeki varoluş arasında bir uygunluk değildir, biçimin gölgeye benzemesi ya da kristale yansımış görüntünün aslına benzemesi de değildir; sanatta gerçeklik, yüksek bir tepeden gelen yankı olmadığı gibi, bir vadide ayı aya ya da Narsis'i Narsis'e göstermekten öte bir işlevi olmayan gümüş bir su kaynağı da değildir. Sanatta gerçeklik bir şeyin, kendisiyle özdeşleşmesi, kendisiyle birleşmesidir; dışa doğru olan, içe doğru olanı ifade eder; ruh, bedene kavuşturulur ve beden, ruhla doldurulur. İşte bu nedenle, kederden daha üstün bir gerçek yoktur. Kimi zaman, kederin tek gerçek olduğunu düşünürüm. Bunun dışındaki şeyler, gözün ya da isteğin sanrılarıdır ki sonunda gözü kör ederler, isteği tıkabasa doyurup onu bıktırırlar; oysa keder, tüm dünyaların yapıtaşıdır ve ister bir çocuk doğsun, ister bir yıldız, tüm doğumlarda acı vardır.

Bundan daha önemli olarak, kederle ilişkili daha büyük, olağanüstü bir gerçek var. Daha önce kendimden sözederken çağımın sanatının ve kültürünün bir simgesi olduğumu belirtmiştim. Şu zavallı yerde benimle birlikte bulunan zavallılardan bir tanesi bile

yok yaşamın gizini simgelemeyen. Çünkü yaşamın gizi, acı çekmektir. Her şeyin arkasında bu vardır. Yaşama başladığımızda, tatlı şeyler bize öylesine tatlı ve acı şeyler öylesine acı gelir ki biz, zorunlu olarak tüm arzularımızı zevk verici şeylere yöneltiriz ve 'bir ya da iki ay balpeteğiyle beslenmeyi' istemekle kalmayıp ömrümüzün tüm yıllarında başka bir şey tatmaktan kaçarız, bilmeyiz ki bu sırada ruhumuzu aç bırakıp öldürmekteyizdir.

Bu konuda, tanıdığım insanlar arasında en güzel kişiliklere sahip olanlardan birine bir şeyler anlattığımı anımsıyorum. Bu bayanın, cezaevi trajedimin başlangıcından önce ve sonra bana gösterdiği yakınlık ve soylu incelik, sözcüklere sığmaz; o, farkında olmasa da, bana dertlerimin ağırlığına dayanmamda, bu dünyadaki herhangi bir insanın yapamayacağı ölçüde yardımcı olmuştur; o, varlığıyla, kişiliğinin özellikleriyle bir ülkü, bir örnek olduğu gibi, kendisinde somutlaşan bu ülküsel varlığa başka insanları ulaştıran bir yolgöstericidir de; kokuşmuş havayı yenileyen, ruhsal arınmışlığı sanki günışığı kadar ya da deniz kadar olağanlaştırıp doğallaştıran bir ruhtur o; anda güzellik ve keder elele yürür ve bu ikisi de aynı mesajı taşır. Çok iyi anımsıyorum: Londra'nın daracık bir sokağında bile, Tanrının insanı sevmediğini gösterecek kadar acı bulunduğunu ve nerede bir keder varsa orada –küçük bir bahçede, işlediği ya da işlemediği bir suç yüzünden ağlayan çocuğunkinden başka– tüm yaratılmışların yüzünün çirkinleşmiş olduğunu söylemiştim o bayana bir keresinde. O da, yanlış düşündüğümü bildirmişti bana; ama bir türlü ona inanmamıştım. Böyle bir inancı benimseyecek düzeyde değildim henüz. Şimdi ise, dünyayı kaplayan sonsuz acının sevgiden başka bir nedenle açıklanamayacağını düşünüyorum. Artık farkındayım ki başka bir neden bulunamaz ve daha önce söylediğim gibi dünya, gerçekten kederden yapılmışsa bunu yapan eller sevginin elleridir; eğer böyle yapılmasaydı, dünyanın kendisi için yaratıldığı insanın ruhu kusursuzluğa ulaşmanın yolunu bulamazdı. Güzel bir beden için zevk gereklidir, ama güzel bir ruh için acı.

Bütün bunları farkettiğimi söylerken fazla övünmüş oluyorum. Uzaklarda, kusursuz bir inci gibi, Tanrının Kenti'ni görebilir insan. O denli görkemlidir ki sanki bir çocuk oraya ula-

şabilir bir yaz günü. Gerçekten de bir çocuk ulaşabilir. Ama ben ve benim gibiler için durum farklı; bir an, bir şeyi farkedebiliriz, sonra onu yitiririz saatler ağır ağır ilerledikçe. Öylesine güçtür 'ruhun ulaşabileceği yükseklikleri' yakalamak. Sonsuzlukta düşünürüz, ama zamanda ağır ağır deviniriz; hele bizim gibi cezaevinde yatan insanların zamanının nasıl ağır geçtiğini bir kez daha belirtmeme gerek yok; yorgunluk ve umutsuzluk sinsice geri gelir böyle bir insanın hücresine ve yürek hücresine, hem de öyle bir inatla ki, sonunda insan onları karşılamak için evini süsleyip temizlemek zorunda kalır, sanki sevmediği bir konuğu ya da haşin bir efendiyi karşılayacaktır ya da kölesi olmaktan başka bir seçeneği kalmadığı bir başka köleyi.

Şimdi söyleyeceklerim, dostlarıma, belki de inanılması güç görünecek; ama gerçeğin ta kendisi: Onlar özgürlük, aylaklık ve konfor içinde yaşamalarına karşın, günüme dizüstü çöküp hücremin zeminini yıkamakla başlayan benden daha hızlı öğrenebilirler alçakgönüllüğün derslerini. Çünkü cezaevindeki yaşantı, sonu gelmeyen yoksunluklarıyla ve sınırlamalarıyla, insanı isyancı yapar. Bunun en korkunç yanı, insanın kalbini kırması değildir –kalpler kırılmak için yaratılmıştır– ama insanın kalbinin taşlaşmasıdır. İnsan zaman zaman, ancak küstahlıkla ve aşağılayıcı sözlerle gününü geçirebileceğini sanır. İsyancı bir ruh hali içinde olanlar, Tanrının kayırmasından yoksun kalırlar, Kilise'nin kullanmayı pek sevdiği ve bence bunda haklı olduğu ifadeyi kullanırsak; çünkü sanatta olduğu gibi yaşamda da, isyancılık ruhun soluk borusunu tıkar ve cennetin havasını içeri bırakmaz. Ben bu dersleri eğer bir yerde öğreneceksem burada öğrenmeliyim ve bir çok kez bataklığa düşsem, siste sıksık yolumu yitirsem de sonunda ayaklarım doğru yolu bulur ve yüzüm 'güzel olarak adlandırılan kapıya' yönelirse sevinçlerin en büyüğünü duymalıyım.

Bu Yeni Yaşam, Dante'ye olan sevgim yüzünden böyle adlandırıyorsam da, elbette yeni bir yaşam değil, önceki yaşamımın devamı, ama evrime uğrayıp gelişmiş olarak. Oxford'da derecemi almadan bir yıl önce, bir sabah Magdalen'in kuşlarla dolu yollarında bir arkadaşımla gezinmekteyken ona, dünya bahçesinin tüm meyvelerinden yemek istediğimi, ruhumda böyle bir tutkuyla dünyaya çıktığımı söylemiştim. Gerçekten de, söy-

lediğim gbi çıktım dünyaya ve öyle yaşadım. Tek bir yanlış yaptım: bu bahçenin bana güneşli görünen tarafındaki ağaçların meyvesini topladım yalnızca, karanlık ve kasvetli bulduğum tarafına girmekten sakındım. Başarısızlık, gözden düşme, yoksulluk, keder, umutsuzluk, acı çekme, hatta gözyaşı, dudaklardan acı içinde dökülen kırık sözcükler, insanı dikenler üzerinde yürüten pişmanlık, kınayan vicdan, cezalandırıcı alçakgönüllük, tövbe ettiren derin üzüntü, giysi olarak çula bürünüp içkisine öd katan büyük acı; bütün bunlar, bana korku veren şeylerdi. Ama ben ne kadar bunlarla tanışmamaya karar vermiş olursam olayım, sonunda bunların tümünü tatmak, bir zaman bunlardan başka bir şey yememek zorunda bırakıldım.

Zevk uğruna yaşamış olmaktan hiç pişmanlık duymuyorum. Böyle yaşamayı son sınırına vardırdım; çünkü insan, yapacağı her şeyi yapmalıdır. Tatmadığım zevk kalmadı. Şarap kadehinde balık oldum. Flüt seslerinin geldiği cümbüş eğlence dünyasına koştum. Bal peteğinde besledim kendimi. Ama bu yaşamı sürdürmek yanlış olacaktı, çünkü insanın önüne bir sınır koyuyordu. Ben ilerlemek zorundaydım; bahçenin öbür yanında, beni bekleyen gizler vardı. Aslında bütün bunlardan, kitaplarımda sözetmiş bulunuyordum; önceden görmüştüm bu gerçekleri. Bunların bir bölümü *The Happy Prince* yapıtımda, bir bölümü *The Young King*'deki diz çökmüş çocuğa piskopos tarafından 'mutsuzluğu Yaratan, senden daha akıllı değil mi?' dendiği kısımlarda (özellikle) ele alındı; bu aktardığım tümce, ilk yazdığımda bana, herhangi bir tümce olmanın ötesinde bir şey gibi gelmemişti. Sözkonusu gerçeklerin çoğu, *Dorian Gray*'in dokusunu mor bir iplik gibi baştan başa dolaşan kötü yazgı notasında gizlidir; *The Critic as Artist*'te çeşitli renkleriyle sergilenmiştir; *The Soul of Man*'da ve okunması çok kolay mektuplarda anlatılmıştır; bunlar, yinelenişleriyle *Salomé*'yi bir müzik parçasına çeviren ve bölümlerini birbirine bağlayarak onu bir balad'a dönüştüren nakaratlardır; bunlar, 'bir anlık ömrü olan Zevk' heykelinin tuncundan, 'sonsuza dek yaşayan Keder' heykelini yapmak zorunda kalan adamın düzyazı şiirinde bedenlenmişlerdir. Başka türlü olamazdı. İnsan yaşamının her bir anında, hem şimdiki durumunu içerir hem gelecekteki durumunu. Sanat bir simgedir, çünkü insan bir simgedir.

Başarabilirsem, sanatsal yaşamın kesin bir algılanışına ulaşmak istiyorum. Çünkü sanatsal yaşam, özgelişme demektir. Sanatçıda alçakgönüllülük, tüm deneyimlerin sanatçı tarafından özümsenmesidir; nasıl ki sanatçının sevgisi, dünyaya hem bedenini hem ruhunu gösteren güzelliği algılaması demektir. *Epikürcü Marius* yapıtında Pater, sanatal yaşamı dinsel yaşamla bağdaştırmaya çalışır, sözcüğün derin, güzel, ağırbaşlı anlamında. Ama Marius, bir seyirci olmanın ötesine geçemez; kuşkusuz en üst düzeyde bir seyircidir ve şairin gerçek amacını belirlerken Wordsworth'ün kullandığı sözcüklerle, 'yaşam olgularını, gerekli duyarlılıkla gözlemlemesi' istenen kişidir; yine de, bir seyircidir yalnızca; belki tapınağın oturma sıralarının güzelliğiyle biraz fazla ilgilenmekte ve seyrettiği tapınağın bir keder tapınağı olduğunu bu yüzden farkedememektedir, o kadar.

Ben, İsa'nın gerçek yaşamıyla sanatçının gerçek yaşamı arasında daha sıkı, dolaysız bir bağ görüyorum ve keder günlerimi egemenliğine alıp beni kendi tekerleğine bağlamadan çok önce *The Soul of Man* yapıtımda, İsa'nın yaşamı gibi bir yaşam sürmek isteyenlerin, her şeyden önce kendileri olmaları gerektiğini yazmış olduğumu anımsamaktan büyük zevk duyuyorum; bunu yazdığım zaman örnek olarak yalnızca yamaçlardaki çobanı ve hücredeki hükümlüyü almadığımı, onlarla birlikte, dünyayı görkemli bir gösteri olarak algılayan ressamı ve yine dünyayı bir şarkı olarak duyumsayan şairi de örnek göstermiş olduğumu belirtmeliyim. Hiç unutmam, bir gün Paris'te bir kahvehanede oturduğumuz sırada, André Gide'e, metafiziğin beni pek az ilgilendirdiğini, etiğin ise benim için hiçbir değeri olmadığını söyledikten sona, Platon'un ya da İsa'nın, sanat dünyasına dolaysız aktarılamayacak ve orada eksiksiz bir uygulamaya kavuşamayacak tek bir düşüncelerinin bile bulunmadığını belirtmiştim.

İsa'da farkettiğimiz özellik, yaşamda klasik ve romantik hareketler arasındaki gerçek fark olan sıkı kişilik ve kusursuzluk birliği değil sadece; bunun yanında, onun kişiliğinin özü, sanatçınınkiyle aynı: yoğun ve alev gibi bir hayalgücü. O, sanat dünyasında yaratıcılığın gerçek gizi olan, hayalgücünden kaynaklanan duygudaşlığı, insan ilişkilerinin dünyasına uyguladı.

O, cüzamlının cüzamını, körün gömüldüğü karanlığı, zevk içi yaşayanların korkunç zavallılığını, zenginlerin şaşılası yoksulluğunu hissedebiliyordu. Sen, bir gün bunaldığında bana şöyle yazdın: 'Kaidende durmadığın zaman, hiç ilginç değilsin'. Matthew Arnold'un deyimiyle, 'İsa'nın Gizi'nden ne kadar da uzaktın! Yoksa bilirdin, başkasının başına gelenin, senin başına gelmiş demek olduğunu ve hem sevinçli, hem acı olaylarla ilgili olarak gündoğumunda ve ay doğumunda okuyacağın bir özdeyişe gereksinme duyuyorsan evinin duvarlarına şunu yazardın, güneşin altınla ve ayın gümüşle yaldızlayacağı biçimde: 'Birinin başına gelen, başkasının başına gelmiş demektir.'

İsa'nın yeri, gerçekten de şairlerin yanıdır. Onun insanlık kavramı, kendisinin hayalgücünden doğmadır ve hayalgücüne sahip olunursa anlaşılabilir ancak. Bir panteist için Tanrı neyse, İsa için de insan öyleydi. O, ayrı ırkları tek bir bütün olarak düşünen ilk kişiydi. Onun zamanından önce, tanrılar ve insanlar vardı; duygudaşlıktan kaynaklanan mistisizmiyle İsa, bu ikisinin de kendi bedeninde var olduğunu hissederek, yerine göre, birinin oğlu ya da öbürünün oğlu diye niteledi kendisini. Tarihte, destanların verdiği hayranlık duygusunu bizde onun kadar uyandıran bir başkası yoktur. Düşündükçe bana akılalmaz gibi gelen şu: Galile'li genç bir köylü, tüm dünyanın yükünü kendi omuzlarına alabileceğini hayal etti; yapılmış ve acısı çekilmiş her şeyi yapılacak ve acısı çekilecek her şeyi, yani Neron'un, Sezar Borjiya'nın, VI. Alexander'in ve hem Roma İmparatoru hem Güneş Rahibi olmuş kişinin(*) günahlarını, adları sayılamayacak kadar çok ve mezarlar arasında yaşayan kimselerin, baskı altındaki ulusların, çocuk işçilerin, hırsızların, cezaevlerinde yatanların, toplum dışı kimselerin, baskı altında dilleri tutulmuş ve sessizlikleri yalnızca Tanrı tarafından işitilen insanların acılarını üstlenmeyi hayal etmekle kalmadı İsa, bunu başardı da; öyle ki, şimdi onun kişiliğini tanıma olanağı bulanlar, onun sunağına baş eğmeseler ya da onun rahibinin önünde diz çökmeseler bile, günahlarının çirkinliğinin kendilerinden uzaklaştırılmakta olduğunu ve kederlerinin güzelliğinin kendilerine gösterilmekte olduğunu farkederler.

---

(*) Heliogobalus. -İngilizce metindeki dipnot.

İsa'nın şairlerle aynı kümeye girdiğini söylemiştim. Bu, doğru. Shelley ve Sofokles onun yoldaşı sayılır. Ama bu kadarla kalmıyor: İsa'nın yaşamı, şiirlerin en görkemlisidir. Yunan trajedilerinden hiçbiri, 'acıma ve dehşet' açısından, ona yetişemez. Bu oyundaki başkahramanın tertemiz kişiliği, oyunun yapısını romantik bir yapıt düzeyine yükseltir; Thebes ve Pelops kişiliklerinin acıları, onların kendi korkuları yüzünden oyun dışında bırakılmıştır; işte böyle bir oyun, dram konusundaki bir yazısında suçsuz olarak acı çeken bir insanın görüntüsüne katlanılamayacağını öne süren Aristo'nun nasıl da yanılmış olduğunu kanıtlar. Şefkatin kararlı savunucuları olan Aeschylus ve Dante'de, büyük sanatçıların en yüce ruhlusu olan Shekespeare'de ve dünyanın gösterildiği, insan yaşamının çiçeklerin yaşamından farklı olmadığı Kelt söylencelerinde ve mitlerinde, sevgi ve acımanın gösterişsizliği ve yüceltici trajik etkileri açısından, İsa'nın acılarının son perdesine denk, hatta ona yakın hiçbir şey bulunamaz. Yoldaşlarıyla, aralarında onu çoktan satmış bir hain de olmak üzere, yediği akşam yemeği; mehtapla aydınlanan sessiz bahçede büyük acı; düşmanlara onu, öperek göstermek için kendisine yaklaşan sahte dost; kendisine inanmaya devam ettiğini sandığı bir arkadaşının üzerine, bir kayaya kurarcasına, insan için bir sığınak kurma umudu besleyen İsa'nın, bu arkadaşı tarafından reddedilmesi, gündoğumuna karşı haykıran bir kuş gibi; yapayalnız kalışı, boyun eğmişliği, her şeyi kabul etmişliği, yerleşik dinin başrahibi tarafından onun giysilerinin öfkeyle yırtılışı ve uygar hukuk yargıcının, kendisini tarihte kızıl bir varlık haline getirecek olan, suçsuzun kanıyla bulaşmış lekeleri üzerinden temizlemeyi boşuna umarak su isteyişi, ve bunlara benzer başka sahneler; kederin taç giyme töreni, ki yazılı zamanın en görkemli olaylarından biri; Tek Suçsuz'un haça gerilmesi, annesinin ve kendisine bağlı kalan havarinin gözleri önünde; onun giysileri için askerlerin kumar oynayıp zar atmaları; korkunç ölümüyle dünyaya en ölümsüz simgesini bırakışı; bir zengin mezarına gömülüşü, pahalı baharatlara ve kokulara bulanan bedeni Mısır keteniyle sarılarak, bir kral oğluymuş gibi. Tüm bunlara özellikle sanat açısından bakıldığında insan, şunu özlüyor: Kilisenin en yüce görevi bu trajediyi oynamak olmalıydı, ama kan akıtmaksızın; Efendisinin

acısını, diyaloglarla, kostümlerle, hatta jestlerle, mistik bir oyun biçiminde sunmalıydı. Yunan tiyatrosundaki koronun, ömrünü doldurmuşsa da, Kudas Töreni'nde papaza karşılık verme işleviyle canlandırılabileceğini düşünmek, bende zevkle karışık bir korku ve hayranlık uyandırır hep.

Kederin ve güzelliğin aynı anlamı taşıdığı, insanlara aynı bildiriyi ilettiği İsa'nın yaşamı, aslında pastoral bir şiirdir; sonunda tapınağın perdesi yırtılmış, yeryüzünü karanlık kaplamış ve mezarın kapısına taş yuvarlanmış olsa da. İsa, kendisinin de bir keresinde söylediği gibi, çevresine arkadaşlarını toplamış genç bir damadı andırır; bir vadide koyunlarıyla birlikte yeşil çimen ve serin pınar arayan bir çobandır o; bir türkücüdür, Tanrı Kenti'nin duvarlarını türkü tuğlalarıyla örmeye çalışan; sevgisine koskoca dünyanın dar geldiği bir sevgici. Onun mucizeleri bana, bir bahar başlangıcı kadar güzel ve öylesine doğal görünüyor. Bunlara inanmakta hiç güçlük çekmiyorum: varlığıyla bile kederli ruhlara huzur verecek kadar, giysilerine ya da ellerine dokunanlara acılarını unutturacak kadar etkileyici bir kişiliğe sahip oluşu; yaşam yolundan geçişi sırasında, yaşamın gizini daha önce görmemiş olanlarca bu gizin açıkça görülmesi ve zevkten başka tüm seslere sağır olanların da ilk kez sevginin sesini duymaları ve bunu 'Apollon'un lavtasının sesi kadar ezgili' bulmaları; onun yaklaşmasıyla kötü tutkuların kaçması ve hayalgücünden yoksun yaşamları bir tür ölümü andıran insanların, mezardan kalkarcasına doğrulmaları, onun tarafından çağrıldıklarında; yamaçta onun vaazını dinleyen kalabalığın, açlığı ve susuzluğu ve bu dünyayla ilgili her şeyi unutması; sofra başında onu dinleyen yoldaşlarına yavan yemeğin çok lezzetli, suyun da iyi şarap tadında gelmesi ve evin baştarıbaşa sümbül tazeliği ve kokusuyla dolu görünmesi.

St. Tomas, İsa'nın yaşamını bir İncil sayar; çok güzel bir beşinci İncil olarak kabul edebileceğimiz bu yaşam hakkındaki *Vie de Jésus* [17] adlı yapıtında Renan, İsa'nın, kendisini ölümünden sonra, sağlığındaki kadar çok sevdirmesinin benzersiz bir başarı olduğunu belirtir. Ve madem ki İsa, şairlerle birliktedir, öyleyse

(17) İsa'nın Yaşamı.

tüm sevenlerin yolgöstericisidir. O, şu gerçeği biliyordu: dünyanın, bilge insanlarca aranan en büyük gizi, sevgiydi ve yalnızca sevgiyle ulaşılabilirdi cüzamlının yüreğine ya da Tanrının ayaklarına.

Ama herşeyden önce İsa, en büyük bireycidir. Yaşananların sanatsal olarak özümsenmesi gibi, alçakgönüllülük de, bir bildiridir yalnızca. İsa'nın her zaman aradığı, insan ruhudur;onu 'tanrının ülkesi' diye adlandırır ve her insanda bulur. Onu küçük şeylere benzetir; ufacık bir tohuma, bir avuç mayaya, bir inciye. İşte bu yüzden, bir insan kendi ruhunun farkına varmak için, tüm uygunsuz tutkulardan, edindiği kültürden, sahip olduğu maddesel şeylerden, ister iyi olsunlar ister kötü, kurtulmak zorundadır.

Her felakete, irade gücümle, yaradılışımın direnciyle dayanmasını bildim, dünyada bir tek şeyim kalıncaya kadar. Ünümü, konumumu, mutluluğumu, özgürlüğümü, servetimi yitirdim. Hükümlü ve beş parasız bir insan oldum. Ama çocuklarım bana bırakılmıştı. Birdenbire onlar da elimden alınıverdi, yasa tarafından. Öyle korkunç bir darbeydi ki ne yapacağımı şaşırdım, kendimi dizüstü yere attım, boynumu büküp ağlarken kendi kendime, 'çocuk bedeni, Tanrının bedeni gibidir; ben ikisine de layık değilim'. diyordum. O an, benim kurtuluş anım oldu sanki. O an, benim için, her şeye boyun eğmekten başka yol kalmadığını gördüm. Tuhaf gelecek ama o gündenberi daha mutluyum. Çünkü ruhumun özüne ulaşmayı başardım. Ona, her bakımdan düşmanca bir tutum takınmıştım, yine de onu bir dost gibi beni bekler buldum. Ruhuyla bağlantıyı kuran herkes, İsa'nın önerdiği çocuk saflığına ulaşır.

Ölümlerinden önce 'kendi ruhlarına sahip olan'ların azlığı, trajik bir olgudur. 'Bir insanda en seyrek görülen şey, kendi özünden gelen eylemlerdir,' der Emerson. Bu, oldukça doğru. Birçok kişi, başka kişidir. Onların düşünceleri, başkalarının kanılarıdır; yaşamları, öykünmedir; tutkuları, aktarma tutkulardır. İsa, bireycilerin en büyüğü değil yalnızca; tarihte ilk bireycidir de. İnsanlar, onu, sıradan bir insansever olarak yorumlamaya ya da sistemsiz ve duygusal bir özgeci saymaya çalıştılar. Oysa o, bunların ikisi de değildi. Kuşkusuz acımıştır yoksullara, cezaevine kapatılanlara, düşmüş insanlara, zavallılara; ama zenginlere, yaşamlarında zevkten başka amacı olmayanlara, kendi

özgürlüklerini fırlatıp atarak birşeylerin kölesi olanlara, güzel giysiler giyip saraylarda oturanlara daha çok acıyordu. Zenginlik ve zevk, onun gözünde, yoksulluk ve kederden daha büyük trajedilerdi. Özgeciliğe gelince; bizleri yönlendirenin irademiz değil, eğilimlerimiz olduğunu ve devedikenlerinden üzüm ya da incir toplayamayacağımızı kim, ondan daha iyi bilebilirdi?

Başkaları için yaşamak, onun inancının esas hedefi değildi. Onun, 'düşmanlarınızı bağışlayın' demesi, düşmanı düşünerek söylenmemiştir; insanın kendi kurtuluşu için ve sevgi, nefretten daha güzel olduğu için söylenmiştir. Gençlere, 'Neyin varsa sat, yoksullara ver', diye seslenirken, yoksulların durumu değildir düşündüğü; genç insanın ruhunu, servetin kirletmekte olduğu ruhunu kurtarmaya yöneliktir bu sözler. Onun yaşama bakışı, sanatçınınkiyle birdir; o sanatçı ki gelişmenin kaçınılmaz yasası gereğince bilir şairin mutlaka şakıyacağını, heykeltraşın bronzu düşünceleriyle biçimlendireceğini, ressamınsa dünyayı kendi dünyasının aynası haline getireceğini; yabani akdiken nasıl baharda çiçek açarsa, başaklar hasat vakti nasıl altına dönüşürse ve ay, belirlenmiş yolculuğunda nasıl kalkandan orağa, oraktan kalkana dönüşürse.

Ama İsa, 'Başkaları için yaşayın,' öğüdünü insanlara vermemekle, bir insanın kendi yaşantısı ile başkalarının yaşantıları arasında hiçbir ayrım olmadığını vurgulamıştır. Böylece o, insana, büyütülmüş bir kişilik, bir Titan(18) kişiliği kazandırmıştır. Onun dünyaya gelişiyle, tek tek her insanın tarihi, dünyanın tarihine dönüşmüş, ya da dönüştürülebilir olmuştur. Kuşkusuz, kültür insanların kişiliklerini geliştirmiştir. Sanat, bize bin akıl verdi. Sanatçı duyarlığına sahip bir insan, Dante'yle birlikte sürgüne gider ve başkalarının ekmeğinin ne kadar tuzlu, merdivenlerinin nasıl dik olduğunu öğrenir; bir an, Goethe'nin içrahatlığını, dinginliğini yakalar; hatta Baudelaire'in Tanrıya şu haykırışını çok iyi anlar:

*"O Seigneur, donnez-moi la force et le courage*

*"De contempler mon corps et mon cœur sans dégoût"*(19)

Böyle insanlar, Shakespeare'in sonnet'lerinde, kendileri için zararlı olsa da onun aşkının gizini ele geçirirler ve bunu ken-

(18) Yunan mitolojisinde, Olimpos tanrılarından önce evreni yöneten dev soyu.
(19) Ey Tanrım, bana güç ver, cesaret ver de
Seyredebileyim bedenimi. gönlümü iğrenmeden.

dilerinin kılarlar; çağdaş yaşama yeni bir gözle bakarlar, çünkü Chopin'in noktürnlerinden birini dinlemişlerdir ya da Yunanlılara ait birşeylere dokunmuşlardır, belki de bir zamanlar saçları altın iplikler, ağzı nar gibi olan, çoktan ölmüş bir kadına yine çoktan ölmüş bir adamın tutkusunun öyküsünü okumuşlardır. Ama sanat duyarlığına dayanan bu algılama, ifade edilmiş şeylerin varlığını gerektirir. İnsan ve bildirisi, sözcüklerle ya da renklerle, besteyle ya da heykelle ortaya konmuş olmalıdır ya da Aeschylus tiyatrosunun renkli maskeleriyle, Sicilyalı çobanların boğum boğum kamıştan kavallarıyla.

Sanatçı için, yaşamı tümüyle gözler önüne sermenin yolu, yalnızca ifadedir. Onun için, dilsiz şeyler ölü demektir. Ama İsa için durum böyle değil. O, insanı ürkünç bir saygıyla dolduran hayalgücü genişliğiyle, dilsizliğin dünyasını, acının sessiz dünyasını aldı, kendi ülkesi haline getirdi, onun sözcülüğünü üstlendi. Kendilerinden sözettiğim kişileri, yani ezilmekten dilsizleşen ve 'sessizlikleri yalnızca Tanrı tarafından işitilen' insanları, kendine kardeş seçti. Körlerin gözü, sağırların kulağı olmaya çalıştı, dili bağlanmışların dudaklarındaki çığlık olmaya çalıştı. Onun isteği, konuşma gücünden yoksun sayısız insana, cennet diye bağırabilecekleri bir boru olmuştur. Acıyı ve kederi, kendi güzellik anlayışının gerçekleşme yolları sayan, sanatçıya özgü doğasıyla İsa, böyle bir düşüncenin, bedenlendirilmedikçe ve görünür hale sokulmadıkça bir değeri olamayacağını hissederek, kendini Kederlerin Adamı'nın imgesi kıldı ve bunu, hiçbir Yunan tanrısının ulaşamadığı büyüleyici, örnek bir sanat düzeyinde gerçekleştirdi.

Çünkü Yunan tanrıları, çevik bacaklarının beyaz ve al oluşuna karşın, göründükleri gibi değildiler. Apollon'un yuvarlak yüzü, tan vakti bir tepenin üzerindeki güneşi andırırdı, ayakları ise sabahın kanatları gibiydi; ama o, acımadan Marsyas'ı öldürmüş, Niobe'yi çocuksuz bırakmıştı. Atena'nın gözlerinin çelik kalkanlarında, Arachne için hiçbir acıma belirmemişti; görkemli görünüşü ve tavkuşlarından başka, Hera'nın soyluluğunu kanıtlayacak bir şeyi yoktu; Tanrıların Babası ise, insanların kızlarına düşkündü. Yunan mitolojisinin en anlamlı iki varlığı, din açısından, Olimpos tanrılarından olmayan, yeryüzü tanrıçası Demeter ve sanat açısından, ölümlü bir kadının oğlu, doğumuyla annesine ölüm getiren Dionysos'tu.

Ama Yaşam'ın kendisi, en aşağı ve en önemsiz katından, öyle birini ortaya çıkardı ki Proserpina'nın annesinden de, Semele'nin oğlundan da çok daha hayranlık vericiydi. Nazareth'de marangozun dükkanından, mitlerin ve destanların yarattığı kişiliklerin boy ölçüşemeyeceği kişilikte bir insan çıktı ve bu insan, Cithaeron dağında ya da Enna'da hiç kimsenin girişmediği bir işe, yani şarabın mistik anlamını ve çayırlardaki zambakların asıl güzelliğini dünyaya göstermeye, şaşılacak ölçüde kendini adadı.

Yeşua'nın Türküsü, 'O, insanların hor görülmüşü, dışlanmışıydı, kederlerin adamıydı ve acılarla tanışıktı ve biz ondan sanki yüzlerimizi gizlerdik,' diyordu; İsa'ya, bu sözler, kendisini önceden tanımlıyor, haber veriyor gibi geldi ve bu kehanet, İsa'da gerçekleşti. Bu ifade bizi korkutmamalı. Her sanat yapıtı, bir kehanetin gerçekleşmesidir; çünkü her sanat yapıtı, bir tasarının somutlaştırılmasıdır.(20) Tek tek her insan, bir kehanetin gerçekleşmesi olmalıdır; çünkü her insan, ya Tanrının aklındaki ya da insanın aklındaki bir ülkünün gerçekleşmiş biçimi olmalıdır. İsa, bu tipi buldu ve belirledi; böylece, Virgilius akımına bağlı bir şairin, bütün dünyaca 'beklenen' insan konusundaki düşü, Kudüs'te ya da Babil'de, yüzyıllarla ölçülen bir süreç sonunda, İsa'da gerçekleşti. 'Yüzü, herhangi bir adamın yüzünden daha bozuktu, biçimi insanoğlununkinden daha üstündü,' biçiminde dile getirilen özellikler, yeni idealin belirleyicileri olarak, Yeşua'nın farkettiği işaretlerdi; bunun ne anlama geldiğini anlar anlamaz sanat, tarihte sanatsal gerçekliği ilk kez kişiliğinde sergileyen adamın varlığına bir çiçek gibi açıldı. Çünkü, daha önce söylediğim gibi, 'sanatsal gerçek, dışa doğru olanın, içe doğru olanı yansıtması değildir; ruhun etleşmesi ve bedenin ruhla dolarak biçimin ortaya çıkmasıdır'.

Benim kanımca tarihin en üzücü olayı, İsa'nın kendi renaissance'ının, Chartres Katedrali'ni, Arthure söylencelerini, Assis'li ermiş François'nın yaşamını, Giotto'nun sanatını, Dante'nin *Tanrısal Komedi*'sini yarattıktan sonra, kendi doğrultusunda gelişmeye bırakılmaması, şu sıkıcı klasik Renaissance tarafından durdurulması ve yolundan saptırılmasıdır;

(20) "idea" sözcüğünü "tasarı" olarak çevirdik.
Yeşua: Bir Yahudi peygamberi.

bu sapmanın ürünleri ise Petrarch, Rafael'in freskleri, Palladio'nun mimarlığı, biçimci Fransız trajedileri, St. Paul Katedrali, Pope'un şiirleri ve bunlar gibi, dışarının malzemelerinden ve ölü kurallara göre yapılmış olan, ruhun yaratmasıyla içeriden fışkırmayan şeyler. Ama sanatta romantizm hareketinin oluşturduğu yapıtlarda mutlaka, herhangi bir biçimde İsa, ya da İsa'nın ruhu var olmaktadır. O, *Romeo ve Juliet*'tedir, *Kış masalı*'ndadır, Provençe şiirlerinde, *Eski Denizci*'de[21] ve *Acımasız Güzel*'de, Chatterton'ın *Şefkat Baladı*'ndadır.

Biz, en benzersiz yapıtları ve insanları ona borçluyuz. Hugo'nun *Sefiller*'i, Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri*, Rus romanlarındaki acıma teması, Verlaine ve Verlaine'in şiirleri, Burne-Jones'un ve Morris'in resimli camları ve duvar örtüleriyle on beşinci yüzyıl İtalyan tarzı yapıtları, İsa'nındır; nasıl ki Giotto burcu, Lancelot ve Guinevere, Tannhäuser, Michel Angello'nun kederli romantik heykelleri, sivri kemer mimarlığı, hele çocuk ve çiçek sevgisi, İsa'nındır. Çocuğa ve çiçeğe klasik sanatta gelişemeyecekleri, kımıldayamayacakları kadar dar yer ayrılmıştı; ama on ikinci yüzyıldan bu yana onlar, sanatta sürekli olarak varlıklarını göstermektedirler, farklı biçimlerde ve farklı zamanlarda, çocuklara ve çiçeklere yakışan bir yerinde duramazlık ve inatçılıkla ortaya çıkmaktadırlar. Gerçekten de, bahar mevsimini düşünürsek, çiçekler sanki bu mevsimden önce gizlenmişlerdir de, büyük insanların onları aramaktan bıkıp artık aramamasından korkarak bahar güneşinde ortaya çıkmışlardır sanırız; bir çocuğun yaşamı ise, nergizin açmasına uygun yağmurlu ve güneşli bir nisan gününden farksızdır.

İsa'yı bir destanın yüreği haline getiren, kendisindeki yaratıcı hayalgücüdür. Şiirsel dramların ve baladların çarpıcı kişilikli kahramanları, başkalarının hayalgücü tarafından yaratılmıştır; ama Nazareth'li İsa'yı yaratan, kendisinin hayalgücüdür. Onun kişiliğinin oluşumu da Yeşua'nın haykırışının rolü, ayın doğuşunda bülbülün şakımasının rolünden büyük değildir, hatta daha küçüktür. İsa, kehanetin hem doğrulayıcısı oldu, hem yalanlayıcısı. Çünkü bir beklentiyi yerine getiriyor, ama başka bir

(21) "Eski denizci", Coleridge'in şiiri; "Acımasız Güzel" Keats'in şiiri.

beklentiyi boşa çıkarıyordu.Bacon, 'her güzelliğin, yadırgatıcı bazı özellikleri vardır,' der; İsa ise, ruhla doğanları –yani kendisi gibi etkin bir güç olanları– rüzgara benzeterek, 'nerede kulak verilirse orada eser ve kimse bilemez bu rüzgar nereden gelir, nereye gider,' demiştir böyle insanlar için. Budur İsa'nın sanatçıları büyülemiş olmasının nedeni. O, yaşamın tüm renklerini kendinde topladı: Gizem, şaşırtıcılık, acıma, önericilik, coşku, sevgi. O, insanların hayranlık duygusuna seslendi ve kendisinin anlaşılmasını sağlayacak biricik tarzı yarattı.

Eğer İsa, 'yoğun bir hayalgücünün' ürünüyse, dünya da öyledir; bu düşünce, bana büyük zevk veriyor. *Dorian Gray*'de belirttiğim gibi, dünyanın büyük günahları, insanın kafasının içindedir; aslında her şey, kafamızın içindedir. Artık biliyoruz ki gözlerimiz görmez, kulaklarımız da işitmez. Bunlar, gerçekte, duyumları ileten, elverişli ya da elverişsiz, kanallardır. Kafamızın içinde gelincik kırmızı olur, elma koku kazanır ve tarlakuşu şakır.

Son zamanlarda, İsa'yla ilgili dört düzyazı şiiri incelemeye verdim kendimi. Noel'de, Kutsal Kitabın Yunanca yazılmış Ahit bölümünü tümüyle anlamayı başardım; her sabah, hücremi silip süpürdükten ve teneke kaplarımı parlattıktan sonra, İncil'deki Bildiri'lerin, rastlantı sonucu bir yerde bulduğum on iki dizelik bir bölümünü okudum. Güne başlamak için çok güzel bir yöntem bu. Herkes, düzensiz bir yaşam sürmekte olsa bile, böyle yapmalıdır. İncil'deki Bildiri'lerin, sürekli olarak, zamanlı zamansız okunması, bunların tazeliğini, saflığını, romantik çekiciliklerini yoketmiş bulunuyor. Onların öyle sık ve öyle kötü okunduğunu işittik ki artık böyle tekrarlamalar, ruha yararlı olmaktan çıktı. Yunancaya dönmek, dar ve karanlık bir evden zambak bahçesine geçmek gibidir.

Bana iki kat mutluluk veriyor, büyük bir olasılıkla İsa'nın *ipsissima verba*'sını, kendi kullandığı sözcükleri okumakta olduğumuzu düşünmek. Eskiden, İsa'nın Aramice konuştuğu sanılırdı. Renan bile, bu kanıdaydı. Artık bildiğimiz gibi, günümüzün İrlandalı köylülerine benzer biçimde Galileli köylüler, iki dil konuşuyorlardı ve Yunanca, Filistin'de, hatta tüm Doğu dünyasında kullanılan iletişim diliydi. İsa'nın söylediklerini, çevirinin çevirisi yoluyla bildiğimizi düşünmek hiç

hoşuma gitmez. İsa'yı karşılaşsalardı Charmides'in dinleyebileceğini, Sokrates'in onunla tartışmaya girebileceğini, Platon'un onu anlayabileceğini düşünmek hoşuma gidiyor benim; istiyorum ki İsa gerçekten εγε ειμι ο ποιμην ο καλος demiş olsun, çayırlardaki zambakları ve onların ne bir uğraşla elde edildiklerini ne de eğirilebildiklerini düşündüğünde söyledikleri tam tamına καταμάθετε τὰ κρινα του ἀγρου πως αυξάνει ου κοπιᾶ ουδε νηθει, olsun ve 'yaşamını tamamlandı, amacına ulaştı, en yetkin aşamaya vardı,' diye haykırdığında kullandığı son sözcük, ermiş John'un bize aktardığı sözcük olsun: τετελεσται— tamamdır.

İncil'de İsa'nın yaşamı hakkında anlatılanları –özellikle, ermiş John'un kendisinin, ya da onun adına ve pelerinine bürünmüş ilk ermişlerden birinin anlattıklarını– okurken, hayalgücünün hem ruhsal yaşantıya hem günlük yaşantıya temel olduğunun sürekli doğrulandığını görüyorum; İsa'nın hayalgücünü bir sevgi biçimi saydığını, sevgiyi ise kendisine sözcüğün tam anlamıyla efendi seçtiğini görüyorum. Cezaevi'nin pişmemiş kara ekmeği yerine beyaz ekmek yememe doktor tarafından izin verildi, altı hafta kadar önce. Bana göre, çok değerli bir yiyecek bu. Kuru ekmeğin bir insan tarafından böylesine değerli sayılması tuhaf görünebilir. Ama benim için gerçekten öyle değerli ki, yemeğimi bitirdiğimde teneke tabağımda kalan ya da masayı kirletmemek amacıyla örtü olarak kullandığım tüylü havluya düşen kırıntılar varsa onları dikkatle toplayıp yiyorum; açlıktan yapıyor değilim bunu –artık yeterli yiyeceğim var sayılır– sadece, bana verilenlerin hiçbir parçası boşa gitmesin diye. Böyle değer vermek gerekir sevgiye.

Büyüleyici kişiliğe sahip tüm insanlar gibi İsa, yalnızca güzel şeyler söyleme yeteneğine sahip değildi; başkalarının kendisine güzel şeyler söylemesini sağlama yeteneğine de sahipti. Ermiş Markos'un Yunanlı bir kadınla ilgili olarak bize anlattıklarını çok severim: Kendisi, Yunanlı kadının inanç gücünü sınamak için ona, İsrail oğullarının ekmeğini veremeyeceğini söylediğinde, yanıt olarak kadın, masanın altındaki küçük köpeklerin (κυνάρια sözcüğü, 'küçük köpekler' diye çevrilmelidir) yere çocuklarca düşürülen ekmek parçalarını yiyebileceklerini belirtmişti. Sevilmek ve beğenilmek, insanların çoğunun ya-

şamında amaç haline getirilmiştir; oysa bunlar, yaşamımızda amaç değil, araç olmalıdır. Bize herhangi bir sevgi gösterildiğinde, aslında buna değer olmadığımızı bilmeliyiz. Kimse, sevilmeyi haketmemiştir. Tanrının insanları sevmesi, iyi işlerle ilgili tanrısal emirde, sonsuz sevginin, sonsuz derecede değersiz olana gösterilmesi gerektiğinin yazılı olduğunu gösteriyor bize. Ama bu söylediklerim, dayanılamayacak kadar ağır geliyorsa, o zaman şöyle diyebiliriz: Herkes, sevilmeyi haketmiştir, hakettiğini düşünenlerin dışında. Sevgi, kutsanmış bir ekmektir, alınırken diz çökülmeli ve *Domine, non sum dignus*[22] bulunmalıdır bunu alanların dudaklarında ve yüreklerinde.

Yeniden yazacak olursam, sanatsal üretimi kastediyorum, kendimi ifade etmek amacıyla şu iki konuyu işleyeceğim: 'Yaşayış tarzında romantizmin öncüsü olarak İsa ve 'yaşayış biçimi olarak sanatsal yaşam'. Bunların ilki, kuşkusuz, çok çarpıcı bir konu; çünkü ben İsa'da, yalnızca üstün romantik kişiliğin özsel niteliklerini bulmakla kalmayıp romantik mizacın ikincil niteliklerini, hatta kararlılığı da buluyorum. Odur insanlara 'çiçekler gibi yaşam' sürmelerini öneren ilk kişi. Bu benzetme onundur. O, olmaları gereken tip olarak, insanlara çocukları gösterdi. Büyüklerin çocukları önek almalarını istedi; zaten ben de çocuklardan yararlanacağımızı düşünmüşümdür, kusursuz olandan yararlanmamız gerekiyorsa. Tanrının elinden insan ruhunun 'küçük bir çocuk gibi ağlayarak ve gülerek' çıktığını söylemiştir Dante; İsa da anlamıştı herkesin ruhunun *a guisa di fanciulla che piangendo e ridendo pargoleggia*[23] olması gerektiğini. O, yaşamın değişken, akıcı, etkin olduğunu ve yaşamı bir modele uydurmanın ölüm demek olduğunu hissetmişti. İnsanların maddeel, basit çıkarlara fazla düşkünlük göstermemelerinin gerektiğini, yararcılıktan uzak durmanın büyük bir erdem olduğunu, olan bitene fazla üzülmenin yanlışlığını kavramıştı. Kuşlar, tüm bu yanlışları yapmıyorlardı; insanlar niye yapacaktı? İsa, şu sözleriyle büyülüyor bizi: 'Yarından hiç kaygılanmayın; ruh, yemekten daha değerli değil midir? Beden, giysiden daha değerli değil midir?' Bu ifadelerden sonuncusunu bir Yunanlı da kullanabilirdi. Tam bir Yunanlı duyarlığıdır bu.

(22) Tanrım, buna layık değilim ben.
(23) Ağlayan ve gülen küçük bir kız çocuğu gibi.

Ama yalnızca İsa, bu ifadelerin ikisini birlikte kullanabilir ve böylece bize yaşamın en üstün tanımını verebilirdi.

Onun anlak anlayışı, tümüyle duygudaşlığa dayanır; doğrusu da budur. Onun tek söylediği, 'O kadının günahları bağışlanmıştır, çünkü o çok sevdi,' olsaydı, ölümü haklı kılmış olurdu bu sözler. Onun adalet anlayışı, şiirseldi; öyle de olması gerekirdi. Sefil bir insan, mutsuz oluşundan dolayı, cennete girecektir. Cennete girmesi için bundan daha iyi bir sebep göremiyorum. Bağda akşam serinliğinde bir saat çalışanlar kızgın güneş altında orada bütün gün çalışıp yorulanlar kadar ücret alırlar. Neden almasınlar? Belki de kimse bir şey haketmemiştir. Ya da bunlar, belki farklı türde insanlardır. İnsanları cansız şeyler sayıp hepsini aynı biçimde değerlendiren duygusuz, yaşamsız mekanik sistemlere İsa hiç katlanamazdı; çünkü ona göre, yasa diye bir şey yoktu; çünkü kuraldışılıklar vardı yalnızca ve böyle olmasaydı, herhangi bir insan ya da herhangi bir şey, belki var olamazdı dünyada!

Romantik sanatın temel ilkesi, İsa için, doğal yaşamanın tek ilkesiydi. Başka ilke tanımazdı o. Bir gün, karşısına, günah işlemekte iken yakaladıkları bir kadını getirdiler ve bu kadına uygulanacak hükmün yasadaki yerini gösterdiler ona, ne yapılması gerektiğini sordular; İsa, onları işitmiyor gibi, parmağıyla yere bir şeyler yazıyordu; bir yanıt vermesi için diretmeleri üzerine, bakışlarını yukarı kaldırdı, şunun söyledi: 'içinizde hiç günah işlemeyen kimse, o atsın ilk taşı bu kadına.' Yaşamayı haklı kılıyordu bu sözler.

Şiirsel bir doğaya sahip olan İsa, cahil insanları severdi. Cahil bir insanın ruhunda büyük düşünce için her zaman bir yer bulunduğunu bilirdi. Ama hiç katlanamazdı aptallara, özellikle de eğitimin aptallaştırdığı kimselere; bu aptallar, bir tekini bile anlamadıkları kanılarla doludurlar. Bilginin anahtarına sahip olan, belki de Tanrının ülkesinin kapısını açmak için yapılmış bu anahtarı kullanamayan, başkasının kullanmasına da izin vermeyen bir insan biçiminde tanımladığı aptal tipiyle, İsa, modern insanı tanımlamış oldu. O, en amansız savaşını kalınkafalılara karşı yürüttü. Bu savaş, tüm ışık çocuklarının yürütmesi gereken bir savaştır. Kalınkafalılık, İsa'nın yaşadığı çağın ve toplumun dokusu haline gelmişti. Düşünsel alandaki yeteneksizlikleriyle,

duyarsız saygınlık tutkularıyla, dinsel kurallara bıktırıcı bağlılıklarıyla, insanı geliştirmeyen başarılara tapmalarıyla, maddeci bir yaşamı amaç edinmeleriyle, kendilerini gülünç biçimde önemsemeleriyle, İsa'nın çağındaki Kudüslü Yahudiler, çağımızın İngiltere'sindeki kalınkafalıların dengiydiler. İsa, ahlaksızlığın taktığı 'saygınlık maskesini' alaşağı etti, bu benzetmeyi ölümsüzleştirdi. Maddeci başarıları aşağıladı, bunlarda hiçbir değer görmedi. Serveti, insanın üzerinde bir yük olarak nitelendirdi. Yaşamın, herhangi bir ahlak ya da düşünce sistemine kurban edilmesini işitmek bile istemedi. Kurallar ve törenler, insan için yaratılmıştı yoksa insan onlar için değil; İsa, bunu vurguladı. Yedinci gün tapınma kuralının bir yana bırakılmasını istedi. Soğuk insanseverlik, gösterişçi hayır kurumları, orta sınıfın pek düşkün olduğu bıktırıcı kuralcılık; bunlar, üzerlerine İsa'nın öfkeyle ve kararlılıkla yürüdüğü kötülüklerdi. Katı dincilik, bize göre, kolaycı, akılsızca bir kabulcülüktür; ama bu tür insanlarda, çok farklı bir şeydir, onların ellerinde korkunç, felç edici bir tiranlık olur. İsa, bunu süpürdü attı. Tek değerli şeyin ruh olduğunu gösterdi. O, bu tür insanlara, kutsal yasayı ve peygamberlerin yaşamını sürekli okudukları halde, bunlardan hiçbir şey anlamadıklarını göstermekten büyük mutluluk duyardı. Onların, kiliseye ödentilerini ve kederlerini bırakır gibi, günlerini tek tek, önceden belirlenmiş yükümlülüklerin düzenine vermelerine karşın İsa, her anı dolu dolu yaşamanın büyük değerini açıkladı insanlara.

Onun günahlarından kurtardığı kimseler, sadece yaşamlarındaki güzel anlar uğruna kurtarılmışlardır. Maria Magdalena, İsa'yı görünce, yedi sevgilisinden birinin armağanı olan, kaymaktaşından yapılmış değerli vazoyu kırar ve İsa'nın toprağa bulanık yorgun ayaklarına güzel kokuları döker; işte bu tek an yüzünden şimdi o, Rutlı ve Beatrice ile birlikte, Cennet'in bembeyaz güllerle kaplı bahçesinde, sonsuza kadar, oturmaktadır. Bu küçük dersle İsa, şunu öğretir bize: Her an, güzel yaşanmalıdır ve ruh, sevgilisinin sesine kulak vererek, hazırlanıp beklemelidir güveyin gelmesini; oysa kalınkafalılık, insan doğasının, hayalgücüyle aydınlanmamış yanıdır. İsa, yaşamın tüm güzel sonuçlarını aydınlanma yolları olarak görür; hayalgücü, ışıktan bir dünyadır. Dünya, onun tarafından yaratılmıştır; ama dünya, bunu

anlayamamaktadır; işte bundan dolayıdır hayalgücünün bir sevgi bildirisi oluşu ve insanları birbirinden farklı kılanın sevgi ve sevginin genişliği oluşu.

Ama İsa, günahlılara karşı takındığı tavırla, romantizmde en yüksek aşamaya varmıştır. Dünya, Tanrının mükemmelliğine en yakın varlık saydığı ermişlere sevgi duydu hep. İçindeki tanrısal sezgiyle İsa, sanki, insansal mükemmeliğe en yakın varlık saydığı günahlıları sevdi her zaman. En büyük arzusu, insanları dönüştürmek değildi, acıları ortadan kaldırmak da değildi. İlginç kişilikli bir hırsızı, cansıkıcı bir dürüst adama çevirmek değildi onun amacı. Günümüzdeki Hükümlülere Yardım Kurumu ve öbür etkinlikler, onun gözünde pek değer taşımaz. Bir meyhaneciyi bir yobaza dönüştürmek, büyük bir başarı değildi İsa'ya göre. Tam tersine İsa, dünyanın bugün de anlamadığı bir kavrayışla, günahı ve acıyı, güzel ve kutsal şeyler olarak, mükemmellik biçimleri olarak değerlendirdi.

Bu, tehlikeli bir düşünce gibi görünüyor. Öyledir; büyük düşüncelerin hepsi tehlikelidir. İsa'nın inancının bu olduğu hiç kuşku götürmez. Bunun doğru inanç olduğundan da ben kuşku duymuyorum.

Günah işleyen insan, pişmanlık duymalıdır elbette. Neden? Çünkü başka türlü anlayamaz ne yapmış olduğunu. Pişmanlık anı, başlangıç anıdır. Dahası; insan, kendi geçmişini ancak böyle değiştirebilir. Yunanlılar bunu olanaksız buluyordu; çok kullandıkları bir özdeyişe göre 'Tanrılar bile, geçmişi değiştiremez'. Ama İsa, en sıradan bir günahlının bile bunu yapabileceğini, hatta yapabileceği tek şeyin bu olduğunu gösterdi. İsa, kendisine sorulsaydı, hiç kuşku duymuyorum, şunu söyleyecekti: Mirasyedi, diz çöküp ağlamaya başladığı anda, servetini orospularla har vurup harman savurduğu anları, domuzların yediği çöplere açlık duyan bir çoban gibi yaşadığı anları, yaşamının güzel ve kutsal anlarına dönüştürür. Bunu anlamak için cezaevine girmek gerektiğini söyleme cesaretini buluyorum kendimde. Gerçekten öyle ise, cezaevine girmeye değer.

İsa'yla ilgili benzersiz bir olguyu vurgulamak isterim. Şafak vakitlerinden önce sahte şafaklar vardır ve kışın öyle güneşli günler olur ki akıllı çiğdemler buna aldanarak altınlarını zamanı gelmeden harcarlar ve bazı aptal kuşlar, eşlerini, ağaçlara yuva

kurmaya çağırırlar; böyle vakitler gibi işlev gören Hıristiyanlar vardı İsa'dan önce. Buna sevinmeliyiz. Üzücü olan, o zamandan beri böyle birinin ortaya çıkmayışıdır; tek bir kişiyi saymazsak: Assis'li ermiş François. Ama doğarken ona bir şair ruhu verdi Tanrı; ve o, daha genç bir adamken yaptığı mistik evlilikte kendine eş olarak yoksulluğu seçti; şair ruhuyla ve dilenci bedeniyle, hiç zorlanmadan buldu mükemmelliğe giden yolu. İsa'yı anladı, onun gibi oldu. Ermiş François'nın yaşamının tam bir *Imitatio Christi*[24] olduğunu anlamak için Liber Conformitatum'u okumamız gerekmez; onun yaşamı bir şiirdir, oysa adıgeçen kitap sadece bir düzyazı.

Gerçekten, İsa'nın tüm büyüleyiciliği buradadır: İsa, bir sanat yapıtıdır. İsa, aslında kimseye bir şey öğretmez, ama onun varlığına yakınlaştırılmakla insan, bir şey olur. Ve herkes, onun varlığına yakınlaştırılmaya yazgılıdır. Her insan, yaşamında en az bir kez, İsa'yla birlikte Emmaus'a doğru yürür.

Öbür konuya, sanatsal yaşamın davranışları yönlendirmesine gelince; benim bunu yeğlediğim kuşkusuz size tuhaf görünecektir. İnsanlar, Reading Cezaevi'ni göstererek, 'işte, sanatsal yaşamın götüreceği yer,' diyorlar. Daha kötü bir yere de götürebilirdi. Yaşamı, yolların ve araçların dikkatlice seçilmesiyle sağlanacak yararlar toplamı olarak kabul eden daha hesapçı kimseler, nereye gideceklerini bilirler hep ve oraya giderler. Kilisede hademe olmak ülküsüyle başlarlar ve hangi ortama ulaşırlarsa ulaşsınlar, kilise hademesi olmayı başarırlar; ama o kadar. Kendisinden başka bir şey olmak isteyen, örneğin milletvekili, zengin bir bakkal, ünlü bir avukat, yargıç ya da bunlar gibi sıkıcı bir şey olmak isteyen insanlar, olmak istedikleri şey olurlar kesinlikle. Cezalarıdır bu, onların. Maske takmak isteyenler mutlaka takacaklardır onu.

Ama yaşamın etkin güçleri ve bu güçlerin bedenlendiği insanlar için, böyle bir durum sözkonusu değildir. Tek amaçları, kendilerini gerçekleştirmek olan kimseler, nereye gitmekte olduklarını asla bilmezler. Bilemezler. Bir bakıma, Yunanlı kahinin söylediği gibi, insanın kendi benliğini bilmesi, gereklidir

(24) İsa'nın yaşamının benzeri.

kuşkusuz. Bilmenin ilk başarısı budur. Ama insan ruhunun bilinemez olduğunu kavramak, bilgeliğin en son başarısıdır. Sonuncu sır, insan benliğidir. Güneşi terazide tartsak, ayın kaç adım uzakta olduğunu hesaplasak, yedi kat göğün haritasını çıkarıp tüm yıldızları belirlesek bile, bilinemiyen bir şey kalır ki benliğimizdir. Kim kendi ruhunun yörüngesini saptayabilir? Oğul, babasının eşeklerini aramaya çıkarken ne kendisini bir Tanrı adamının, taç törenlerine özgü kutsal yağla beklediğini biliyordu ne de kendi ruhunun çoktan bir kral ruhu olduğunu.

Umarım, yetecek kadar yaşarım ve öyle yapıtlar üretirim ki, ömrümün sonunda 'Evet! İşte burasıdır sanatsal yaşamın insanı ulaştırdığı yer!' diyebilirim. Yaşam deneyimimde karşılaştığım en üstün yaşamlardan ikisi, Verlaine'in ve Prens Kropotkin'in yaşamlarıdır; ikisi de, cezaevinde yıllar geçirmiş insanlar. İlki, Dante'den sonra gelen tek Hıristiyan şair; öbürü, sanki Rusya'dan çıkmış güzel beyaz bir İsa. Son yedi ayda, dış dünyadan gelip beni bulan büyük dertlerin ardı kesilmemesine karşın, cezaevindeki tüm insanlara ve eşyalara sinen yepyeni bir ruhla tanışmış bulunuyorum; bana, anlatamayacağım kadar yardımcı oldu o; hapisliğimin ilk yılında çaresizlik ve umutsuzlukla yumruklarımı sıkıp 'Ne son! Ne korkunç bir son!' demekten başka bir şey yaptığımı anımsamıyorum; ama şimdi, onunla tanıştıktan sonra, şöyle demeye çalışıyorum ve kendime işkence etmediğim anlarda gerçekten, tüm içtenliğimle söylüyorum: 'Ne başlangıç! Ne görkemli bir başlangıç!' Belki öyledir gerçekten. Öyle olabilir. Eğer olursa, cezaevinde herkesin yaşamını değiştiren bu yeni kişiliğe borcum büyük olacak.

Anlayacağın gibi, geçen Mayıs'ta serbest bırakılsaydım, ki bunun için uğraşmıştım, hem buraya karşı, hem bütün görevlilere karşı bir nefretle çıkıp gidecektim ve bu, yaşamımı zehirleyip duracaktı. Aradan bir yıl geçti, yine içerideyim; ama insancıllık da, hepimizle birlikte buradadır; çıktığım zaman, burada hemen herkesin bana gösterdiği inceliği, anlayışı hep anımsayacağım ve serbest bırakıldığım gün pek çok kişiye teşekkürlerimi sunacağım, onlardan da beni anımsamalarını isteyeceğim.

Cezaevi duyarlılığı, kesinlikle ve tümüyle kötü. Çıktığımda, bunu değiştirebilmek için herşeyimi veririm. Elimden geleni yapacağım. Ama dünyada en kötü şey, insanlık ruhunun, yani sevgi

ruhunun, kiliselerde bulunmayan İsa'nın ruhunun buna, en azından, yürekte aşırı bir kırgınlık olmadan katlanmaya olanak vermemesidir.

Dışarıda beni birçok güzelliğin beklediğini de biliyorum: Assis'li ermiş François'nın nitelemesiyle 'ağabeyim rüzgar, kızkardeşim yağmur'dan tut da, büyük kentlerin mağaza vitrinlerine ve günbatımlarına kadar tüm güzellikler. Olan bitenlere karşın, yine de bana kalanların listesini yapmaya kalksam, nerede duracağımı bilemem; çünkü Tanrı, dünyayı, başkaları için olduğu kadar, benim için de yaratmıştır. Daha önce sahip olmadığım bir şeyle dışarı çıkacağım belki. Sana söylemeye gerek görmeyeceğim kadar açıktır, ahlakta reformu, tanrıbilimdeki Reform gibi anlamsız ve kaba bulduğum. Daha iyi bir insan olmaya niyetlenmek, gerçeğe aykırıdır, ikiyüzlülüktür; ama daha derinlikli bir insan olmak diye bir üstünlüğe sahiptirler acı çekmiş kimseler. Ben, bu üstünlüğe ulaştığım kanısındayım.

Özgürlüğüme kavuştuktan sonra, arkadaşlarımdan biri ziyafet düzenler de beni çağırmazsa, hiç üzülmeyeceğim. Kendi başıma mutlu olabilirim pekala. Özgürlükle, çiçeklerle, kitaplarla ve ayla, kim tam bir mutluluğa kavuşmaz ki? Hem, ziyafetler bana göre değil artık. Bir zamanlar öyle çok ziyafet verdim ki bıktım sonunda, Yaşamın bu yanı, benim için bitmiştir; bittiği de iyi oldu diyorum. Ama, özgür olduğumda, bir arkadaşımın, acı çektiği halde acısını benim paylaşmama izin vermemesi, daha büyük acı verir bana. Eğer o, yaslı evinin kapısını yüzüme kapatsa ben, tekrar tekrar gelir ve izin isterim, paylaşma hakkına sahip olduğum şeyi paylaşmaya. Beni, kendisiyle birlikte ağlamayı haketmeyecek kadar değersiz bulursa, bendeki acı, aşağılanmışlığın derin acısı olacak, onursuzluğu hakedişim korkunç gelecek bana. Ama böyle birşey olamaz. Kederleri paylaşmaya hakkım var; kim dünyanın güzelliğini görür, onun kederini paylaşırsa ve ikisinin de hayranlık uyandırıcı olduğunu kavrarsa o insan, kutsallık dünyasıyla doğrudan bağlantı kurar ve Tanrının gizine ulaşır, herhangi bir insanın başaracağı gibi.

Daha yoğun acı, dolaysız etkiler, yani daha büyük derinlik, yaşamıma olduğu kadar sanatıma da gelecek belki. Çağdaş sanatta, genişlik değil, yoğunluk hedeflenmelidir. Sanatta artık biz, tip yaratmakla ilgilenmiyoruz. Genele aykırı olanı yakalamak

zorundayız. Acılarımı, gerçek biçimleriyle aktarmayacağımı söylemem bile gereksiz. Sanat, öykünmenin bittiği yerde başlar çünkü; ama sanatıma, sözcüklerle daha zenginleşmiş belleğimden bir şeyler gelecek belki, daha güzel bir ahenk, daha çarpıcı yansımalar, daha sade bir kurgu, yeni bir estetik.

Dante'nin, Tacitus'u anımsatan korkunç ifadesiyle, *della vagina della membra sue*[25], 'organlarının kılıfından yoksun' bırakılan Marsyas, artık şarkı söyleyemedi, Yunanlılara göre. Apollon kazanmıştı. Lir, kavalı altetmişti. Ama Yunanlılar yanılıyordu belki. Çağdaş sanat yapıtlarının birçoğunda Marsyas'ın haykırışını duyuyorum. Bu ses, Baudelaire'de kızgın, Lamartine'de tatlı ve iniltili, Verlaine'de mistiktir. Chopin müziğinin ağır ayrışmalarında duyarız onu. Burne-Jones'un kadınlarını saran sıkıntı havasında o vardır. Matthew Arnold bile, lirik güzellikteki Callicles türküsünde 'tatlı ve inandırıcı lirin yengi'sinden, 'görkemli son zafer'den söz ettiği halde, bu sese sahiptir; dizelerindeki kaygılı ve acılı mırıltıdan kurtulmasını, izlemekte kararlı göründüğü Goethe ve Wordsworth sağlayamamıştır; Thyrsis'e ağıt yakmak ya da Bilgili Çingene'nin türküsünü söylemek istediğinde ise, kavalı seçmek zorunda kalmıştır duygularını ezgilendirmek için. Ama Frigyalı keçi-insan, ister susmuş olsun, ister olmasın, ben susamam. İfade etmek, benim için zorunludur; nasıl ki cezaevi duvarlarının üzerinden kendilerini gösteren ağaçların kara dalları için, rüzgarda çırpınacak yaprak ve çiçekler zorunludur. Sanatımla dünya arasında şimdi, derin bir uçurum var, ama sanatla benim aramda hiçbir şey yok, en azından ben olmayacağını umuyorum.

Her birimizin alınyazısı, farklı yazılmıştır. Benim payıma, toplumda rezil olmak, uzun hapislik, sefillik, yıkım, onursuzluk düştü, ama ben buna layık değilim –henüz değilim. İyi anımsıyorum, hep söylemişimdir; bana mor tabut örtüsüyle ve soylu keder maskıyla uğrayan gerçek bir trajediye katlanabilirim; ama modernliğin iğrenç tarafı şudur ki trajediyi bir komedi kılığına büründürür, böylece büyük gerçekler çok sıradan ya da grotesk görünür ya da anlatım gücünden yoksun. Modernliğin özelliği

(25) "Organlarının kılıfından." Apollon, müzik yarışmasında Marsyas'ın derisini yüzmüştü.

budur. Yaşamın belki her zamanki özelliği budur. Bir uğurda şehit olmanın, seyircilere hep tiksinti verdiği söylenmiştir. bu saptama, on dokuzuncu yüzyıl için de geçerlidir.

Benim trajedimde herşey iğrenç, bayağı, itici ve anlatım güzelliğinden yoksun; kendi giysilerimizdir bizi grotesk yapan. Biz kederin soytarılarıyız. Kalbi kırık palyaçolarıyız. Biz, hümor yaratacak biçimde tasarlandık. Londra'dan, 13 Kasım 1895 günü buraya getirildim. O gün, saat ikiden iki buçuğa dek, Clapham peronu'nda dikilmek zorunda kaldım, hükümlü giysilerim ve kelepçeli ellerimle, dünya seyretsin diye. Cezaevi hastanesinden, öylece, önemsiz bir şeymişim gibi çıkarılmıştım. Dünyanın en acaip nesnesi olmuştum. Beni görenler gülüyorlardı. Her gelen trenle seyirciler çoğalıyordu. Onları daha çok güldürecek bir şey yoktu sanki. Ama benim kim olduğumu öğrendiklerinde, daha da çok gülmeye başladılar. Tam yarım saat, alaycı kalabalıkla kuşatılmış olarak, kurşuni Kasım yağmurunda dikildim durdum.

Başıma böyle bir şeyin gelişini izleyen yıl boyunca, her gün, aynın saatte, o kötü gün için ağladım. Sana, bu trajik görünecek belki, ama o kadar da trajik sayılmaz. Cezaevindekiler için, gözyaşı dökmek, günlük yaşantının bir parçasıdır. Cezaevinde, hükümlünün ağlamaması, yüreğinin katılaştığını gösterir, mutlulukla dolduğunu değil.

Ama şimdi, kendimden çok, o gülenler için üzülmeye başladım. Elbette, beni gördüklerinde, kaidemde değildim, gülünçlük platfomundaydım. Şu var ki, insanları, yalnız kaidelerinde durdukları zaman değerli sayan bir anlayış, hayalgücünden yoksun demektir. Kaide, belki gerçek bir şey değildir. Gülünçlük platformu ise, korkunç bir gerçekliktir. Onların, kederi daha doğru yorumlamayı bilmeleri de gerekirdi. Kederin arkasında her zaman keder bulunur demiştim. Kederin arkasında her zaman bir ruhun bulunduğunu söylemek, daha akıllıca olur. Acı içindeki bir ruhla alay etmekse, iğrenç bir şeydir. Dünyanın şaşılacak kadar basit ekonomisinde insanlar, ne verirlerse onu alırlar yalnızca; şeylerin değersiz kabuklarını değil de içlerini görecek bir hayalgücünden ve acıma duygusundan yoksun olanlara, nasıl bir acıma geri verilebilir, küçümsemeden başka.

Bu cezaevine aktarılışımdan söz edişimin nedeni, ce-

zalandırılmamdan acı ve umutsuzluğun ötesinde bir şey elde etmemin benim için ne denli güç olduğunu göstermektir. Yine de, bunu başarmak zorundayım; zaman zaman, boyun eğmişlik ve razı olmuşluk duygularına ulaşmayı başardım. Bahar tümüyle, tek bir tomurcukta gizlenmiş olabilir ve tarlakuşunun aşağıda, topraktaki yuvası, birçok gül-kırmızı şafağın yaklaşan adımlarını müjdeleyecek sevinci barındırabilir. Böylece, yaşamdan bana kalan güzellikler, teslim oluşta, gurursuzlukta, alçakgönüllülükte bulunuyor belki. Ben ancak kendi gelişimimin yolunda ilerleyebilirim ve başıma gelen her şeyi kabul etmekle, kendimi buna layık hale getirebilirim.

Benim aşırı bir bireyci olduğum söylenmiştir hep. Aslında, eskiden olduğumdan daha fazla bireyci olmalıyım. Eski benliğimi kat kat aşmalıyım. Eskiden istediğimden daha azını istemeliyim dünyanın. Çünkü yaşamda çok bireyci oluşumdan kaynaklanmadı benim yıkımım, az bireyci oluşumdan kaynaklandı. Yaşamımda tek onur kırıcı, tek bağışlanmaz eylemim, Toplum'dan, bana yardım etmesini ve korumasını istemeye kendimi kaptırışım olmuştur. Topluma böyle bir başvuruda bulunmak, bireycilik açısından kötüydü; öyleyse ne olabilirdi özrü bu başvurunun? Ben, Toplumun güçlerini harekete geçirince Toplum bana dönerek şöyle dedi: 'Yaşamın boyunca benim yasalarımı çiğnediğin halde, seni korumaları için onları mı çağırıyorsun şimdi? Bu yasaların tümüyle uygulanmasını istemen gerekirdi. Başvurduğun şeyin sonuçlarına katlanacaksın? Sonuç, zindanı boylamam oldu. Hiçkimse, böylesine onur kırıcı biçimde ve bu denli onur kırıcı araçlarla düşürülmemiştir benim kadar. *Dorian Gray*'in bir yerinde, şunu yazmıştım: 'Hiçkimse, düşmanlarını seçerken fazla özen gösteremez' Bir parya tarafından kendimin de parya haline sokulacağını, pek aklıma gelmemişti.

Yaşamda kalınkafalılık, sanatı anlamayı beceremmemek değildir. Balıkçılar, çobanlar, çiftçiler, köylüler gibi canayakın insanlar, sanat hakkında bir şey bilmezler, yine de onlar dünyanın tadı tuzudurlar. Kalınkafalı insan odur ki Toplum'un ağır, hantal, kör, mekanik güçlerini destekler, sürdürür; ama karşılaştığı bir insanda ya da harekette bulunan dinamik, etkin gücü farketmez.

İnsanlar, benim öğle yemeklerinde, yaşamın zararlı yaratıklarını ağırlayışımı ve onlarla birlikte olmaktan zevk alışımı

korkunç buluyorlardı. Ama o zamanlar, yaşamımda da bir sanatçı olarak benim onlara bakış açımdan, onlar çok güzel göstergeler ve canlandırıcı etkenlerdi. Bu, panterlerle birlikte yemek yemeyi andırıyordu; bunun verdiği heyecan, tehlikeden daha fazlaydı. Torbadaki ya da sepetteki kobrayı büyüleyerek harekete geçirten, kukuletasını açtıran ve onu, akıntıda dinginlikle sallanan bir bitki gibi, havada ileri geri sallanmaya yönelten bir yılan büyücüsü sanıyordum kendimi. Benim gözümde, onlar altın yaldızlı yılanların en parlaklarıydılar, zehirleri sanki görkemlerinin bir parçasıydı.Onların bir gün, bir başkasının kaval sesine uyarak, ondan ödül almak amacıyla beni sokacaklarını bilmiyordum. Onları tanımış olmaktan hiç utanç duymuyorum; öylesine ilginç yaratıklardı ki... Bana asıl utanç veren şey, içinde bırakıldığım korkunç kalınkafalılık atmosferidir. Bir sanatçı olarak, ben, Ariel'le ilgileneceğime, Caliban'la güreşmeye kaptırmıştım kendimi. *Salomé, Florentine Tragedy, La Sainte Courtisane* gibi güzel, renkli, ezgili şeyler üreteceğim yerde, öyle bir duruma düşürdüm ki kendimi, uzun avukat mektupları yollamak ve o zamana dek karşı çıktığım şeylere başvurmak zorunluluğundan kurtulamadım. Clibborn ve Atkins, yaşama karşı giriştikleri utanç verici savaşlarda, görkemliydiler. Onları ağırlamak, olağanüstü bir serüvendi. *Baba* Dumas, Cellini, Goya, Edgar Allan Poe ve Baudelaire böyle yapmış olsalar gerekti. Ama, avukat Humphreys'e yaptığım o sayısız ziyaretleri anımsamak, bana tiksinti veriyor; soğuk büronun korkunç aydınlığında ciddi bir yüzle otururak ciddi yalanlar söylerdim dazlak bir adama, sonunda sıkıntıyla inler ve esnerdim. Orası, kendimi fırlattığım kalınkafalılık atmosferiydi; güzel, parıltılı, görkemli, cesaret verici her şeyden uzaklaşarak. Davranışta saygınlığın, yaşamda sofuluğun, sanatta ahlakçılığın savunuculuğuna soyunmuştum. *Voilà où mènent les mauvais chemins.*(26)

Hele senin, temel kişilik özellikleriyle babanı taklide çalışman, beni çok şaşırttı. Onun sana niçin örnek oluşturduğunu anlayamıyorum; oysa, iki insan arasında nefret varsa mutlaka bir bağ, bir tür kardeşlik de bulunduğu konusunda senin için uyarıcı olmalıydı. Bence siz, benzerlerin birbirini itmesi gibi tuhaf bir

(26) İşte, kötü yolların ulaştırdığı yer.

yasa gereğince, birbirinizden nefret ediyordunuz; pek çok bakımdan farklı olduğunuz için değil, birbirinizin pek benzeri olduğunuz için. Haziran 1893'te, Oxford'dan, derece alamadan ve önemsiz, ama babanın gelirine göre büyük bir borçla ayrıldığında sana baban çok kaba, aşağılayıcı bir mektup yazdı. Sen de ona daha kötü ve elbette daha az bağışlanabilir bir mektup gönderdin yanıt olarak; pek övündün bu yaptığınla. İyi anımsıyorum, bana, kendini çok beğenmiş bir tavırla, babanı 'kendisinin ticaret alanında' altedebildiğini söylemiştin. Doğru sayılır. Ama ne ticaret! Ne yarışma! Babanla birlikte, kuzeninin evinde oturduğun halde, sırf babana iğrenç mektuplar gönderebilesin diye buradan çıkıp yakın bir otele yerleşiyordun; bunu anlatarak babanın arkasından alay ederdin. Aynı şeyi bana da çok yaptın. Sürekli olarak bir lokantada benimle birlikte öğle yemeği yerdin; yemekte suratını asar ya da aksilik ederdin, sonra da White'in Kulübü'ne çekilir ve oradan bana iğrenç bir mektup yazardın. Bu konuda seninle baban arasındaki tek fark şuydu ki sen, mektubunu özel bir ulakla bana hemen ulaştırdıktan birkaç saat sonra evime gelirdin, özür dilemek için değil; Savoy'da akşam yemeğine yer ayırtıp ayırmadığımı, ayırtmadımsa nedenini sormak için. Bazan, saldırgan mektubunu daha ben okumadan, kendin gelirdin. Anımsıyorum; bir keresinde iki arkadaşını Café Royal'de yemeğe götürmemi istemiştin; bu kişilerden birini yaşamımda bir kez bile görmemiştim. İstediğini yaptım; yine senin isteğinle, önceden, çok pahalı bir yemeğin hazırlanmasını bildirdim. Aşçıbaşı, iyi anımsıyorum, özel olarak çağrıldı ve şaraplar özel olarak ısmarlandı. Sen, yemeğe geleceğin yerde, bizi yarım saat beklettikten sonra elime ulaştıracak biçimde Café'ye, bana aşağılayıcı bir mektup gönderdin. Ben, ilk satırı okuyunca, mektubun nasıl bir şey olduğunu anlayıverdim ve onu cebime sokarak arkadaşlarına senin birden hastalandığını, mektupta bu hastalığının belirtilerinin bulunduğunu açıkladım. Mektubu ancak, Tite Caddesine akşam yemeği için gitmek üzere giyindikten sonra okuyabildim. Bu mektubun pisliğini yarıladığım sırada, bir saralının ağzındaki köpükleri andıran böyle mektupları nasıl yazabildiğini büyük bir üzüntüyle merak ederken, hizmetçim içeri girdi ve bana senin salonda beklediğini, beni beş dakika görmek için direttiğini söyledi. Ona hemen senin yukarı çıkmanı bildirdim. Yanıma gel-

diğinde, gerçekten, çok korkmuş ve benzin solmuş görünüyordun; öğüdümü ve yardımımı istiyordun; çünkü öğrendiğine göre, Lumley'den bir adam, ki avukattı, senin hakkında Cadogan'da soruşturma yapıyordu ve sen, Oxford'la ilgili bir belanın ya da yeni bir tehlikenin tehdidinden korkuyordun. Seni sakinleştirdim, bunun bir borç senediyle ilgili olabileceğini söyledim, seni yemeğe götürdüm, akşamı yanımda geçirmeni sağladım. Yazmış olduğun çirkin mektup hakkında hiçbir şey demedim, sende sözetmedin ondan. Onu, bir mutsuzluk anının belirtisi saydım. Bu konuda en küçük bir imada bulunulmadı. Bana 2.30'da iğrenç bir mektup göndermek ve 7.15'te koşup yardımımı ve sevgimi istemek, senin yaşamının sıradan olaylarındandı. Böyle alışkanlıklarda babanı geçmiştin, öbür alışkanlıklarda geçtiğin gibi. Baban, sana yazdığı çirkin mektuplar mahkemede açıkça okunurken, doğal olarak utandı ve ağlar gibi yaptı. Senin ona yazdığın mektuplar böyle okunsaydı, dinleyenlerde daha büyük dehşet ve nefret uyandırırdı. Onu 'kendi ticaret alanında' altetmek için kullandığın dilde olsun, saldırı araçlarında olsun, babanı geride bırakmıştın. Açık telgraflardan ve posta kartlarından bile yararlanmıştın. Bence, insanları böyle huzursuz etme yöntemlerini, tek gelir kaynağı olarak bunlardan yararlanan Alfred Wood gibi insanlara bırakmalıydın. Değil mi? Onun sınıfından insanların, meslekleri gereği başvurdukları yöntemleri kullanmak, senin için zevkliydi, ama çok kötü bir şeydi. Saldırgan mektuplar yazmaya olan korkunç düşkünlüğünden vazgeçmedin, bunlar aracılığıyla ve bunlar yüzünden başıma bir sürü dert geldikten sonra bile. Bunu hâlâ, bir yeteneğin olarak görüyorsun ve arkadaşlarımın üzerinde de deniyorsun; Robert Sherard gibi, cezaevinde bana yardımı dokunmuş insanlara aynı şeyi yapıyorsun. Seni kınıyorum bunun için. Benim hakkımda *Mercure de France*'da, mektuplarımla birlikte olsun olmasın, bir yazı yayımlatmanı istemediğimi benden öğrenen Robert Sherard'a teşekkür etmen gerekirdi; çünkü bu konudaki düşüncelerimi ortaya çıkardı ve seni, belki farkında olmayarak bana eskisinden daha çok acı çektirmeye yönelmekten kurtardı. 'Düşürülmüş bir adam' için 'dürüst oyun' hakkında, koruyucu ve kalınkafalılık özellikleri taşıyan bir mektup, unutma ki, İngiliz gazeteleri tarafından havada kapılır ancak;

çünkü İngiliz gazeteciliğinin sanatçılarla ilgili tutumunu sürdürür böyle yazılar.

Ama aynı yazılar, Fransa'da yayımlatılırsa, beni gülünç bir duruma düşürür, seni de küçültür. Bir yazının, amacı ve yaklaşımı hakkında bilgi edinmeden, yayımlanmasına izin veremezdim. Sanatta, iyi niyetin en küçük bir değeri yoktur. Kötü sanat ürünlerinin hepsi, iyi niyetin ürünleridir.

Bana ilişkin konularda, hakkımda yazılar yayımlatılmasında, senin bana şiirlerini adamayı tasarlamanda, benim mektuplarımın ve armağanlarımın başkalarına iletilmesinde ve benzeri konularda benim isteğimin ve duygularımın dikkate alınmasını savunduğu için Robert Sherard'a sert mektuplar yazmakla kalmadın, onun gibi düşünen başka arkadaşlarıma da aynı şeyi yaptın. Canın sıkılmıştı; belki başkalarının da canını sıkmak istedin.

Hiç düşündün mü, korkunç hapisliğimin sürdüğü iki yıl boyunca bir arkadaşım olarak sana bağlımlı olsaydım ne kötü duruma düşeceğimi? Hiç aklına getirdin mi? Sonsuz bir şefkatle ve özveriyle, bana verdikleri avuntu ve sevinçle, ağır yükümü hafifleten, beni tekrar tekrar görmeye gelen, bana güzel ve duygudaş mektuplar yazan, işlerimi yürüten, geleceğimi düzenleyen, ve kötülemelere, alaylara, hatta hakaretlere karşı beni destekleyen o insanlara sen, teşekkür borcun olduğunu hiç düşündün mü? Ben, herşeyi onlara borçluyum. Hücremdeki kitapların parasını Robbie, kendi cebinden ödedi; serbest bırakıldığımda giyeceklerim, yine onun tarafından alınıp getirilecek. Bana sevgiyle, şefkatle uzatılan şeyleri almaktan utanmam; gurur duyarım hatta. More Adey, Robbie, Robert Sherard, Frank Harris, Arthur Clifton gibi dostlarımı gözümün önüne getiriyorum ve yardımlarını, bağlılıklarını, sevgilerini esirgememekle onların bende ne büyük değer kazandıklarını düşünüyorum. Cezaevi yaşamımda bana nazik davranan insanları aklıma getiriyorum; bunların içinde, görevi olmadığı halde bana 'Günaydın' ya da 'iyi geceler' diyen gardiyan da var; bunların içinde, sinirlerim bozuk olarak İflas Mahkemesine götürülüp getirilişim sırasında yolda beni rahat ettirmek için, kendilerinin gidip gelmeye artık alıştıkları bozuk yolda rahatsız olmamam için ellerinden geleni yapan polisler de var. Wandsworth'de avluyu arşınlarken beni

tanıyan o zavallı hırsız bile, cezaevi yaşamındaki uzun ve zorunlu suskunlukların insanlara kazandırdığı boğuk sesle bana şöyle fısıldamak inceliğini göstermişti: 'Sizin için üzülüyorum. Biz neyse; ama sizin gibi insanlar açısından, bu yaşantıya katlanmak çok zor'. Sanırım, böyle şeyler senin aklına hiç gelmemiştir. Yine de –eğer biraz hayalgücün varsa– anlayacaksın ki bir kişi bile yok, hepsinin içinde tek bir kişi bile yok diyorum, senin diz çöküp de ayakkabısının çamurunu silmekten gurur duymamanı gerektirecek.

Ailenle karşı karşıya gelişimin benim için ne korkunç bir trajedi olduğunu anlayacak kadar hayalgücün var mı acaba? Üstün bir toplumsal konuma, büyük bir ada, yitirilmeyecek kadar değerli bir şeye sahip bir insan için bunun nasıl bir trajedi olduğunu kavrayabiliyor musun? Ailenin, gerçekten iyi bir insan olan Percy dışında tüm büyükleri, diyebilirim ki, benim yıkımımda rol oynamıştır.

Annene biraz kırgın olduğumu söylemiştim sana; bu mektubu ona okutmanı, özellikle senin yararın açısından istiyorum. Eğer, oğullarından biri hakkında böylesine suçlamalarla dolu bir mektubu okumak ona acı veriyorsa kendisine anımsat ki entellektüel açıdan Elizabeth Barrett Browning'le, tarihsel önem açısından Madame Roland'la aynı düzeyde olan annem, dehasından ve sanatçılığından gurur duyduğu, saygın aile adını sürdürmeye her zaman layık gördüğü oğlunun iki yıl kürek cezasına çarptırılmasıyla, yüreğindeki acıya dayanamayıp öldü. Benim yıkımımda annenin rolünün ne olduğunu soracaksın. Anlatacağım. Sen, ahlakdışı sorumluluklarını nasıl benim üzerime yıkmaya çalıştınsa annen de aynı biçimde, sana ilişkin ahlaksal sorumluluklarını tümüyle benim üzerime yıkmaya çalıştı.O, bir annenin yapması gerektiği gibi senin yaşantın hakkında seninle kendisi konuşacağına, sürekli olarak bana mektuplar yazdı ve çok ciddi, korkmuşcasına bir dille rica da etti sana sözetmememi bana mektup yazdığından. Seninle annen arasında ne durumda kaldığımı görüyorsun. Bu durum, seninle baban arasında düştüğüm durum kadar kötü, saçma ve trajikti. 1892 Ağustos'unda ve aynı yılın 8 Kasımında, senin hakkında annenle iki uzun görüşme yaptım. Kendisine, niçin bu konuda doğrudan seninle konuşmadığını sordum, görüşmelerimizde; ikisinde de cevabı ay-

nıydı: 'Onunla konuşmaktan korkuyorum. Çünkü çok kızıyor'. Bu görüşmelerin ilkini yaptığımız dönemde ben, seni az tanımış olduğumdan, annenin ne demek istediğini anlamadım; ikincisinde, seni öyle iyi tanımış bulunuyordum ki, annenin neyi kastettiğini eksiksiz anladım. (Bu arada sen, sarılığa yakalandın; doktor tarafından, bir hafta Bournemouth'da dinlenmen önerilince, yalnızlıktan nefret ettiğin için seninle gelmemi istedin ve beni razı ettin.) Ama bir annenin ilk ödevi, oğluyla ciddi olarak konuşmaktan korkmak değildir. Eğer annen, 1892 Temmuzundaki sorununu farkedince bu konuda ciddi olarak seninle konuşmuş ve senin güvenini sağlamış olsaydı, ikiniz için de çok daha güzel, çok daha sevindirici sonuçlar elde edilirdi. Benimle gizli görüşmeler yapması tümüyle yanlıştı. Annenin bana boyuna, zarfın üzerinde 'özel' işareti bulunan notlar göndermesi, seni akşam yemeğine öyle sık çağırmamamı, sana hiç para vermememi rica etmesi ne yarar sağladı? Her notta, özellikle şu ifade vardı: 'Size yazdığımı Alfred kesinlikle bilmesin.' Böyle notlarla iyi sonuca ulaşılabilir miydi? Sen hiç yemeğe çağrılmayı bekledin mi? Asla. Elbette tüm yemeklerini benimle birlikte yiyordun. Karşı çıkamayacağım bir gerekçen vardı: 'Seninle yemek yemezsem, nerede yiyeceğim? Evimde yemek yiyeceğimi mi sanıyorsun?' Benimle yemek yemeni reddetseydim, çılgınca şeyler yapmakla tehdit ederdin beni; zaten yaptığın buydu. Annenin bana gönderip durduğu mektuplar ortaya çıkan sonuçtan başka, yani kendisinin ahlaksal sorumluluklarının akılsızca ve yıkıcı bir biçimde benim omuzlarıma yüklenmesinden başka bir sonuç verebilir miydi? Annenin, hem kendisine, hem sana, hem de bana büyük zararı dokunan zayıflığından ve cesaretsizliğinden, daha ayrıntılı sözetmek istemiyorum; babanın, iğrenç sahneler yaratmak ve toplumun ilgileneceği bir rezalet çıkarmak üzere evime geldiğini annen, öğrendiğinde, ciddi bir krizin yakın olduğunu görüp bunu önlemeye çalışamaz mıydı? Ama yapmayı düşünebildiği tek şey, George Wyndham'ı göndermek oldu, önermek için bana–neyi? Seni, aşamalı olarak kendimden uzaklaştırmamı. Sanki seni 'aşamalı olarak' kendimden uzaklaştırmak elimdeydi! Her yolu deneyerek arkadaşlığımızı sona erdirmeye çalışmıştım; bıktırıcı, iğrenç ve bana yıkım getirici bu bağı bir vuruşta koparmak için İngiltere'yi

terkedecek kadar uzağa gitmiş, yurtdışındaki adresimi yanlış bile vermiştim. Seni kendimden 'aşamalı olarak' uzaklaştırabileceğime inanıyor musun? Başarabilseydim, babanın bundan hoşnut kalacağına inanıyor musun? Onu durduramazdı bu; sen de biliyordun. Babanın asıl istediği arkadaşlığımızın sona ermesi değildi; toplumun önünde bir skandal çıkmasını istiyordu o. Bütün derdi buydu. Adı, gazetelerde yıllardır yer almamıştı. Toplumun önünde yepyeni bir kişilikle, sevgi dolu baba kişiliğiyle görünme fırsatını yakaladığına inanıyordu. Kendisinin hümor duygusu canlanmıştı. Seninle arkadaşlığımı bozsaydım, müthiş bir düşkırıklığına uğrardı baban ve başlayışıyla da, gelişimiyle de mide bulandırıcı olan ikinci boşanma davasıyla edindiği kötü ün, büyük olmadığı için, pek az hoşnut ederdi kendisini. Çünkü onun amacı, toplumun önünde sivrilmekti; yaygın deyimle, ahlak şampiyonu kimliğine bürünmek, günümüzün toplumsal ortamında, bir kerede kahraman olmanın en kısa yoludur. Oyunlarımdan birinde, bu toplumsal ortamın (karakterin), yılın altı ayında Caliban ikeıı, öbür altı ayında Tartuffe olduğunu söylemiştim; bu iki karakteri de kendinde somutlaştıran baban, sofuluğun, saldırganlığıyla, en tipik özellikleriyle tam bir temsilcisi oldu çıktı. Seni 'aşamalı olarak' uzaklaştırmak, başarılsaydı bile, hiçbir işe yaramayacaktı. Artık sen de kabul etmelisin ki, annenin o zaman yapması gereken tek şey, beni kendisiyle görüşmeye davet etmesi ve hem seni, hem kardeşini bu görüşmede hazır bulundurmasıydı ve kesin bir dille, bu arkadaşlığın bitirilmesi gerektiğini söylemesiydi. Böyle yapsaydı, kendisini en önce benim destekleyeceğimi görecekti ve odada hem Drumlanrig, hem ben varken korkmasına gerek kalmayacaktı seninle konuşmaktan. Ama böyle yapmadı. Kendi sorumluluklarından korkuyordu ve onları benim omuzlarıma yıkmaya çalışıyordu. Yaptığı tek şey, bana bir mektup yazmak oldu. Bu kısa mektupta benden, tutumunu düzeltmesi konusunda babana avukatımın yazdığı uyarıyı kendisine göndermememi istiyordu. Haklı sayılırdı. Avukatlara başvurarak beni korumalarını isteyişim, gülünç bir davranıştı. Ama annen, bu mektubunun yaratabileceği olumlu bir etkiyi, her zamanki dipnotla yok ediyordu: 'Size yazdığımı kesinlikle Aflred öğrenmesin.' Babana mektup yazışın, seni, nasıl coşturuyorsa, benim ona avukat mektupları gön-

derişim de öyle coşturuyordu. Senin önerinle yapmıştım bunu. Buna annenin kesinlikle karşı olduğunu sana söyleyemiyordum; çünkü bana yazdığı mektuplardan sana sözetmemem konusunda beni, en kutsal şeyler üzerine içtiğim andla bağlamıştı; ben de bu andıma aptalca bağlı kalıyordum. Annenin doğrudan seninle konuşmamakla yanlış davrandığını kavrıyor musun şimdi? Benimle, kapalı kapılar ardında görüşmeler yapması ve bana, havada dağılan mektuplar göndermesi yanlış değil miydi? Hiçkimse, kendi ödevlerini başkasına yıkamaz. Bu ödevler, sonunda asıl yükümlüsüne döner gelir, yapılmayı bekleyerek. Yaşam konusunda senin tek anlayışın, tek felsefen –bir felsefen olduğu söylenebilirse eğer– şuydu: Yaptığın her şeyin bedeli, başkası tarafından ödenmeliydi. Yalnızca parasal konuları kastetmiyorum –bu senin felsefenin günlük yaşantıya uygulanmasıydı sadece– bunun yanında en geniş anlamda, kendi sorumluluklarını başkasına yıkmanı kastediyorum. Bu düşünceyi, kendin için bir inanç haline getirmiştin. Bu felsefe, uygulanabilir olduğu sürece, çok başarılı oldu. Beni eyleme geçmeye kışkırttın; çünkü babanın, sana herhangi bir biçimde saldırı düzenlemeyeceğini ve benim, ikimizi de vargücümle savunacağımı, omuzlarıma yıkmak istediğin her sorumluluğu üstleneceğimi biliyordun. Bunda yanılmıyordun. Baban ve ben, farklı nedenlerle kuşkusuz, yapacağımızı umduğun şeyleri eksiksiz yaptık. Ama her şeye karşın, sen kurtulmuş değilsin aslında. 'Çocuk Samuel kuramı', kısaca böyle adlandırırsak, ancak herkesin bilmesi durumunda geçerlidir. Seninle ilgili olarak bu kuramı Londra'da tümden reddetmişlerdir, Oxford'da ise biraz alayla karşılamışlardır; ama bu, her iki yerde de seni bilen bazı insanların bulunmasındandır, her iki yerde de senin geçerken izlerini bırakmış olmandandır. Gelgelelim, bu iki kentin küçük toplumlarının dışında tüm dünya seni, ahlaksız sanatçı tarafından nerdeyse baştan çıkarılırken iyi kalpli babası tarafından kurtarılan iyi bir adam sanıyor. Büyük bir başarı gibi görünüyor bu. Ama aslında bunun seni kurtarmış olmadığını biliyorsun. Aptal bir jüri üyesinin sorduğu aptalca soruyu kastetmiyorum; yargıçla birlikte kimse değer vermedi ona. Benim kastettiğim, esas olarak, sensin belki. Sen yaptıklarını bir gün mutlaka düşüneceksin; olayların böyle sonuçlanmasından hoşnut değilsindir, olamazsın

da. Kendini mutlaka kınayacaksın. Pişkin bir surat, dünyaya gösterilecek en uygun şeydir; ama yalnız kaldığında, yani hiçbir seyircin olmadığında, sanırım, maskeni çıkarmak zorunda kalıyorsun. Yoksa, gerçekten boğulursun.

Aynı biçimde, annen de, kendisine ait büyük sorumlulukları, zaten yeteri kadar yükü olan bir başkasına yüklediğinden dolayı, zaman zaman üzülüyor olmalı. O, hem baba, hem ana görevlerini yerine getirmek durumundaydı. Bunlardan birini olsun, yerine getirdi mi acaba? Senin aksiliklerinle, kabalıklarınla, yarattığın çirkin olaylarla ben nasıl zor durumlarda kaldıysam, annen de öyle zor durumlarda kaldı. Karımı son gördüğümde –on dört ay oluyor– ona, Cyril için annelik yapmak yanında, babalık yapmakla da yükümlü olduğunu söyledim. Annenin seninle, bu mektupta açıkladığım ilgilenme biçimini, kuşkusuz daha ayrıntılı olarak, karıma anlattım. Tite sokağındaki adresime annenin, zarfında 'özel' yazılı, sonu gelmez notlar göndermesinin nedenini de söyledim; bunlar o denli sürekli gelirdi ki karım güler ve annenle benim herhalde ortaklaşa bir roman yazmakta olduğumuzu söylerdi. Kendisinden, Cyril'e karşı, annenin seninle ilgili tutumunu takınmamasını da rica ettim. Annen seni öyle yetiştirmeliydi ki bir suçsuzun kanını akıttığın zaman gidip ona söylemeliydin; o da, senin yerine, senin ellerindeki kanı temizleyebilmeli ve sonra pişmanlıkla ya da tövbeyle ruhunu nasıl temizleyeceğini öğretebilmeliydi sana; karıma bunu da söyledim. Ayrıca ona, bir başkasının yaşamının sorumluluğunu, bu kendi çocuğu olsa bile, yüklenmekten korkuyorsa kendisine yardım edecek bir vasi seçmesini önerdim. Sevinerek belirteyim öyle yaptı. Soyu temiz, kültürlü, sağlam kişilikli, kendi kuzeni olan Adrian Hope'u seçti; Tite Caddesinde senin bir kez gördüğün bu insan, Cyril'e ve Vyvyan'a çok güzel gelecekler hazırlayacak. Madem annen seninle ciddi olarak konuşmaktan korkuyordu, akrabaları arasında sana kendisini dinletecek birini bulmalıydı. Ama hiç korkmamalıydı aslında. Seninle çatışarak da olsa konuşmayı göze almalıydı. Ortaya çıkan sonuca bir bak. Hoşnut mu bundan annen şimdi?

Biliyorum, annen beni suçluyor. Bunu, seni tanıyanlardan işitmiyorum; seni tanımayan ve tanımak da istemeyenlerden işitiyorum. Sık sık işitiyorum bunu. Örneğin, genç bir adama daha

yaşlı bir adamın egemen oluşundan sözediyor annen. Bu, onun en sık kullandığı yaklaşımlardan biridir; çünkü genel önyargıya ve bilgisizliğe, her zaman başarılı sonuç verecek bir başvurma yoludur bu. Seni nasıl egemenliğime almış olduğumu sormam bile gereksiz sana. Senin üzerinde hiçbir etkim olmadığını biliyorsun. Bu, senin en sık övündüğün bir durumdu; gerçeğe uygun tek savındı. Gerçekten de, senin neyini etkilemiş olabilirdim? Beynini mi? Geriydi o. Hayalgücünü mü? Ölüydü o. Yüreğini mi? Doğmamıştı ki. Şimdiye dek yaşamımdan geçmiş olan insanlar içinde tek kişiydin sen, herhangi bir yönde etkileyemediğim. Seni iyileştirmeye uğraşırken senden kaptığım hastalıkla ateşler içinde yattığım sırada, bana bir fincan süt getirmen için bile etkileyememiştim seni: hasta odasında bulunması gereken şeylerden yoksun olduğumu görmeni ya da iki yüz metre ilerdeki kitapçıya gidip bana, kendi paramla satın alacağın bir kitap getirme zahmetine katlanmanı sağlayacak kadar etkileyememiştim seni. Çalışmalarım sırasında ise, çarpıcılık açısından Congreve'i, felsefe bakımından Oğul Dumas'yı ve sanırım öbür nitelikler bakımından başka sanatçıları geride bırakacak komediler yazmaya koyulduğum zamanlarda, odamdan çıkmanı ve çalışan her sanatçının gereksindiği yalnızlıkla beni başbaşa bırakmanı sağlayacak kadar etkim yoktu senin üzerinde. Beıı nereyi bir çalışma odasına dönüştürsem, sen hemen orayı kendin için bir dinlenme salonu, sigara tüttürüp içki içerek saçma şeylerden söz ettiğin bir yer haline getiriyordun. 'Genç bir adamı daha yaşlı birinin etkilemesi' savı, ben işitmeden önce, mükemmeldi; ama işittiğimde, gülünç oluverdi. Sen işittiğinde ise, gülümsemişsindir –bunu yapmayı kesinlikle hakettin. Annenin para konusunda söylemekte olduğu şeyler de sık geliyor kulağıma. Senin para ihtiyacını karşılamamamı benden hep rica ettiğini söylüyor. Gerçekten doğru bu söylediği. Hep mektup yazmıştır bana, 'size yazdığımı lütfen Alfred öğrenmesin' ricalarıyla. Ama seıiin sabah traşından, gece araba gezintilerine kadar her giderini tek tek karşılamak zorunda kalmak, hiç de zevkli değildi benim için. Dayanılmaz bir yüktü. Hoşnutsuzluğumu sık sık bildirirdim sana. Hep söylerdim – anımsıyorsun değil mi?– beni 'yararlı' bir insan olarak görmenden nefret ettiğimi, çünkü sanatın kendisi gibi sanatçının da

özünün yararsızlık olduğunu. Böyle konuştuğumda sen çok kızardın. Doğru söz, her zaman seni kızdırmıştır. Doğruyu dinlemek de güçtür, söylemek de. Sonuçta, ne görüşlerini değiştirdin, ne yaşam tarzını. Günboyunca yaptığın her şeyin parasını ödemek zorunda kaldım, her gün. Saçma denecek kadar iyi niyetli ya da aşırı aptal olanlar yapardı bunu yalnızca. Bense, bu ikisinin tam bir bileşimiydim yazık ki. Sana ne zaman, gereksindiğin parayı annenden almanı önersem, güzel ve erdemli bir yanıt verirdin bana. Annenin babandan aldığı –sanırım, yılda 1500 pound– ödeneğin, onun durumundaki bir hanımefendi için yetersiz olduğunu ve ondan, şimdiye dek aldığın paraya ek bir para isteyemeyeceğini söylerdin. Annenin, toplumsal konumu bakımından, zevkleri bakımından, gelirinin kesinlikle yetersiz olduğunu söylemekte haklı sayılırdın; ama kendi lüks yaşantını benim sırtımdan sürdürmenin özrü haline getirmemeliydin bunu; tam tersine, yaşamında tutumlu olmayı öğretmeliydi bu sana. Gerçek şu ki sen tipik bir duygucuydun, akılcı değil; hâlâ da öylesin, sanıyorum. Duygucu demek, duygulanma lüksünü, hiçbir bedel ödemeden elde etmek isteyen demektir. Annenin kesesini korumayı amaçlaman, iyiydi. Aynı şeyi benim keseme yapman kötü olurdu, sence.

Umuyorum, bir gün geçmişe dönüp bakacaksın ve annenin parasıyla ilgili olarak takındığın tavrı, benim parama karşı takındığın tavırla kıyaslayacaksın ve gurur duymayacaksın kendinle; belki bir gün,bu mektubu annene göstermezsen, kendin söyleyeceksin ona, benim razı olup olmadığımı önemsemeden benim sırtımdan geçindiğini. Bu olgu, senin bana bağlılığının çok tuhaf ve beni özellikle en bunaltan biçimiydi. En büyük ödemeler için olduğu gibi, en küçük ödemeler için de kendini bana bağımlı kılman, senin gözünde, seni çocukluğun tüm sevimliliğiyle donatıyordu ve zevk aldığın her şeyin parasını benim ödememde diretmenin, seni sonsuz gençliğin gizine ulaştırdığını düşünüyordun. İtiraf edeyim ki, annenin hakkımda söylediklerini öğrenmek, acı veriyor bana; eğer o, senin soyunun bana getirdiği yıkım hakkında pişmanlık ya da üzüntü belirtecek tek sözcüğe sahip değilse, susup otursun daha iyi; bu sözlerime, düşünürsen senin de hak vereceğine inanıyorum. Bu mektupta, düşünsel alandaki ilerleyişimi ya da başarmayı umduğum yenilikleri gös-

teren bölümler, herhalde annenin okumak isteyeceği şeyler değildir. İlgisini çekmeyecektir. Ama senin yaşamını ele alan bölümleri, ona okuturdum, senin yerinde ben olsaydım.

Gerçekten, senin yerinde ben olsaydım, insanlar tarafından, sahte tavırlarıma bakılarak sevilmiş olmaktan üzüntü duymazdım. İnsanın, yaşamını bütün dünyaya seyrettirmesi için hiçbir neden yok. Dünya, olayların perde arkasını göremez. Ama sevgisini kazanmak istediğimiz insanlara karşı, böyle tavırlarla görünemeyiz. Eşi bulunmaz bir arkadaşım –benimle dostluğunu on yıldır sarsıntısız sürdüren bir insan– bir süre önce, beni görmeye geldi ve hakkımda yayılan söylentilerin bir tekine bile inanmadığını söyledi bana; beni nerdeyse tümüyle suçsuz bulduğunu, iğrenç bir komplonun kurbanı olarak gördüğünü bilmemi istedi. Böyle konuşması üzerine, benim gözlerimden yaşlar fışkırdı; kendisine, hakkımdaki suçlamalardan birçoğunun yalan ve iğrenç bir düşmanlığın ürünü olduğunu, ama benim de yaşamımın sapkın tutkularla dolu geçtiğini açıkladım ve bunu, benim yaşamımın gerçeği olarak kabul etmez ve tümüyle kavramazsa, kendisiyle artık belki arkadaş olamayacağımızı, hatta bir araya gelemiyeceğimizi söyledim. Bu sözlerim, onu alt üst etti; ama biz, arkadaştık ve ben onun dostluğunu yalanla, sahte tavırlarla kazanmadım. Sana daha önce söylediğim gibi, doğruyu dile getirmek, acı verir, güçtür. Yalanlar söylemeye zorlanmak, çok daha kötü bir şeydir.

Son duruşmamda, sanık yerinde otururken, Lockwood'un benimle ilgili müthiş suçlamalarını dinleyişimi anımsıyorum; onun konuşması, sanki Tacitus'un konuşmasıydı, sanki Dante'den bir parçaydı, sanki Roma papaları hakkında Savonarola'nın suçlamalarından biriydi ve ben, işittiklerimden dehşete kapılıp titrerken, birden şunu geçirdim aklımdan: *Bütün bunları ben, kendi hakkımda söyleseydim, ne güzel olurdu.* O zaman anladım birden: Bir insan hakkında söylenenler, hiç önemli değildi. Önemli olan, bunları kimin söylediğiydi. İnsanın en yükseldiği an, bundan hiç kuşku duymuyorum, tozun toprağın içine diz çöktüğü, göğsünü dövdüğü, yaşamının tüm günahlarını anlattığı andır. Senin için de geçerlidir bu. Sen, ne olursa olsun, yaşamını annenin biraz bile senden öğrenmesini sağlasaydın, çok daha mutlu olurdun. Ona, 1893 Aralık ayında, senin yaşantınla ilgili çok şey

anlatmıştım; ama bazı sırları saklamış, bazılarını üstükapalı geçmiştim, zorunlu olarak. Anlattıklarım, onun seninle ilişkilerinde dalıa atak davranmasını sağlamamış görünüyordu. Ters bir etkiyle, gerçeklere daha dikkatli bakmaktan sakınmaktaydı. Sen kendin onunla konuşsaydın, sonuç farklı olurdu. Sözlerim sana genellikle çok acı gelebilir, ama olguları yadsıyamazsın. Olanlar, anlattığım gibi oldu; eğer bu mektubu yapman gerektiği gibi dikkatle okumuşsan, kendinle yüzyüze gelmişsindir.

Sana şimdi, ve ayrıntılı olarak, bu mektubu yazmış bulunuyorum; çünkü, benim cezaevine girişimden önceki üç yıllık yıkıcı arkadaşlığımız boyunca bana nasıl davrandığını kavraman gerekiyordu; bitimine iki ay kalan hapisliğim süresince benimle ilgili nasıl bir tutumun olduğunu görmen gerekiyordu; cezaevinden çıktıktan sonra kendime ve başkalarına karşı nasıl bir tavır takınmayı umduğumu bilmen gerekiyordu. Mektubumun kurgusunu değiştiremem, onu yeni baştan da yazamam. Onu, birçok yerindeki gözyaşı lekeleriyle, bazı yerlerindeki üzüntü ve acı göstergeleriyle, olduğu gibi kabul etmelisin ve üzerindeki leke ve düzeltmelere karşın, onu elinden geldiğince iyi okumalısın. Mektupta düzeltmeler yaptım; çünkü sözcüklerim, düşüncelerimin kesin ifadeleri olmalıydı; ayrıca, fazla sözcük kullanarak ya da gerekli sözcükleri kullanmayarak, herhangi bir anlam çarpıklığı yaratılmamalıydı. Dilin akord edilmesi gerekir, bir keman gibi; şarkıcının sesinde ya da çalgının tellerinde aşırı titreşim de, az titreşim de ezgiyi nasıl bozarsa, gereğinden fazla ya da az sözcük de, mesajı öyle bozar. Şimdi, mektubumun her tümcesi, anlam bakımından gereklidir; anlatım güzelliği olsun diye konmuş değil hiçbiri. Nerede bir karalama ya da ekleme, gerçi hafifçe ve özenle, yapmışsam bunun nedeni, gerçek izlenimlerimi aktarmak, duygu ve düşüncelerimin tam eşdeğerlerini bulmak isteyişimdir. Duyumsamada ilk ulaşılan şeye, anlatımda en son ulaşılır.

Bunun sert bir mektup olduğunu kabul ediyorum. Seni kayırmadım. Belki sen de içinden şunu söylüyorsun: En küçük acılarımdan, en önemsiz kayıplarımdan bile seni sorumlu tutmanın sana haksızlık olacağını kabul ettiğim halde, yaptığını bundan başka bir şey olmadı; senin yapını, gram gram tartıp bir değer biçtim. Evet, doğru bu. Ama seni terazinin kefesine ko-

yanın yine sen olduğunu unutma.

Unutma: Kefenin birine, benim hapisliğimin bir tek anını koysak, senin bulunduğun taraf, dengeyi bozar. Gösteriş tutkusu, sana teraziyi seçtirdi ve ona sımsıkı sarılmana neden oldu. Arkadaşlığımızın büyük psikolojik yanlışlıklarından biri *buradaydı*: Oransızlık. Sen, sana çok büyük gelecek bir yaşama girmeye uğraştın; oysa böyle bir yaşamın yörüngesi, senin hem dönme gücünü, hem görme gücünü aşıyordu; böyle bir yaşamda düşünceler, acılar ve eylemler, yoğun anlamlıdır, geniş ilgi alanını gerektirirler ve gerçekten de, çok fazla yüklüdürler güzel ya da çirkin sonuçlarla. Senin basit tutkulardan ve düşüncelerden oluşmuş küçük yaşamın kendi küçük uzayında gözalıcıydı. Bu küçük uzayda, yani Oxford'da, senin başına gelebilecek en kötü şey, Dean'dan ya da başkandan azar işitmekti; en büyük heyecanı ise, ırmağın başlangıcı olan Magdalen'e gittiğinde ya da baharda kutsal şenlik ateşi yaktığında duyuyordun. Sen Oxford'dan ayrıldıktan sonra yaşamın, kendi uzayında kalmayı sürdürmeliydi. Sen, kendi varlığınla, kusursuzdun. Çağdaş insanın tam bir örneğiydin. Yalnız benimle ilişkilerinde kötüydün. Sorumsuz israfçılığın, bir cinayetti. Gençlik israfçıdır her zaman. İsraflarını ödemeye beni zorunlu kılmandı kötü olan. Zamanını sabah akşam birlikte geçireceğin bir arkadaş edinmek istemen, güzeldi, çekiciydi. Ama bağlanacağın arkadaş, bir edebiyatçı ya da başka bir sanatçı olmamalıydı; çünkü senin sürekli varlığın, onların yaratma yeteneğini felç ederdi. Akşamı geçirmenin en iyi yolu olarak, Savoy'da bir şampanya içmek, ardından müzikholde bir loca tutmak, en sonunda Willis'te bir şampanyayla ağzı tatlandırmak isteyişinde hiçbir kötülük yoktu. Londra'da zevk sahibi birçok genç adamın ortak tutkusuydu bu. Hiçbir olağandışılık yok bunda; White'ın kulübüne üye olduğunun bir göstergesidir. Ama böyle bir yaşantıyı sana benim sağlamamı istemeye hakkın yoktu. Benim dehamın değerini gerçekte kabul etmediğini ortaya koyuyordu bu. Babanla arandaki savaşa gelince; niteliği ne olursa olsun, bu savaş sizin aranızda kalmalıydı. Gözlerden ırak yürütülmeliydi. Bunu, tarihin yüksek sahnesinde, dünyanın gözleri önünde, bir traji-komedi olarak sergilemek isteyişin, yanlıştı; beni, bu çirkin yarışmada üstün gelenin ödülü haline getirmemeliydin. Babanın senden nefret edişi, senin de

babandan nefret edişin, İngiliz halkını hiç ilgilendirmezdi. Böyle duygular, İngiliz ev yaşamında çok olağandır ve ait oldukları yerin, yani evin içinde tutulmalıdırlar. Evin dışında, yersizdirler. Onları dışarı aktarmak, suçtur. Aile yaşamı, sokaklarda dalgalandırılacak bir kızıl bayrak değildir, çatılarda boğuk boğuk öttürülecek bir boru da değildir. Aile yaşamını, bulunması gereken yerin dışına çıkardın, nasıl ki kendini bulunman gereken yerin dışına çıkardın. Ama bulunmaları gereken yeri terkedenler, sadece çevrelerini değiştirmiş olurlar, kendilerini değil. Girmiş oldukları bu yeni atmosfer için gerekli duygu ve düşüncelere sahip değildirler. Güçleri yetmez buna.

Duyarlık gücü, *Intentions*'da belirtmiştim, yoğunluk ve süre bakımından fiziksel güç gibi, sınırlıdır. Küçük kadeh, alabileceğinden fazlasıyla doldurulamaz; ama Burgundie'nin mor fıçıları, ağızlarına dek şarapla doldurulabilir ve İspanya'nın kayalı bağlarından toplanan üzümleri çiğneyenler, dizlerine kadar bu yığınlara gömülebilirler. Büyük trajedilere dolaysız ya da dolaylı yoldan neden olan kimselerin, bu trajik duruma uygun duyguları paylaştıklarını sanmak, en yaygın yanlışlıktır. Onlardan bunu beklemek, dünyanın en yıkıcı yanlışlığıdır. Kurban edilen insan, ateşten gömleğe bürünmüşken, seyredebilir Tanrının yüzünü; ama çıraları koyan ya da hava alsın diye odunları gevşeten biri, bu sahnenin karşısında, öküzü kesen bir kasap, ormanda ağacı deviren bir kömürcü, çimenleri biçerek ilerlerken bir çiçeği biçiveren bir tırpancı kadar duygulanabilir ancak. Büyük tutkular ve acılar, büyük ruhlar içindir; yüce olguları görebilmek için, onlarla aynı düzeyde bulunmak gereklidir. Heyecanlarımızı, karşılıksız edinebileceğimizi sanırız. Oysa, olanaksızdır bu. Hatta en güzel ve en özveri gerektiren heyecanların bir bedeli vardır. Tuhaf görünse de, budur onları güzel kılan. Halkın düşünsel ve duygusal yaşamı, çok aşağı bir düzeydedir. Bu insanlar, düşüncelerini nasıl, gezici bir kitaplıktan –çağın ruhsuz *Zeitgeist*'inden, hafta sonunda kirletilmiş olarak geri vermek üzere– ödünç alırlarsa, aynı biçimde heyecanlarını da ödünç olarak almaya çalışırlar ya da reddederler bunların faturalarını ödemeyi. Böyle bir yaşam anlayışının ötesine geçmeliyiz; bir heyecanın bedelini ödemeye zorunlu olursak, onun değerini an-

larız ve bu konuda daha yetenekli oluruz. Unutma ki, duygucu olmak, sinik[27] olmak demektir. Aslında duyguculuk, sinizmin tatile çıkmasıdır. Sinizm, artık fıçıdan çıkıp[28] kulübe girince, entellektüellik açısından çekici gelebilir, ama ruhsuz insanların görkemli felsefesi olmaktan fazla bir değer taşımaz. Toplumsal bir geçerliliği vardır; elbette bir sanatçı için, tüm ifade biçimleri ilginçtir; ama acınacak bir duruma düşmek olur bu, çünkü gerçek bir sinik için hiçbir şey kesin değildir.

.....

Tiyatro edebiyatında, Rosencrantz ve Guildenstern tiplerinin çiziminde Shakespeare'in sanat açısından ulaştığı düzeyi, gözlem inceliğini aşacak bir başarı tanımıyorum ben. Onlar, Hamlet'in üniversite arkadaşlarıdır. Kendisine yoldaşlık etmişlerdir. Birlikte geçirdikleri güzel günlerin anılarını da getirirler yanlarında. Onlar kendisine rastladıklarında Hamlet, kendisinin mizacındaki bir adama çok ağır gelecek bir ödevin yüküyle sendelemekteydi. Silahlı olarak mezardan çıkan ölü, ona, hem çok büyük hem de çok aşağılık bir görev vermişti. Hamlet, düşlerde yaşamayı severdi, ama eyleme geçmeye çağrılmıştı. O, şair yaratılışlıydı; ama şu adi sebep sonuç karmaşıklığıyla uğraşmaya ve yaşamın, hiçbir şey bilmediği pratik sorunlarını çözümlemeye çağrılmıştı; yaşamın, çok şey bildiği öz'üyle, idea'sıyla ilgilenmeye değil. Ne yapması gerektiğini bilemiyordu; ama onun deliliği, deli gibi görünmekti. Brütüs, deliliği bir pelerin gibi kullanarak, amacının kılıcını, kararının hançerini bunun altına gizlerdi; ama Hamlet'in deliliği, zayıflığını gizleyen bir maskeydi yalnızca. O, geçici istekleri ve alayları, görevin ertelenmesine yarayan araçlar olarak görüyordu. Eylemle oynamayı sürdürüyordu, teoriyle oynayan bir sanatçı gibi. Kendisini, öz eylemlerinin casusu haline getirdi ve kendi sözlerini dinleyerek onların yalnızca 'laf,laf, laf' olduklarını anladı. Kendi öz tarihinin kahramanı olmaya çalışacağına kendi trajedisinin seyircisi olmayı yeğledi. Herşeye inancını yitirmiştir, kendisine bile; ama bu kuşkusu, ona yardımcı olmaz, çünkü kuşkuculuk felsefesinden değil, iradenin bölünmüşlüğünden kaynaklanır.

---

(27) İnsanın iyiliğine, içtenliğine inanmama felsefesi.
(28) Diyojen'in fıçıdan çıkıp kulüplere girdiği belirtiliyor.

Guildenstern ve Rosencrantz, hiçbir şeyin farkında değildirler. Reverans yaparlar, sırıtırlar, gülümserler, ve birinin söylediğini öbürü en berbat bir tekdüzelikle yineler. Sonunda, oyun içinde oyun ve oynaşıp duran kuklalar aracılığıyla Hamlet, Kral'ın 'bilincini ele geçirdiğinde' ve korku içindeki aşağılık adamı tahtından attığında, Guildenstern ile Rosencrantz onun bu eyleminde, Saray kurallarının uygunsuz bir çiğnenişinden fazla bir şey göremezler. Onlar, 'yaşamın görüntülerini uygun heyecanlarla yorumlayınca'bu kadar görebilirler. Hamlet'in gizinin çok yakınındadırlar ama bilemezler. Gizin onlara açıklanmasının bir yararı da olmazdı. Onlar, alabileceklerinden fazlasını alamayan küçük kaplardır. Oyunun sonlarına doğru sezdirildiğine göre onlar, bir başkası için ustaca kurulmuş bir tuzağa yakalanarak, korkunç ve apansız bir ölümle karşılaşmışlardır, ya da karşılaşabilirler. Ama bu tür, yani trajik bir son, Hamlet'in hümoru yüzünden bir şaşırtıcılığa ve komedi adaletine bulanmış dahi olsa, asla onlar için değildir. Onlar hiç ölmezler. 'Hamlet'i ve davasını hoşnut kalmayanlara doğru olarak duyurmak üzere,'

*"Kendisini bir zaman mutluluktan uzak tutan*
*"Ve bu acımasız dünyada acıyla soluk alan"*

Horatio ölür, ama seyircisiz olarak, ve hiçbir yoldaş bırakmadan. Oysa Guildenstern ile Rosencrantz ölümsüzdürler, aynı kişiliğe sahip oldukları Angelo ve Tartuffe gibi. Onlar, arkadaşlığın antik çağdaki ölçütüne uygun, modern çağın yarattığı kişiliklerdir. Kim, yeni bir *De Amicitia*[29] yazarsa, onlara bir yer ayırmalı ve aynı dil güzelliğiyle onları övmelidir. Onlar, bütün çağlar için geçerli tiplerdir. Onları kınamak, bir 'değerlendirme yeteneksizliği' anlamına gelirdi. Onlar, kendi uzaylarının dışına çıkmışlardır, hepsi bu. Ruhun temizliğinde hiç leke yoktur. Yüce düşünceler ve yüce heyecanlar, kendi özlerinden gelen bir kapalılığa sahiptirler. Ophelia'nın kendisinin anlayamadığı şeyi 'Guildenstern ile centilmen Rosencrantz' ya da 'Rosencrantz ile centilmen Guildenstern' algılayamazlar. Kuşkusuz, senin onlarla aynı olduğunu söylemek istemiyorum. Aranızda çok büyük fark var. Onlar her şeyi rastlantıyla yapıyorlar, sence bilinçli olarak

(29) Arkadaşlık Üzerine.

yapıyordun. Sen, bilerek ve benim tarafımdan çağrılmaksızın, uzayıma girdin ve hakkın olmadığı gibi, layık da olmadığın bir yer edindin kendine; her gün varlığını büyük bir inatla sürdürerek tüm yaşamımı ele geçirmeyi başardın, ama bu yaşamı parçalamaktan daha iyi bir şey yapamadın. Belki tuhaf karşılayacaksın; sen, doğan gereği, ancak bunu yapabilirdin. Eğer bir çocuğa, küçük aklının kavrayamayacağı kadar görkemli, ve yarı uyanık gözlerinin farkedemeyeceği güzellikte bir oyuncak verilirse, bu çocuk onu inatla parçalara ayırır ya da ilgilenmeden yere bırakır ve arkadaşlarını bulmaya gider. Senin durumun da böyleydi. Yaşamımı eline alınca, onunla ne yapman gerektiğini bilemedin. Bilemezdin zaten. Senin tutamayacağın kadar görkemli bir şeydi o. Onu elinden düşürmen ve oyun oynayan arkadaşlarını aramaya koyulman gerekirdi. Ama ne çare, inatçıydın; parçaladın onu. Bu, açıklamalarımdan anlaşılıyor ki, olan bitenlerin asıl gizidir belki. Çünkü gizler, dışa vurumlarından daha küçüktürler hep. Tek bir atomun yerinden oynatılmasıyla dünya sarsılabilir. Kendimi sana karşı kayırmamak için şunu ekleyeceğim: Seninle karşılaşmam, benim açımdan nasıl tehlikeli olduysa, bu karşılaşmanın gerçekleştiği özel an da öyle yıkıcı oldu benim açımdan. Çünkü sen, yaşamının tohum ekme dönemindeydin ancak; ama ben, yaşamımın ürün devşirmem gereken dönemindeydim.

Sana sözetmek istediğim birkaç şey daha var. Birincisi, iflasım. Birkaç gün önce, babana, alacağı paranın senin ailen tarafından ödenmesi için artık çok geç olduğunu, çünkü bunun yasaya aykırı düşeceğini ve benim, bu kötü durumumla, uzun bir zamanın geçmesini beklemem gerektiğini, büyük bir hayalkırıklığı içinde işitmiş bulunuyorum. Kötü oldu benim için; çünkü tüm hesapları denetleme yetkisine sahip İflas Memuru'nun izni olmadan, bir kitap bile yayımlayamayacağım. Kazançları babana ve öbür birkaç alacaklıma aktarmadan, ne bir tiyatro yöneticisiyle anlaşma imzalayabilirim, ne de oyun yazabilirim. Babanı 'mat etmek' üzere uyguladığın yöntemin, ona beni iflas ettirme olanağı vermesiyle, hiç de senin umduğun gibi parlak bir sonuç doğurmadığını, sanırım sen de kabul ediyorsundur şimdi.

Benim için bu oldu sonuç; yoksullaşmaktan duyacağım acı ve aşağılanmışlık, ne denli yakıcı ya da umulmadık olursa olsun,

baktığımızda, hem ilk davayı açmaya beni kışkırtmanla, hem iflasıma yol açmanla, sen, babanın kazanacağı biçimde oynamış, tam onun istediğini yapmış oldun.

Baban, daha baştan, yalnız ve yardımcısız olarak, yenik sayılırdı. Ama sende –ona böyle korkunç bir hizmeti sunmak istemediğin halde– en büyük yardımcısını buldu baban her zaman.

More Adey'in bana yazdığı mektuptan öğrendiğime göre sen, geçen yaz, hem de birkaç kez söylemişsin, senin için 'harcadığımın birazını' bana ödemek istediğini. Ona yazdığım yanıtta belirttiğim gibi ben, yazık ki, senin için sanatımı, yaşamımı, ünümü, tarihteki yerimi harcadım; ailen, dünyanın en değerli şeylerine sahip olsaydı ya da dünyadaki değerlerin, dehanın, güzelliğin, servetin, yüksekliklerin ve benzerlerinin tümüne sahip olsaydı da bunları ayaklarımın dibine koysaydı bile, ödeyemezdi bana benden alınanların bir parçasını, döktüğüm gözyaşlarının bir zerresini.Ama elbette insan, yaptığı her şeyin bedelini ödemelidir. İflas için de geçerlidir bu.

Sen sanki iflas etmeyi, alacaklılara borçları ödemekten kurtulmanın güzel bir yolu olarak, asılnda 'alacaklıları mat etmek' olarak görüyorsun. Oysa tam tersi.

Bu yolla insan, alacaklılar tarafından, senin sevdiğin sözcüğü kullanırsak, 'mat' edilir; yasa bu yolla, borçlunun her şeyine el koyarak onu, tüm borçlarını ödemek zorunda bırakır; ödeyemezse, beş parasız bırakır düşkün bir dilenci gibi, yeraltı geçidinde dikilen ya da yol boyunca sürünen, avucunu açarak özellikle İngiltere'de istemeye korkacağı sadaka için. Yasa benden yalnızca benim kazandığım her şeyi, kitaplarımı, mobilyalarımı, resimlerimi, yapıtlarımın yayım haklarını, oyunlarımın sergilenme haklarını, kısacası *The Happy Prince* ve *Lady Windermere's Fan*'dan evimin merdiven halılarına ve kapı önündeki demir çamurluğa dek her şeyi almakla kalmadı; hep bende kalması gereken şeyleri de aldı. Örneğin, evlilik sözleşmemde yer alan hisse senetlerim satıldı.

Bereket versin ki onları, arkadaşlarımın aracılığıyla satınalmayı başardım. Yoksa, karımın ölmesi halinde, yaşamım boyunca iki çocuğum da beş parasız kalırdı benim gibi. İrlanda'daki çiftliğimize ait, bana babamın devredilmez hak olarak

verdiği hisselerim de, sanırım gidecek.

Onların satılacak olmasına çok canım sıkılıyor; ama elimden bir şey gelmez.

Babanın alacağı olan yedi yüz penny –yoksa pound mu?– sırada, ödenmeyi bekliyor. Sahip olduğum, hatta olacağım her şey elimden alındığı halde, borçlarımı ödeyemeyeceğim konusunda bana bir belge de bağışlandığı halde, borçlarımı ödemek zorunda kalıyorum yine. Savoy'daki öğle yemekleri –tertemiz kaplumbağa çorbası, Sicilya üzüm yapraklarına sarılmış nefis kirazkuşları– ve koyu amber renginde, kokusu da amberinkinden hemen farksız şampanya– Dagonet 1880, yanılmıyorsam senin en sevdiğin şaraptı– hâlâ ödenmeyi bekliyor. Ayrıca Willis'teki akşam yemekleri, Perrier –Jouet'nin hep bizim için saklanan özel *cuvée*'leri, Strazburg'dan getirilen benzersiz *pâté*'ler ve hep kocaman, zarif kadehlerin dibinde sunulan, kokusu ise yaşamdaki gerçekten güzel şeylerin tadını gerçekten çıkarmayı bilenlerce daha iyi farkedilebilen nefis *fin champagne*; tüm bunlar, ödenmemiş bırakılamaz, dolandırıcı bir müşterinin çürük borçları gibi. Hatta o zarif koldüğmeleri (yürek biçimine sokulmuş ve yuvaları, nöbetleşe dizilen yakut ve elmas taşlardan gümüş bir sisle çevrelenmiş dört tane aytaşı), biçimlerini benim tasarladığım ve Henry Lewis'in yerinde, ikinci komedimin başarısını kutlarken sana özel olarak verdiğim bu armağanlar – senin onları, aldıktan birkaç ay sonra yok pahasına sattığına inansam da– parasını ödemem gereken şeylerdir. Kuyumcuyu da unutmamalıyım, sana aldığım mücevherler için; sen onları ne yapmış olursan ol. Görüyorsun işte; borçlarımı ödeyemez durumda olduğum belgelendiği halde ödemek zorunda kalıyorum onları.

İflas etmiş bir insan için doğru olan şey, başkaları için de doğrudur. Çünkü yapılan her şeyin bedeli ödenmelidir. Sen bile –tüm ödevlerden uzak bir mutlak özgürlük tutkuna karşın; sana her şeyin başkaları tarafından sağlanması için diretmene karşın; sevgi, saygı, gönülborcu duyman gerektiği konusundaki sözleri onaylamamaya kalkışmana karşın– bir gün, ne yapmış olduğunu ciddi ciddi düşünmek zorunda kalacaksın ve gönül onarıcı girişimlerde, ama boşuna, bulunacaksın. Bunu gerçekten başaramayışın, senin hakettiğin ceza olacak. Ellerindeki bütün so-

rumlulukları yıkayıp da bir omuz silkmesiyle ya da gülümsemeyle yeni bir arkadaşın zengin sofrasına oturmaya niyetlenemezsin. Başıma açtığın işleri, fırsat düştükçe sigara ve içkiyle kullanılan duygulu anılar olarak, ya da otel duvarına asılan eski bir halı gibi, zevke düşkün modern yaşamın renkli bir fonu olarak göremezsin. O anda, taze salça gibi ya da yeni şarap gibi çekici olabilir; ama bir ziyafetin artıkları, gittikçe çürür ve şişenin dibindeki tortu acılaşır. Ergeç bir gün anlayacaksın bunu. Başaramazsan, öldüğünde basit, sefil, yaratmasız bir yaşamı bitirmiş olacaksın. More'ye yazdığım mektupta, senin konuya daha sağlıklı yaklaşmanı sağlayacak bir bakış açısı önermiş bulunuyorum. Kendisi, sana söyleyecek bunun ne olduğunu; ama anlayabilmek için, hayalgücünü geliştirmek zorundasın. Unutma ki hayalgücü, hem olguları hem insanları ülküsel ilişkilerinde gerçek nitelikleriyle görmeyi sağlar. Bunu kendi başına anlayamazsan, konuyu başkalarına da aç. Ben geçmişime, karşılaştırmalı olarak bakmak zorunda kaldım. Sen de, geçmişine, karşılaştırmalı olarak bak. Oturup dikkatle gözden geçir onu. En korkunç eksiklik, sığlıktır.. Kavranılan her şey doğrudur. Bu konudan, erkek kardeşine söz et. Gerçekten de, konuşacağın en uygun kimse, Percy'dir. Bırak bu mektubu okusun ve arkadaşlığımızın bütün yönlerini görsün. Olgular onun önünde açıkça belirsin yeter; hiçbir yargıya gerek kalmaz. Keşke ona doğruyu söyleseydik; bana acı ve utanç veren birçok şey, başıma gelmezdi! Bunu yapmayı, sen Cezayir'den Londra'ya döndüğün gece, istediğimi anımsıyorsundur. Ama istememiştin böyle yapmamı. Bu yüzden, öğle yemeğinden sonra baban geldiğinde, kendisinin saçma vehimler içinde çırpınan bir deli olarak boy gösterdiği bir komediyi oynamak zorunda kalmıştık. Çok güzel bir komediydi, ama Percy onu ciddiye almıştı. Yazık ki çok iğrenç bir biçimde bitti. Sana söz etmekte olduğum konu, onun sonuçlarından biridir ve seni zor durumda bırakmış olsa da, beni çok daha kötü bir duruma soktu; uçurumun dibine düşmeme neden oldu; bunu lütfen unutma. Bu duruma katlanmak zorundayım. Başka seçeneğim yok. Senin de yok.

Sana sözetmek istediğim ikinci konu, hapislik süremin dolmasından sonra seninle buluşmamızın koşulları ve yeridir. Geçen yılın yaz başlarında Robbie'ye yazdığın mektuptan anladığıma

göre, sana göndermiş olduğum mektupları ve vermiş olduğum armağanları –herhalde elinde kalanları– iki paket haline getirdin ve bunları bana kendin vermeyi kararlaştırdın. Kuşkusuz, bunları elden çıkarman, gerekli. Sana güzel mektuplar yazışımın nedenini kavrayamadın; güzel armağanlar verişimin nedenini kavrayamadığın gibi. Mektupların, yayımlatılmak için gönderilmediğini, armağanların da rehine konmak için verilmediğini anlama yetisine sahip değildin. Zaten onlar yaşamın çoktan kapanmış bir sayfasına, gerçek değerini kavramakta senin her nasılsa aciz kaldığın bir arkadaşlığa aittirler. Yaşamımı ellerinde tuttuğun günlere şimdi hayretle dönüp bakmalısın. Ben de dönüp onlara baktım hayretle ve başka, çok farklı, duygularla.

Ben, modern bir insan, *enfant de mon siècle*[30] olarak, dünyayı yalnızca seyretmekten elbette mutluluk duyacağım. Düşündükçe zevkten titriyorum; cezaevinden çıkacağım gün, hem sarısalkımlar hem leylaklar bahçelerde fışkırmış olacak ve rüzgar, birinin dalgalanan altınını devingen bir güzelliğe dönüştürürken öbürünün sorguçlarının açık morunu iki yana hafifçe sallandıracak; öyle ki kendimi Binbir Gece Masalları'nda sanacağım. Linnaeus, İngiltere'nin bir yaylasındaki fundalıkların, hoş kokulu katırtırnaklarıyla sarıya büründüğünü ilk kez gördüğünde, diz üstü kendini bırakmış, sevinçten ağlamıştı; çiçeklere tutkun olan ben de, bir gülün taçyapraklarında benim için bekleyen gözyaşlarının var olduğunu biliyorum. Yeniyetmeliğimden beri böyledir bu. Bir çiçeğin tasındaki, bir kabuğun eğri yüzeyindeki en gizli renge bile, yaradılışım, varlıkların ruhuna olan yakınlığıyla, cevap verir. Gautier gibi ben de, *pour qui le monde visible existe*[31] insanlardan olmuşumdur hep.

Ama şunu öğrendim artık: Mutluluk veren tüm bu güzelliğin arkasında, gizli bir ruh var ve renklerle biçimlerle kendini dışa vurmaktadır; işte bu ruhla aynı uyumda olmak istiyorum ben. Yoruldum insanlar ve şeyler hakkında konuşmaktan. Gizli, Mistik olanı arıyorum hem Sanat'ta, hem Yaşam'da, hem Doğa'da. Onu bir yerde mutlaka bulmalıyım.

Deniz gibi görkemli, sade, ilksel şeylere karşı yepyeni bir

(30) Çağımın çocuğu.
(31) "Kendileri için, görülebilir dünyanın var olduğu" insanlar.

tutku duyuyorum; deniz de, yeryüzü kadar annemdir. Bana öyle geliyor ki hepimiz, çok fazla bakıyoruz Doğa'ya, ama çok az yaşıyoruz onunla. Yunanlıların tutumunda büyük bir akıllılık görüyorum. Onlar, günbatımları üzerine laf üretmediler asla, çayırlara vuran gölgelerin leylak renginde mi yoksa başka renkte mi oldukları konusunda çene yarıştırmadılar. Ama anladılar denizin yüzücüler için, toprağınsa koşucuların ayakları için olduğunu. Ağaçları, serdikleri gölgeler için sevdiler, ormanı da ayışığındaki sessizliği için. Bağda, genç sürgünlerin üzerine eğilen köylü, güneş çarpmasın diye başına sarmaşık dolardı; Yunanlılardan bize gelen iki tip, sanatçı ve atlet için, acı defne ve yabani maydanoz yapraklarından çelenkler örülürdü; zaten bu iki bitki, başka türlü yararlı olamazdı insanlara.

Çağımızın yararlanmacı bir çağ olduğunu söylüyoruz ama hiçbir şeyi kullanmayı bilmiyoruz. Suyun temizleyebildiğini, ateşin arıtabildiğini, toprağınsa hepimizin annesi olduğunu unuttuk. Bu yüzden, bizim sanatımız aya özenmiştir ve gölgelerle oynamaktadır; oysa Yunan sanatı, güneşe özenmiştir ve varlıkların kendileriyle ilgilenmektedir. Ben, ilksel güçlerde, arınma olanağını bulacağıma eminim ve onlara geri dönmek, onlarla yaşamak istiyorum.

Bütün yargılanmalar, insanın yaşamının yargılanmasıdır, nasıl bütün yargılar ölümün yargılarıysa. Üç kez yaşadım bunu. Yargıcın karşısından ilk kez, tutukevine gönderildim; ikincisinde yine oraya, geri gönderildim; mahkemeden üçüncü çıkışım ise, iki yıl yatmak üzere cezaevine gönderilmek içindi. Bizlerin oluşturduğu bu Toplum, bana hiçbir yer ayırmayacak, hiçbir şey de sunmayacak; ama haklıyla haksızın üzerine aynı yumuşak yağmuru indiren Doğa, kayalıklarında gizlenebileceğim bir kovuk, sessizliğinde rahatsız edilmeden ağlayabileceğim gizli vadiler verecek bana. Karanlıkta tökezlemeden yürüyeyim diye yıldızlı geceyi asacak üzerime, hiçbir düşman beni izlemesin diye ayak izlerimden rüzgarı geçirtecek; beni büyük sularda yıkayacak ve acı otlarla iyileştirecek.

Bir aksilik çıkmazsa, Mayıs sonlarında özgür olacağım; hemen Robbie ve More ile birlikte küçük bir kıyı köyüne gideceğimi umuyorum, yurtdışına.

Iphigeneia hakkındaki oyunlarından birinde Euripides'in

söylediği gibi deniz, dünyanın kirlerini ve yaralarını temizler.

Bir ay sonra, Haziran gülleri şehvetle fışkırdıklarında, yapabilirsem, Robbie'yi aracı kılacak seninle buluşacağım; kurşuni evleriyle, yeşil kanallarıyla, serin sessiz caddeleriyle bana bir zamanlar çekici gelen Bruges gibi dingin bir yurtdışı kasabasında. O zaman adını değiştirmen gerekecek. O kadar övündüğün –ve adını gerçekten bir çiçek adına benzeten– küçük ünvanını terketmelisin; eğer beni görmek istiyorsan; nasıl ki ben, eskiden Ün'ün dudaklarında öylesine ezgili olmuş adımı terketmek zorundayım. Çağımız, kendi yükümlülükleri konusunda ne denli anlayışsız, kaba ve eksikli: Başarıya, somaki mermerden sarayını verir; ama kedere ve utanca, sığınacakları bir saz kulübe bile vermez; benim için tüm yapabildiği, bana adımı başka bir ada dönüştürmemi buyurmak oldu; oysa ortaçağ kafası, bana en azından, huzur içinde olacağım kukuletalı bir rahip cübbesi ya da cüzamlı yüzü verebilirdi.

Her şeye karşın, bu buluşmamızın, olması gerektiği gibi gerçekleşeceğini umuyorum. Eskiden aramızda derin bir uçurum vardı: Sanat başarısının ve kültür yüksekliğinin oluşturduğu uçurum. Şimdi daha derin bir uçurum var: kederin yarattığı uçurum. Ama alçakgönüllülüğe hiçbir şey olanaksız gelmez, sevgi içinse hiçbir güçlük yoktur.

Bu mektubuma karşılık göndereceğin mektuba gelince, uzun ya da kısa olması sana kalmış bir şey. Zarfın üzerine 'H.M. Cezaevi Müdürü, Reading' adresini yaz; bunun içine koyacağın açık bir zarfa da mektubunu koyarsın. Kağıdın çok inceyse iki yanına yazma; okumayı güçleştirir çünkü. Tam bir özgürlükle yazdım sana; sen de öyle yaz bana. Senden öğrenmem gereken şey, evvelki yılın Ağustos ayından bu yana ve özellikle on bir ay önce, geçen yılın Mayıs ayında niçin bana yazma girişiminde bulunmadığındır; bana nasıl acı verdiğini ve bunu benim nasıl algıladığımı biliyordun, bildiğini kabul de ediyordun.

Aylarca senden haber bekledim. Beklemeseydim de kapıyı senin yüzüne kapatsaydım bile, anımsaman gerekirdi ki hiçkimse, kapısını sevgiye karşı sürekli kapalı tutamaz. İncil'deki adaletsiz yargıç, adaletin gelip her gün kapısını çalmasıyla sonunda kalkar ve adaletli bir karar verir; yüreğinde gerçek bir arkadaşlık duygusu olmayan kişi, sonunda geceleyin arkadaşına

boyun eğer, 'onun inatla istemesi yüzünden.' Hiçbir dünyada, sevginin zorlayıp da giremeyeceği cezaevi yoktur. Bunu öğrenemediysen sevgi hakkında hiçbir şey öğrenemedin demektir. Ayrıca, *Mercure de France* için hazırladığın, benimle ilgili yazı konusunda bilgi istiyorum. Bu konuda bir şeyler öğrenebildim. Bana anlatsaydın iyi olurdu. Şimdi baskıya verilmiş. Bir de, bana adadığın şiirlerin hakkında açık bilgi ver bana. Düzyazı biçiminde mi, yoksa vezinli mi? Bana örnekler aktar. Güzel olduklarından kuşku duymuyorum. Bana içtenlikle söz et, kendinden, yaşamından, arkadaşlarından, uğraşlarından, kitaplarından. Bana kitabını ve alınma durumunu anlat. Kendin hakkında ne söyleyeceksen korkmadan söyle. Uygun görmediğin şeyi yazma; yeter. Mektubunda yanlış ya da yanıltıcı bir şey bulunursa, hemen ortaya çıkarırım onu.

Kazançsız ya da boşuna değil, yaşamım boyunca sürecek edebiyat tapınmamda kendimi

*"Para harcamaktan korkan Midas gibi,*
*"Sesler ve heceler konusunda cimri"*(*)

Bir insan haline getirişim.

Unutma ki seni yeteri kadar tanımış değilim. Belki birbirimizi yeteri kadar tanımış değiliz. Senin için ancak bunu söyleyebilirim. Geçmişten korkma. Sana onun değiştirilemeyeceğini söylerlerse inanma. Geçmiş, şimdi ve gelecek, Tanrının bakış açısından, tek bir andır; biz, Tanrının bakış açısına göre yaşamaya çalışmalıyız. Zaman ve uzay, ardıllık ve süreklilik, düşüncenin rastlantısal koşullarıdır yalnızca. Hayalgücü, onları aşıp ideal varlıkların özgür dünyasına ulaşabilir. Ayrıca, şeyler, bizim seçtiğimiz özlerle var olurlar. Şeylerin niteliği, bakış açısına bağlıdır. 'Başkaları, tepede şafak söktüğünü görürler, ama ben orada Tanrının çocuklarının sevinçle haykırdığını görürüm', diyor Blake. Herkese ve bana, benim geleceğim olarak görünen şeyi ben, babana karşı harekete geçmekle kendimi gülünç duruma düşürdüğüm zaman, hepten yitirdim; aslında, çok daha önce yitirmiştim, diyebilirim. Şimdi benim önümde uzanan,

(*) Keats'in dizeleri. –İngilizce metindeki dipnot.

geçmişimdir. Ona hem kendimin farklı gözlerle bakmasını, hem dünyanın hem Tanrının farklı gözlerle bakmasını sağlamalıyım. Geçmişimi ne küçümsemekle, ne yüceltmekle, ne yadsımakla başarabilirim bunu; geçmişimi yaşamımın ve kişiliğimin evriminde zorunlu bir dönem olarak kabul etmekle, bana acı çektiren herşeye eyvallah demekle başarabilirim. Bu mektubum, boyuna değişen düşüncelerimle, alaycılığım ve sertliğimle, amaçlarımla ve bunlara ulaşmadaki güçsüzlüğümle, sağlıklı bir ruh halinden nasıl da çok uzak olduğumu sana açıkça gösteriyor. Ama ne müthiş bir okulda görev yapmakta olduğumu unutmamalısın. Çok eksikli olabilirim; yine de, epeyce yararlanabilirsin benden. Bana, yaşam zevkini ve sanat zevkini öğrenmeye gelmiştin. Belki şimdi sana çok daha güzel bir şeyi öğretmek için seçilmiş bulunuyorum: Kederin anlamını ve güzelliğini.

Sevgilerimle.

**OSCAR WILDE**